Vincas Mykolaitis-Putinas

Dienoraščiai

Rašytojo
paskutiniųjų gyvenimo metų
(1961–1967) užrašai

VILNIUS 2013

UDK 821.172-94
Mi-156

© Stasys Lipskis (sudarymas), 2013
© Žuvėdra, 2013

ISBN 978-609-8089-15-8

1961

Vasario 19 d.

Peržiūrėjau kelis savo dienoraščius,
bevartau nutraukęs 1945 m. balan-
džio 28 dieną; radinasi prieš šešio-
lika metų! Dabar gailiuosi, kad
jų taip ilgai neberašiau. Daug per
to laiko išgyventa, daug patirta –
ir daug kas pamiršta, kas šian-
dien kažkas pravesta atminti – ir
ne visą šiandien. Jaučiau bieno-
raštį reikia rasti išmintingai.
Tenorėjau anų metų ar skerus
ąžuolinius. Ne viskas ten reikalin-
ga ir išmintinga. Ar šį kartą ne
kas išmintingas pakaks? Norėčiau
kad mano dienoraštis papildy-
tų prieš mano biografiją ir mano
charakteristiką, siekusi su mano
natūrume kūrybą, jeigu kam
bus verta mano kad būnu
O kitas klindysin tokį, kie

1961

Pratarmė

Rengiant spaudai biografinę knygą apie Vincą Mykolaitį-Putiną Vilniaus universiteto bibliotekos rankraštyne pavyko aptikti iki šiol niekur neskelbtus šio rašytojo paskutiniųjų gyvenimo metų (1961–1967) dienoraščius. Remiantis jais ir sukurtas knygos „Išsivadavimas" paskutinis skyrius „Liudija dienoraščiai".

Kai ši nauja knyga pateko žinomai literatūrologei, profesorei Viktorijai Daujotytei, jai kilo mintis tuos iki šiol neskelbtus dienoraščius išspausdinti atskiru leidiniu. Tad šia knyga ir įgyvendiname gražią profesorės V. Daujotytės idėją. Palankias galimybes dienoraščių publikacijai suteikė Vilniaus universiteto bibliotekos rankraštyno skyrius (nuoširdus ačiū jos vadovei Nijolei Šulgienei), juridiniais publikacijos klausimais mus maloniai konsultavo LATG-A vadovai.

Ruošiant dienoraščius spaudai pagarbiai buvo laikytasi Vinco Mykolaičio-Putino tekstų. Vienu kitur pagal šiuolaikinius reikalavimus sudėti kableliai ar labai nežymiai pakeistos žodžių formos. Skliausteliuose kursyvu paženklinta santrumpa red. (redakcija) pateikiamos kai kurių tekstuose minimų asmenybių pavardės ar kitos redakcinės pastabos.

Vasario 19 d.

Pasiryžau tęsti savo dienoraštį. Jį buvau nutraukęs 1945 m. balandžio 28 dieną, vadinasi, prieš šešiolika metų! Dabar gailiuosi, kad jį taip ilgai neberašiau. Daug per tą laiką išgyventa, daug patirta – ir daug kas pamiršta, kas šiandien būtų pravartu žinoti – ir ne vien šiandien. Tačiau dienoraštį reikia rašyti išmintingai. Perverčiau anų metų du storus sąsiuvinius. Ne viskas ten reikalinga ir išmintinga. Ar šį kartą man tos išminties pakaks? Norėčiau, kad mano dienoraštis papildytų visų pirma mano biografiją, mano charakteristiką, sietųsi su mano literatūrine kūryba, jeigu visa tai bus verta kieno nors dėmesio. O kitus kliudysiu tiek, kiek tai jiems nepakenks jokiu atžvilgiu. Štai ir pirmoji proga. Tik neseniai skambino iš spec. poliklinikos ligoninės, kad ten po operacijos mirė skulptorius Rapolas Jakimavičius-Jakimėnas. Nebuvo jis mūsų artimas draugas, kaip Petrui Vaičiūnui, tik šiaip geras pažįstamas ir šviesus, taurus žmogus – vienas iš tų, kuriems pasitraukus iš gyvenimo, pajunti tarsi užgeso naktį mažas žiburėlis. Matydavau Jakimėną beveik kiekviename simfonijos koncerte, kada tik pats apsilankydavau. Ir man kažkaip šilta pasidarydavo krūtinėj, pažvelgus į tą aukštą liesą susikaupusį, bet giedros išraiškos žmogų, vienišai žingsniuojantį belaukiant pradžios publikoje arba

užgulusį balkono baliustradą. Jis buvo keliais mėnesiais už mane jaunesnis. Sirgo skrandžio vėžiu.

Vasario 21 d.

Šie metai man reikšmingi. Sausio pradžioj man sukako 68 metai, o dabar – tiksliai nežinau datos - sukanka 50 metų nuo išspausdinimo pirmojo eilėraščio Seinų „Šaltinyje". Aš vis manydavau, kad tai buvo eilėraštis „Vai eičiau aš eičiau", bet pasirodo, kad ši „garbė" tenka eilėraščiui „Sursum corda". Neseniai gavau malonų sveikinimo laiškelį iš kunigo Jono Reitelaičio, kuris anais laikais seminarijoje mane globojo ir tą eilėraštį pasiuntė laikraščiui. Ir toliau mano santykiai su spauda stiprėjo jam tarpininkaujant. „Altorių šešėly" tai atsispindi. Romano Jonelaitis – tai tas pats Jonas Reitelaitis.

Imu pastebėti, kad senatvėje darausi jautresnis visam tam, kas liečia mano kūrybą, ypač poeziją. Turbūt, dėl to, kad mane patį apninka liūdnos abejonės dėl tos poezijos vertės, reikšmės, reikalingumo. Susvyruoja žemė po kojų, kaip aš kartais išsireiškiu tomis juodomis nevilties dienomis. Tada geras, iš šalies išgirstas žodis man yra labai brangus. Štai šiomis dienomis pasirodė „Pergalės" 2 nr. su mano eilėraščiais „Pasikalbėjimas...", „Nenorėki būti per daug dorovingas" ir „Savo kūnui". Abejojau, ar jie bus išspausdinti. Juk redakcijoj, kaip ir visur, tokia baimė nusidėti ideologijai ir daug visokių kitokių nuogąstavimų! Tad juo maloniau, kad eilėraščius įdėjo. Be to, dar sužinojau, kas spausdinsią ir daugiau. Jei ką duosiu. Tad dabar nešiu „Žilviną" , o paskui, kai apsipras, „Somnambulą". Išvaduoti iš savo stalčiaus šiuos – man svarbiausia. Paskui eis smulkesnieji. Jei rašai, tai nori, kad kas nors ir skaitytų.

Vakar buvo atėjęs Lankutis. Jis rašo apie mano kūrybą monografiją. Jam prireikė kai kurių žinių, ypač apie „Sukilėlius“. Be kai kurių informacijų apie temos kilmę, šaltinius, literatūrą, nieko prasmingesnio aš jam nepasakiau. Jis nieko ir neklausė. Kai baigs, ketina duoti paskaityti, kad galėčiau padaryti savo pastabų ar pasiūlyti pataisų. Monografija jau šiemet turinti pasirodyti. Be kita ko, Lankutis prasitarė, kad iš mano poezijos jis bene aukščiausiai stataąs „Parafrazes“. Man tai patiko, nors pats matau jose daug trūkumų. Vis dėlto, jei jis būtent „Parafrazes“ aukštai vertina, galima iš tos monografijos laukti daugiau, negu aš buvau manęs.

Nunešiau į „Pergalę“ „Žilviną“. Moteriškoms šio eilėraščio skaitytojoms jis labai patiko. Ar ne dėl to, kad jame taip išgarbinama meilė?

Vasario 22 d., trečiadienis

Sausis ir vasaris nuėjo niekais. Sirguliuoju, ir „Sukilėliai“ nejuda. Varge mano, ką aš padarysiu, kas iš manęs bus? Niekas nežino, kaip man kartais esti bloga. Aš vos kojas pavelku, vos laikausi nesvirduliavęs. Gydo, leidžia visokius vitaminus, novakainus, masažuoja ir mankština, o man nuo to viso dar blogiau. Dirbti negaliu, o reikia. Žūt būt reikia baigti „Sukilėlius“. Ak, kiek jie man prigadino kraujo ir atėmė laiko! Ką kitą gal dar ir galėčiau rašyti, bet tas romanas, lyg kokia rakštis, neleidžia nieko kito imtis. Taip viskas ir stovi vietoje. O aš sielvartauju ir kankinuosi. Tie „Sukilėliai“ įgrįso, įkarštis atvėso, tema išbluko, vaizduotė nebeveikia. Stačiai nežinau, ką rašyti, kur pakreipti veiksmą, ką turi daryti personažai. Ką tik sugalvoju, viską čia pat sukritikuoju, atmetu. Skaitykis su istorija, skaitykis su ideologija! Gerai dar, kad

protarpiais parašiau kiek poezijos. Bet štai jau kuris laikas neišspaudžiu nė vieno eilėraščio. Turiu keletą temų – ir jos turbūt išgaruos be žymės. Kas čia – senatvė ar liga? Ar kažkokia klaiki psichologinė būsena? Kokia jos priežastis? Veltui kapstausi savy ir aplink save.

Vasario 23 d.

Vakar parašiau vieną romano puslapį. Nudžiugau, kad jau pajudėjau iš vietos. Deja, šiandien vėl nieko negaliu dirbti – nugaroj, krūtinėj čia karštis, čia vėl šaltis. Kojos nebelaiko, visa savijauta bjauri. Maniau, ar ne gripas. Sako, jis vėl pradeda siausti – ir šį katą pavojingai. Tačiau temperatūra ir rytą, ir vakarą normali. Kas gi tad? Po vakarienės dar paklausysiu kiek muzikos ir eisiu gulti. Lovoje jaučiuosi geriau.

Vasario 24 d., penktadienis

Vakar pagaliau gavau iš Čekoslovakijos „Altorių šešėly" čekiško vertimo du egz. Kanbela rašo, kad leidykla buvo išsiuntusi knygas tuoj, kaip tik jos pasirodė, bet jos, matyt, žuvo kely. Sužinoję, kad aš negavau, negalėję tuoj išsiųsti antrąkart, nes visa laida jau buvo išparduota. Tik provincijos miestely pavykę knygas rasti. Viename žurnale („Tvorba") kažkoks bibliotekininkas skundęsis, kad to veikalo buvęs per mažas tiražas (6000). Galimas daiktas, kad pasirodys antra laida. Kitame žurnale („Plamen") buvo įdėta labai palanki recenzija. Turiu ją išverstą lietuviškai. Neperseniai gavau ir latvių „Altorių šešėly" vertimą. Kažkur skaičiau žinutę, kad verčiama ir į estų kalbą. Vadinasi, pildosi Sruogos pra-

našavimas, kad ta knyga bus žinoma ne vien tik Lietuvoje. Beje, dar 1959 m. prašė leidimo versti į vokiečių kalbą kažkokia Tatjana Godušaitė, Frankfurto universiteto studentė ir buvo jau darbą pradėjusi. Australijoj sesuo suka galvą kaip išvertus romaną į anglų kalbą. Neseniai sužinojau, kad Kaune vienas studentas, besitobulindamas anglų kalboje, išvertė visą veikalą. Vertimas, turbūt, menkas, bet gal būtų galima jį panaudoti kam kitam. Tik gaila, kad į užsienį rankraščių siųsti, rodos, negalima.

Diena niūri, ūkanota, – apie 2 laipsnius šalčio. Jaučiuosi blogai. Silpna kojose ir svaigsta galva. Nepaisant to, aplankiau dailės muziejų, Surkevičiaus ir prancūzų meistrų – Dega, Gogeno, van Gogo, Matiso, Sezano ir kitų reprodukcijų parodą. Reprodukcijos nuostabios, sunkiai atskiriamos nuo originalų. Pikaso ant vienos pasirašęs, kaip ant savo originalų. Parodos trūkumas, kad joje atskiri dailininkai parodyti labai šykščiai. Visą parodą sudaro tik 35 paveikslai (apie tiek!). Man, kaip daltonikui, tapybos ir kiekvienas kitas spalvų menas sunkiai prieinamas.

Vasario 25 d.

Klausiau koncerto iš Paryžiaus – senoji XV – XVI a. muzika. Atlikėjai – mažas vokalinis ir tų laikų instrumentų ansamblis. Labai įdomus koncertas. Toje muzikoje skamba daug žmogaus jausmų ir išgyvenimo: džiaugsmo, kontempliacijos, rezignacijos, grakštaus puošnumo, o negirdėti moderniųjų laikų žmogaus sielvarto, blaškymosi, maištavimo, nevilties. Malonu buvo pagyventi anų amžių nuotaikomis.

Kovo 5 d., sekmadienis

Anomis dienomis varčiau ir skaitinėjau lenkų literatūrinio žurnalo „Tworczosc“ šių metų 1 numerį, o dabar skaitinėju 2 n-rį. Anksčiau pavartydavau tą žurnalą Akademijos bibliotekoj, bet skaičiau mažai. Dabar to gailiuosi. Jame esama daug įdomių dalykų. Tai vienintelis mums prieinamas ryšys su Vakarų literatūra. Ką aš žinojau apie Kafką, Kamiu (Camus), Džonsą (Joyce), Saint-John Persą ir kitus modernius rašytojus? O dabar šiokį tokį supratimą turiu. Arba štai Faulkneras (citata lenkiškai). Reiks ką nors jo gauti.

Kovo 10 d.

Antai gavau iš Rygos gana nepaprastą laišką iš vienos „Altorių šešėly“ (latviško vertimo) skaitytojos. Labai palankus, stačiai garbinantis ir veikalą, ir mane laiškas. Kas jo autorius? Pasirašytas tik raidėmis L. M. Iš teksto gramatinių formų lyg būtų moteris, bet lotyniškos citatos ir dar kai kas kelia įtarimą, bene bus tai kunigas. Laiško autoriaus mintys vertos dėmesio, kai jis bando spėlioti apie Vasario tolimesnį likimą (citata rusiškai). Kai aš galvojau ir dabar dar tebegalvoju apie „Altorių šešėly“ ketvirtąją dalį, šis laiškas kažkaip susiliečia su mano paties kai kuriomis mintimis. Šis laiškas mane savotiškai „padilgino“ tą ketvirtąją dalį rašyti. Nors laiško autorius ir nusiteikęs pesimistiškai: „Как хотелось бы еще и еще читать... узнать душевную борьбу поэта „В тени алтарей“. Но это Вам теперь не сказать никогда!»

Kovo 8 d., trečiadienis

Šiandien „Literatūros ir meno“ 12 nr. paskelbta, kad į „Europos rašytojų bendriją“ iš lietuvių rašytojų priimti Baltušis, Korsakas, Mieželaitis ir Venclova. Prieš kurį laiką buvau gavęs ir aš iš Maskvos pasiūlymą įstoti į tą bendriją ir užpildyti anketą. Aš nieko neatsakiau ir anketos nesiunčiau. Aš nieko apie tą Bendriją nežinau, aktyviai dalyvauti joje negalėčiau, ką ji man duos ir ką aš jai duočiau? Nieko. Reklama, garsas, populiarumas, pasididžiavimas – ir aš, matot, Europos rašytojų bendrijos narys! Niekai!

Balandžio 12 d., trečiadienis

Šiandien 9 val. 7 min. kosminis laivas – palydovas su žmogumi, majoru Gagarinu pakilo į kosmosą, apskriejo aplink žemę ir 10 v. 55 m. laimingai nusileido atgal. Nuostabus žygis! Kaip greit mes prie visko priprantame ir apsiprantame! Dabar per radiją tik apie tai ir kalbama. Renkami atsiliepimai, džiaugsmo, entuziazmo pareiškimai. Stebiuosi ir aš, suprantu to laimėjimo reikšmę, tačiau širdies, gilesnių emocijų kol kas tai nežadina.

Rugpjūčio 12 d., šeštadienis

Štai kiek laiko, lygiai 4 mėnesius gulėjo mano dienoraštis nepaliestas! O buvau ketinęs uoliai šį bei tą jame žymėti. Kas čia? Apsileidimas ar silpnumas? Vis tiek, kas bebūtų - negerai! Svarbiausia priežastis šios ir visos eilės kitų mano nesėkmių bei netesėjimų – tai liguistumas, kuris paskutiniais laikais taip mane nuvargina. Nežinau, kas man yra. Vilniaus

gydytojai jokios aiškios ligos neranda, o čia, Kaune, dar vis neprisirengėm į ką nors kreiptis. Pagaliau susitariau poryt, pirmadienį, atsigulti į Klinikas ir duotis pagrindinei apžiūrai. Bijausi, kad nebūtų vėžys – skrandžio, o gal ir plaučių. Jaučiu tokių skausmų, kurie, man atrodo, gali būti vėžio simptomai. Jei tai pasitvirtintų, tuomet su gyvenimu baigta! Liga jau bus įsisenėjusi. Buvau ketinęs šiandien čia parašyti gana daug, tačiau staiga nebetenku noro. Taip viskas atrodo beprasmiška! Ne vėžys ir ne mirtis mane baugina. Šiaip nėra jėgų. Nesugaudau minčių, nerandu žodžių. Vis dėlto VII.13 – VIII.6 parašiau pluoštą eilėraščių, jų tarpe „Rytų fantaziją" X fragmentų, kiek nusižiūrėjęs į Gėtę.

Rugpjūčio 22 d., antradienis

Vakar grįžau iš Klinikų. Išgulėjau ten visą savaitę prof. Januškevičiaus skyriuje. Turėjau geras sąlygas - atskirą palatukę, rūpestingą priežiūrą. Tačiau iškamavo ten mane ligi paskutiniųjų su visokiais tyrimais, peršvietimais, analizėmis. Tyrimas buvo atliktas labai kruopščiai, stačiai smulkmeniškai. Gera tai, kad nerado jokių piktybinių reiškinių. Apie vėžį esą negali būti jokios kalbos. Tai kas gi man yra? Iš kur tie skausmai, visokeriopi negalavimai, bendras silpnumas, galvos svaigimas, kojų aptirpimas? Sako, dėl nervų ir mano per didelio jautrumo. Nereikia paisyti, būti atspariam, nepasiduoti, mankštintis, dirbti fiziškai. O aš viso to negaliu ir tiek!.. Na, gerai, kad ne vėžys. Vadinasi, dar porą metų galiu pagyventi, kad ir sirguliuodamas ir 70 sulaukti - ir per tą laiką baigti „Sukilėlius" ir dar gal šį tą naujo. Noro dirbti dar yra. O tai svarbiausia.

Bjaurus šią vasarą oras! Ir tas blogai veikia mano sveikatą.

Jei būtų buvus geresnė vasara, būčiau kiek ir fiziškai lauke padirbėjęs ir sustiprėjęs.

Rugpjūčio 25 d., penktadienis

Visą vasarą skaitinėju Tomo Mano straipsnius - rusiškojo leidimo 9 ir 10 jo raštų tomus. Įdomi tai lektūra ir daugeliu požiūrių man naudinga. Stebiuosi šio rašytojo didžiule erudicija ir ne mažesniu darbštumu. Mane ne tik stebina, bet ir priekaištingai prislegia tokių žmonių sugebėjimai ir darbai. Man gaila, kad mano paties gyvenimas štai baigia praeiti taip, palyginti, nevaisingai, ir aš nesukaupiau savy nė mažos dalies tų žinių, kokių sukaupė T. Manas, R. Rolanas ir kiti didieji rašytojai. Tiesa, jų gyvenimo sąlygos buvo kitokios, o vis dėlto ir aš pats kaltas dėl savo apsileidimo, nedarbštumo, tuščiai praleisto laiko. Bandau teisintis savo silpna sveikata, liguistumu. Tačiau jie nebuvo stipresnės sveikatos, negu aš. T. Manas ne vienoj vietoj pasakoja apie savo ir daugelio kitų literatūros ir meno žmonių liguistumą, visokius sveikatos negalavimus. Vietomis jis ligą netgi apoteozuoja. Liga - tai verta žmogaus didybės būsena. Ji kelia žmogaus dvasią, atpalaiduoja žmogų nuo gamtos, materijos slėgimo. Žmogus tuo ir skiriasi nuo gyvulio, kad galįs sirgti. Nors ir kaip ta teorija guostų mus, paliegėlius silpnasveikačius, aš negaliu su ja sutikti. Bent mano paties patyrime liga, fiziniai negalavimai man visokeriopas darbo stabdis. Sveikata - viena iš kūrybingumo sąlygų. Tiesa, tai ne absoliuti sąlyga. Liga trukdo ne tiek proto, vaizduotės, emocijų veiklą, kiek ji apiforminimo, išraškos, rašymo procesą. Aš pats esu kai ką (poezijos) parašęs ir lovoje gulėdamas. O štai neseniai „Rytų fantaziją“ parašiau taip pat liguistas, sirguliuodamas.

Rugpjūčio 29 d.

Šiandien graži rudenio diena. Priešpietį smagiai praleidau Kačerginėje, savo sklype prie statomos vasarinės. Šiek tiek padirbėjau – pagenėjau nudžiūvusių šakų, pakapojau stagarų – ir tai, be abejo, į sveikatą. Tokiomis progomis dar ryškiau pamatau, koks aš silpnas fiziškai. Padirbėti man būtų labai naudinga. Įprasčiau, sustiprėčiau, užsigrūdinčiau. Visa tai suprantu ir negaliu to padaryti. Blogas oras, susirgimai trukdė net ir fizinį darbą. Pagaliau net ir tokiam darbui reikalingas tam tikras sveikatos minimumas. O man jo dažnai stoka. Su baime žiūrau į rytojų. Ar dar ką nors nuveiksiu? Nejaugi pamažu tapsiu vien bedykinėjančiu karšinčiumi? Reikia pasieškoti temų ir dirbti pagal savo jėgas.

Rugsėjo 5 d., antradienis

Vakar Kačerginėj pabaigiau eilėraštį „Kėliaus iš kapo“, kuris, pradėtas, ilgokai gulėjo. Sumaniau keisti kryptį, ir štai pirmasis bandymas. Jame nusakyta ir tolimesnė tematika. Seniau, kiek pamenu, aš jokiomis kryptimis, ką ir kaip rašysiu, galvos nekvaršindavau. Rašydavau, kas pakliūdavo. O dabar susirūpinau, ką ir kaip. Tarsi nenoriu atsilikti nuo gyvenimo, nuo pažangos, nuo naujų reiškinių literatūroje. Kai paskaitau „Tworczosc“, tai atrodo, kad aš esu koks epigonas. Atsilikėlis. O vis dėlto, aš tų naujų poezijų nesuprantu. Tik tiek matau, kad jose visuomeniškumo, tarybiškumo, „nūdienės“ tikrovės atsispindėjimo nėra nei už grašį. Pas mus taip neįmanoma.

Rugsėjo 10 d., sekmadienis

Vakar buvo bjauri diena – lietus ir šaltas vėjas. Šiandien geriau – pusiau giedra, bet šaltoka. Jaučiuosi labai blogai. Priešpiet išėjau pasivaikščioti. Vargais negalais apėjau kelis kvartalus. Silpna, svaigsta galva, nelaiko kojos. O anom dienom buvo jau kiek pagerėję. Nuo ko tas pablogėjimas. Įtariu tuos naujuosius vaistus – „bičių pieną". Tai tokia skysta košelė, kuria bitės maitina savo perus ar gal tik motiną. Į Kauno poliklinikas pristato to „pieno" kažkoks agronomas, kolūkio bitininkas už kelių dešimčių kilometrų su dideliausiu vargu ir pasiaukojimu, kas vakaras, nes „pienas" greit genda. Kitiems ligoniams jis kone stebuklus daraąs, o man – nieko. Gerai, jei dar nekenkia. Manau, kad kenkia. Man vis jau taip. Negelbsti jokie vaistai.

Visą dieną sėdžiu vienas namuose. Skaityti negaliu, nes sumušiau akinius. Tad klausiau muzikos. Šis naujas išradimas – ilgai grojančios plokštelės - nuostabus dalykas. Ištisos simfonijos skamba švariai, pilnai. Turiu tokių plokštelių jau apie 100. Šiandien štai išklausiau Franko simfoniją D-mol ir Rachmaninovo koncertą fortepijonui (III) irgi D-mol. Franko veržlus ir temperamentingas, kovingas, Rachmaninovas subtilus, sielvartingas taip pat kaip ir jo II simfonija. Labai mėgstu abudu tuos kūrinius. Nuostabus menas – muzika. Deja, neturėjau jaunystėje sąlygų jos daugiau pramokti.

Rugsėjo 11 d., pirmadienis

Peržiūrėjau Lankučio monografijos „V. Mykolaičio-Putino kūryba" korektūras. Bus tai gana didelė knyga – apie

puspenkto šimto puslapių. Rankraštį jau ir anksčiau buvau skaitęs. Malonu tai, kad Lankutis mano kūrybą priima nuoširdžiai palankiai ir komentuodamas vertina visumoje teigiamai. Gal taip vertinti prisidėjo ir ta aplinkybė, kad monografija skirta mano 50 metų literatūrinio darbo sukakčiai paminėti. Malonu ir tai. Knyga parašyta vadovaujantis marksistine metodologija ir tai ryškai atsispindi kūrybos analizėj, vertinime ir visuose teiginiuose. Kritikui geriau pavyko apsidirbti su prozos veikalais. Poezijos nagrinėjimas nelygus, nevientisas, su spragomis. Poezija vertinama ryšium su visuomeninio fono joje atsispindėjimu. Ji vertinga pirmiausia dėl to, kad parodo, pavaizduoja poeto savijautą, jo nuotaikas dekadentinėje, smunkančioje buržuazinėje visuomenėje ir to paties poeto ilgainiui įsijungimą į tarybinę santvarką, socialistinę visuomenę. Negera čia tai, kad kritikas neparodo, kuomi gi yra vertingi ir kiti kūriniai, kurie nieko bendro neturi su ano pavaizdavimu ir juos gal net pralenkia literatūrine verte, kūrybingumu, lyrinio išgyvenimo nuoširdumu, emocijomis, vaizdingumu. Tiesa, paskutiniojo laikotarpio lyrika panagrinėta visapusiškiau. Kritikas parodė nemaža įžvalgumo, erudicijos ir skonio. Neapeita nė mano mokslinė veikla net ir prieškariniais laikais. Tiesą pasakius, čia jis galėjo būti ir griežtesnis. Išėjus šiai knygai iš spaudos, man bus lengviau suredaguoti mokslinių darbų tomus.

Rugsėjo 12 d., antradienis

Atėjo man į galvą vienas „nūdienės" temos motyvas: „Kosmose šalta ir juoda, žemėje šilta ir šviesu". Gal jį panaudosiu viename iš artimiausių eilėraščių, kuriuose ketinu šlovinti saulę, žemę, gyvenimą. Gal jau rašyčiau ir dabar,

bet jaučiuosi visai ligonis. Diena šalta, protarpiais lietus. Turbūt reiks mest tą bičių pieną. Tai bobiškas vaistas, nors gydytojų, tarsi, ir rekomenduotas. Bobelėms, sako, jis labai padedąs. Vienai klausą grąžino, kitą 95 metų, kuri jau vos krutėjo, ant kojų pastatė ir pan. Visokių pasakų prisiklausai apie tuos stebuklingus vaistus. Jie padeda lengvatikiams, o aš tokis nesu. Baigiasi mano „atostogos" Kaune, sekmadienį važiuojame į Vilnių. Gal ten sustiprėsiu prie savo stalo.

Rugsėjo 14 d., ketvirtadienis

Galvoju apie eilėraščius, kuriuos dar turėčiau parašyti. Temų, tarsi, turiu, bet stoka dar motyvų, vaizdų, o svarbiausia – lyrinio susijaudinimo, išgyvenimo. Beliko dvi dienos būti Kaune. Turbūt, jau neparašysiu nieko. O Vilniuje laukia kitoki reikalai, kitokie rūpesčiai. Blogai jaučiuosi. Esu vaikščiojantis ligonis. Mano gyvenimas darosi nuolatinė kančia, tiesa, dar pakeliama, bet labai įkyri, varginanti, slegianti. Nejaugi taip ir pasibaigs gyvenimas besisielojant, beaimanuojant. Sako, reikia nepasiduoti, nepaisyti, nes tie aimanavimai dar labiau žlugdo, gramzdina į neviltį, dar labiau ardo sveikatą. Suprantu, kad taip ir yra, o neturiu jėgų kitaip nusiteikti.

Rugsėjo 16 d., šeštadienis

Šiandien „Tiesoj" išspausdintas J. Tornau straipsnis „Internacionalizmo idėjos ir literatūra". Šiuo straipsniu Tornau, turbūt, norėjo sustiprinti savo, kaip Grožinės literatūros (leidyklos – *red.*) vyr. redaktoriaus poziciją, kuri esanti pašli-

jusi. Girdėjau, kad jis ketinąs atsistatydinti, kai pasibaigs jo kūrybinės atostogos (rašąs disertaciją), nelaukdamas, kol jį pašalins. Bloga tai, kad straipsnyje traktuojami kaip reikšmingi dalykai geri kūriniai ir visokios „mizerijos". Toliau, koneveikiami buržuazinio laikotarpio tie veikalai, kuriuose vaizduojama mišriųjų šeimų žala tautiniu atžvilgiu. O į tokią literatūrą taip pat reiktų žiūrėti istoriškai. Juk visais laikais lietuvių tautos būklė buvo tokia, kad tautiškumą reikėjo stiprinti, už jį agituoti visomis galiomis. Mums, kurie matėme anuos laikus, yra žinoma, kokią žalą yra darę lietuvių tautai tie visokie „šeimos vėžiai". Jeigu su tuo nebūtų buvę kovojama, ta žala būtų buvusi dar didesnė. Silpnai lietuvių tautai grėsė išnykimo pavojus. Latvių pasienyje lietuviai latvėjo, vokiečių – vokietėjo, lenkų – lenkėjo, baltarusių – baltarusėjo. Emigracijoje lietuviai neatspariausia tauta. Ir šiandien dar tai matyti. O štai naujieji ideologai brukte bruka internacionalizmo idėjas! Šovinistinio nacionalizmo aš neginu ir neginsiu. Tačiau šimtai kasdienio gyvenimo reiškinių rodo, kad mums dar reikia stiprinti sveikus nacionalinius jausmus, vengiant šovinizmo. Netekę nacionalinio savitumo, mes nieko nesukursime, niekuo nepasireikšime. Kūrybinė tautos jėga – tik jos nacionalinis charakteris. Pvz., skandinavai, suomiai ir patys rusai.

Rugsėjo 20 d., trečiadienis

Sekmadienį persikraustėme į Vilnių. Šaltoka, nejauku. Kaip čia man seksis ką pradėti. Užvakar susisiekiau su Lankučiu. Jau jis turi knygos laužinį ir buvo atnešęs man parodyti. 470 puslapių. Stambi knyga. Patikslinau porą smulkmenų. Kai pasirodys ši monografija, pasijusiu vėl grįžęs į

literatūrą. Dabar mano vardas visiškai išnykęs iš literatūrinės spaudos ir gyvenimo. Net tuose apžvalginiuose straipsniuose, kur kontekstas tarsi reikalautų suminėti ir mane (pvz., straipsnyje apie refleksinę, minties lyriką), mano vardas nutylimas, tarsi manęs visiškai nebūtų buvę.

Šiandien skambino Leidyklos direktorius. Reikalauja tolimesnių Raštų tomų. Ketinu paruošti. Ar ištęsėsiu?

Sausio 14 d., sekmadienis

Štai vėl beveik 4 mėnesiai, kaip gulėjo vis dienoraštis nepaliestas. Ir gal dar ilgiau būtų gulėjęs, jei ne ypatinga proga jį vėl prisiminti. Vakar atšvenčiau 69-ąsias savo gimimo metines. Pagal nusistovėjusį pavyzdį jos minimos sausio 13 d., nes taip stovi pase, metrikuose, oficialiuose dokumentuose, nors iš tiesų esu gimęs, kaip sakydavo mama, per Tris karalius, saulei tekant, vadinasi, sausio 6 dieną. Vakar jokio „šventimo" nebuvo. Taip jau buvom sutarę su žmona, kad svečių nekviesim. Kas ateis, pavaišinsim stiklu vyno, kava, arbata. Tų vakarienių ir būrio svečių jau aš nebepakeliu. Šį kartą gavau gražių gėlių nuo savo gerųjų bičiulių ir kelias telegramas bei laiškelius. Ir vis dėlto atėjo asmeniškai sveikinti Janė su savo vyru ir iš Lietuvių literatūros katedros vyr. dėstyt. (Sprindis, – *red.*) su dviem studentais iš literatų būrelio. Kad Janė ateis buvo galima tikėtis. Dėl to užsidariau miegamajame, apsimečiau sergąs ir visai nesirodžiau. Žinodamas jos darbus, ardant Lietuvių literatūros katedrą ir paleistas paskalas prieš mane, aš nenoriu su ja palaikyti jokių ne tik giminystės, bet ir pažinties ryšių. Be kitko jau anksčiau ji savo draugams yra pasakiusi, kad jai buvę sunku čia gyventi „dėl dėdės konservatyvių pažiūrų". Skaudu patirti tokį nedėkingumą, einantį iš fanatizmo. Juk jei ne aš, tai šiandien jos ir

kaulai jau būtų supuvę. Atvežė ją tėvas (mano brolis Jurgis) sunkiai sergančią džiova su atviromis kavernomis. Pirkome taip retą ir sunkiai tuomet gaunamą pas spekuliantus streptomiciną, dviem atvejais guldėme į tuberkuliozės institutą, patalpinom į Romainių sanatoriją, į Domaševičiaus vardo sanatoriją Panemunėje, važinėjome, ieškojome vaistų. Pavyko išgydyti. Baigė Salomėjos Nėries gimnaziją, Vilniaus univers. liet. (universitete, lietuvių, – *red.*) literatūrą. Ištekant daviau vis dėlto nemažą kraitelį daiktais ir pinigais (12000 rublių senais pinigais). Ir po viso to šitokios niekšybės! Visą laiką buvo šiurkštaus būdo, užsispyrėlė, egoistė. Na, Dievai jos nematė! Baigta!

Paaiškėjo, kad mane sveikinti Lietuvių literatūros katedrą skatino universiteto partorgas, savo ruožtu paskatintas, kaip buvo išsireikšta, mano giminių, vadinasi, Janės su vyru. Išardžius katedrą turbūt buvo sugalvota, kad buvusius mano draugus reikia pavaduoti kitais, užpildyti tuštumą. Matyt, kai kam sąžinė visai rami.

Sausio 26 d., penktadienis

Vakar Rašytojų klube buvo Alb. Žukausko 50 amžiaus metinių, o užvakar J. Simonaitytės 65 m. minėjimas. Nedalyvavau nei viename, nei kitame dėl blogos savijautos. Mano kūrybos vakaras paskirtas vasario 21 d. Nepažymėta kokia proga – ar 50 m. poezijos kūrybos, ar kad pradėjau jau 70-tus savo amžiaus metus. Truputį paabejojęs, nutariau tuo paskyrimu pasinaudoti ir „pademonstruoti" paskutiniųjų metų eilėraščius, dar niekur nespausdintus. Mano poezija paskutiniuoju laiku kelia man daug rūpesčio. Rašau ne taip, kaip dabar reikalaujama. Literatūrinė spauda manęs visiškai nemini. „Perga-

lė“ „Žilviną“ laiko savo stalčiuje jau beveik visi metai. Bendradarbiauti nekviečia. Visi kritikai, recenzentai, apžvalgininkai kiekvienam rašytojui kimšte kemša „nūdienos“ tematiką. O man ta „nūdiena“, nors ir kažin kaip pritarčiau jos siekimams, poetinių emocijų niekados nekeldavo.

Vis dėlto daug kas susipažinęs su mano ir paskutiniųjų metų eilėraščiais, randa, kad jų prasmė anaiptol nėra svetima dabarties gyvenimui, dabarties žmogui su jo neramiais išgyvenimais, baimėmis, abejonėmis. Per savo tą vakarą prieš pradėdamas skaityti eilėraščius, ketinu plačiau pasisakyti, kaip aš suprantu savo kaip poeto uždavinius ir savo kūrybą. Tačiau pirmiausia reikia pačiam tvirtai atsistoti ant kojų ir susivokti savo kelyje. Tais klausimais esu nemaža skaitęs, tačiau ta lektūra, užuot ką nušvietus, daugiau klaidina, dezorientuoja. Šiaip ar taip, reikia kas nors dirbti. Jei poezija išseks, o romano nebepajėgsiu, imsiu rašyti autobiografinius atsiminimus.

Sausio 29 d., pirmadienis

Pagaliau darganos pasibaigė. Pradėjo šalti. Šiandien – 9. Gal pasibaigs ir visiems įkyrėjęs gripas ir jo baimė. Aš gripu gal ir sirgau, tik kažkaip lengvai, nejučiomis. Šiandien jaučiuosi guviau. Atsiranda noras dirbti. Galvoju baigti „Mano mėnesių“ ciklą. Trūksta dar keturių eilėraščių: Birželis, Rugpjūtis, Rugsėjis ir Spalis. Būtų gera dar duoti pabaigos apibendrinamąjį.

Galvoju apie ateinantį savo kūrybos vakarą. Tuoj pradėsiu rašyti įvadinį žodį. Nuo to daug kas pareis. Priekaištų susilauksiu, nes mano mintys apie poeziją ir savo kūrybą, be abejo, ne visiems bus priimtinos.

Prieš kelias dienas gavau Kėdainių moksleivių literatų būrelio labai man palankų sveikinimą. Miela, kai randi pritarimą jaunuomenėj. Reiks jiems atsakyti, o baisiai nemėgstu rašyti laiškų.

Sausio 30 d., antradienis

Parašiau „Mano mėnesių" ciklui dar vieną eilėraštį – „Rugpjūtis". Gal neblogai pasisekė. Belieka tik trys eilėraščiai. Tada reiks galvoti apie rinkinio sudarymą savo septyniasdešimtmečiui pažymėti. Originalioji mano kūryba gal tuo ir baigsis. O gal ir gyvenimas baigsis. Norėčiau sulaukti 70 metų. Toks apskritas, imponuojantis skaičius! Iš šalies atrodo, ypač jaunimui, kad būsiu sulaukęs gilios senatvės. O aš dvasia visai nesijaučiu senas. Tik tas nelabas kūnas! Tas paliegimas. Štai ir šiandien vos judu. Šaltis sukaustė sąnarius, galva svaigsta. O diena tokia graži, saulėta, nors ir šaltoka. Pagaliau atėjo žiema.

Nepatinka man šis dienoraštis. Neturiningas. Ką čia parašius prasmingesnio? Seniau rašydavau geriau.

Vasario 1 d., ketvirtadienis

Vakar Filharmonijoj buvo įdomus koncertas: Šostakovičiaus XI simfonija „1905 metai" ir C. Franko simfoninės variacijos fortepijonui su orkestru. Trečią dalyką – Kavecko chorinę poemą „Keturi" S. Nėries žodžiais galima ir neminėti. Visai menkas ir menkai atliktas kūrinys. Koncerto klausiau tik per radiją. Gaila, kad Šostakovičiaus simfonijos girdėjau tik antrąją pusę. Labai įdomus veikalas ir be galo

sunkus. Tai buvo kaip ir koks bandymas M. Dvarionaitės, kuri tą koncertą dirigavo. Repeticijų esą buvo skirta labai maža, orkestras silpnas, nepajėgus tokiam kūriniui. O išėjo labai gyvai. Atlikimas deramam lygy, orkestras skambėjęs puikiai. Pats Filharmonijos direktorius sveikino dirigentę, nors kitais atvejais būdavęs priekabingas. Dabar Margaritos pozicija sustiprėjo.

Vasario 2 d., penktadienis

Kokia biauri diena! Po vakarykščios giedros šiandien pilka, ūkanos ir šaltis sumažėjo nuo -14 iki –5. Vaikščioju apsiblausęs – čia sėdinėju, čia gulinėju, nieko negaliu nusitverti. Viskas atrodo nereikalinga, beprasmiška. Vakar pradėjau eilėraštį „Birželis“. Po pirmo posmo nė iš vietos! Neapčiuopiu pagrindinio motyvo. O svarbiausia, nejaučiu savy tos vidinės šilumos, susijaudinimo, savo darbu susidomėjimo. Be to negali gimti joks poezijos kūrinys.

Vasario 5 d., pirmadienis

Buvo atėjęs E. Matuzevičius tartis dėl mano kūrybos vakaro, paskirto Rašytojų klube vasario 21 d. Matuzevičius – atsakingas to vakaro organizatorius. Dar neatsirinkau ką skaityti. Daugiausia bus dar niekur nespausdintų eilėraščių. Matuzevičius pataria paskaityti ir vieną kitą aktualios tarybinės tematikos eilėraštį, nors jau ir spausdintą. Kad neatrodytų, kad aš visai atsižadėjęs tos tematikos. O į ją dabar kaip tik daugiausia kreipiama dėmesio. Taip reiks ir padaryti. Pradžioje ketinau paskaityti mažą pasisakymą dėl savo kūrybos.

Viskas pavyks, jeigu būsiu sveikas. Šiomis dienomis ir dabar blogai jaučiuosi.

Vasario 6 d., antradienis

Šiandien Rašytojų sąjungos plenumas – apsvarstyti rašytojų ir literatūros uždavinius KP XXII suvažiavimo nutarimų šviesoje. Nedalyvavau dėl blogos sveikatos. Nesigailiu. Tais klausimais tiek daug jau buvo rašyta ir kalbėta, kad greičiausiai nieko nauja ir šiame plenume nebus pasakyta.

Vasario 7 d., trečiadienis

Girdėjau, kad plenumas buvo blankus, nuobodus. Pranešimą padarė K. Ambrasas – labai ilgą ir neturiningą. Vis tos pačios nuvalkiotos mintys apie „nūdieniškumą“. Tačiau jį nukonkuravo pats pirmininkas E. Mieželaitis, kalbėjęs pusantros valandos ir savo kalbą nutraukęs tik gavęs raštelį, kad padarytų pertrauką. Pavydžiu žmonėms tokio plepumo...

Vasario 11 d. sekmadienis

Rinkau eilėraščius skaityti mano kūrybai skirtame Rašytojų klubo vakare vasario 21 dieną. Su eilėraščiais nesunku, kadangi jie jau parašyti. Rūpi įžanginis žodis. Vieną nemigos naktį tarsi buvo atėję į galvą neblogų minčių, tačiau taip jos ir išgaravo dienos šviesoje. Norėčiau pasakyti ką nors nebanalaus, nors tai ir būtų „pagal liniją“. O vis dėlto skaitytis reikia ir su ta „linija“.

Peržiūrinėju perrašytus iš laikraščių straipsnius į naują savo Raštų tomą. Yra nemaža prieš karą rašytų straipsnių.

Man jie gal ir įdomiausi, tačiau išspausdinti jų nebus galima. Kai ką vis dėlto bandysiu siūlyti. Kai kas gal ir praeis.

Vasario 13 d., antradienis

Pereitą naktį siautėjo pūga. Apie pusiau penktą valandą trenkė smarkus žaibas ir griaustinis. Rytas buvo gražus, bet paskui vėl apsiniaukė ir snigo. Pradėjau rašyti savo įžanginį žodį savo poezijos vakarui. Gal kas nors išeis.

Vasario 23 d., penktadienis

Vakar vakare Rašytojų klube įvyko mano kūrybos vakaras. Ruošdamasis tam vakarui, labai nuogąstavau, ar ištesėsiu, ar nesustiprės kuris iš eilinių mano negalavimų tiek, kad neturėsiu jėgų visą vakarą išsilaikyti ant kojų ir tinkamai paskaityti savo paruoštą įvadą ir eilėraščių. Džiaugiuosi, kad viskas pasisekė kuo geriausiai. Jaučiuosi gerai ir skaičiau taip pat gerai. Ilgokas buvo vakaras – nuo 19 iki 22.30 val., pa-įvairintas muzikos. Skaitydamas jaučiau, kad mano eilėraš-čius klausytojai priėmė gerai. Nuvargau, bet tas vakaras man truputį įkvėpė pasitikėjimo savimi. Perskaičiau 24 dalykus, kurių tarpe poemėlės „Somnambulas“, „Gladiatoriai“, „Mo-cartas“, „Žilvinas ir Eglė“.

Vasario 24 d., šeštadienis

Šiandien „Literatūra ir menas“ išspausdino ilgą ir palankų A. Sluckaitės straipsnį apie mano poeziją – I Raštų tomą. Be to, tas pats laikraštis ir „Tiesa“ įdėjo po trumpą, bet palan-kią žinutę apie vakarykštį mano poezijos vakarą. Nesitikėjau

tokių šiltų atsiliepimų. Klausytojų tarpe, žinoma, buvo visokių. „Opozicionieriai" nedrįso rodyti nepasitenkinimo, manau, dėl labai man palankaus A. Venclovos įžanginio žodžio. Venclova niekad nepraleidžia progos pasakyti apie mane ką nors gera – už tai tegaliu būti jam dėkingas.

Vasario 26 d., pirmadienis

Sunki šiandien diena – ir fiziškai, ir moraliai. Kažkokios nuosėdos tebeglūdi širdy po to vakaro. Stačiai kaukti noris. O juk iš visų pusių girdžiu tik pasigėrėjimus, pagyrimus. Parašiau eilėraštuką „Pakelėj" – taip sau, eilinį, vidutinišką. Galvoju apie kitą, kurį pavadinčiau „Kavalkada". Riedu atgal į simbolizmą.

Birželio 24 d., sekmadienis

Šiandien sukanka savaitė, kaip aš su žmona vasarojam, gydomės Druskininkų sanatorijoj „Druskininkai". Džiaugiuosi, kad mums atvažiavus, oras atšilo, kad galima iš tiesų vasaroti, ilsėtis ir gydytis. Ilsėtis tai man nėra po ko, nes štai jau kuris laikas nieko nebeveikiu, bet gydytis tai iš tiesų reikia. Aš vos paeinu – kojos atsisako pakelti mano kūno 63 kilogramus svorio, 177 cm ūgio. Gydytojų diagnozės rodo aterosklerozę, stuburo sukalkėjimą, virškinamojo trakto susirgimą, blogą medžiagų apykaitą, kosulį, nemigą, apetito stoką ir nervus, nervus, nervus... Nors šiaip esu ramus žmogus, mokąs susivaldyti, tačiau į viską reaguojąs liguistai, jautriai. Jaučiuosi pavargęs, bejėgis. Kam aš rašau šias aimanas? Jų nemaža buvo ir ankstyvesniuose mano dienoraščiuose. Ar ne juokinga nuolatos stenėti dėl savo ligų kaip kokiai su-

krešusiai bobai? Gal ir juokinga, bet dažnai taip esti, kad ką skauda, dėl to ir dejuojame. Tačiau gilumoj glūdi ir kita priežastis. Aš noriu pasiteisinti sau ir kitiems dėl ko esu toks nedarbštus, neproduktingas, negaliu pateisinti to, ko iš manęs tikisi, laukia mano skaitytojai, visuomenė. Štai ir čia mane apžiūrėjęs gydytojas paklausė, kada gi pasirodys „Sukilėlių" antras tomas? Šį klausimą taip dažnai girdžiu, kad jis man įgriso ir skamba kaip koks priekaištas. O tie nelaimingi „Sukilėliai" kol kas nė nemano sukilti. Vis dėlto rudenį, „pailsėjęs", bandysiu juos pastatyti ant kojų. Ak, kokia man būtų moralinė paguoda, jei ištesėčiau tą veikalą baigti! Pasijusčiau dar gyvas literatūroje. O mano poezija, kurią taip aukština mano bičiuliai? Taip, be abejo, gera, kad turiu ir poezijos. Tačiau mano poezija jau „atsilikusi" nuo pirmaujančių, pažangiųjų šių dienų tendencijų. Kaip turinio taip ir išraiškos atžvilgiu, nors paskutiniojo laikotarpio mano poezijoj palyginus su ankstyvesniąja vis dėlto naujumo, pažangos yra. Anksčiau tokiais klausimais sau galvos nekvaršinau. Rašiau kaip rašėsi. O dabar dažnai juos svarstau. Deja, negalėčiau pasakyti, kad tie svarstymai skatintų mano plunksną. Ir prozoj esu atsilikęs. Tačiau šitame žanre formalūs elementai tiek daug nesveria kaip poezijoj.

Birželio 26 d., antradienis

Vakar išgyvenau sunkią dieną. Vidurių skausmai, kurie ir anksčiau mane kamuodavo, labai sustiprėjo. Sanatorinis valgis ir jo pagaminimas man netinka. Šiandien geriau, tačiau dar nevisiškai. Blogiau tai, kad oras atšalo, negaliu nueiti į mišką. Guliu štai balkone apsiklojęs antklodėmis ir kreverznoju šias eilutes. Jau seniai neparašiau jokio eilėraščio, o

buvau ketinęs nors „Mėnesius“ baigti. Stoka dar „Birželio“, „Rugsėjo“ ir „Spalio“.

Popietė. Rengiausi eiti į masažą, bet pasikartojo vakarykščiai skausmai. Turėjau atsigulti į lovą. Gaila. Oras pragiedrėjo, būčiau galėjęs pasivaikščioti pušyne. Tas bene geriau paveiktų mano sveikatą negu visokios gydyklų procedūros.

Atsimenu aną vasarą, kada gavau valst. (valstybinę, – *red.*) premiją už „Sukilėlius“. Tada taip pat buvau Druskininkuose toj pačioj sanatorijoj, tik kitame pastate. Buvau nuvažiavęs į Vilnių dalyvauti premijoms skirti komiteto posėdyje. Kai grįžau į sanatoriją jau laureatas, sanatorijos gyventojai mane iškilmingai pasveikino, įteikė gėlių. Paskui lankėsi spaudos atstovai, apklausinėjo, fotografavo. Tą pat vasarą čia, sanatorijoj, parašiau „Prometėją“. Buvau, palyginti, sveikas, pajėgus. Praslinko kiek? Treji ar ketveri metai. Koks skirtumas! Jei progresuosiu ta pat linkme, dar po 3 metų manęs nebebus šiame pasaulyje. Ką nauja dar galėčiau palikti prieš išnykimą? Kartais manau, kad jau nieko iš savęs nebeišspausiu. Padėti tašką ir laukti ramiai pabaigos, paįvairinant dienas senatvei prieinamais malonumais. Tačiau kartais sujuda kaip ir kokia viltis, kad galgi dabartinė negalia yra laikinas, praeinamas reiškinys. Kad galgi manyje dar kraunasi, bręsta kokios naujos užuomazgos, naujų kūrinių daigai. O kad taip būtų!

Birželio 27 d., trečiadienis

Šiandien po pietų vėl skausmai viduriuose ir bloga savijauta.

Birželio 28 d., ketvirtadienis

Šiandien jaučiuosi kiek geriau. Po pavakarių buvau miške. Grįžtant smarkiai sulijo. Oras visai ima gesti. Atšalo. Druskininkuos išbuvau jau pusę paskirto laiko. Jokio pagerėjimo nejaučiu.

Birželio 29 d., penktadienis

Gydytojas sako, kojų ostilograma rodanti, kad susiaurėję arterijos. Dėl to tas sunkumas vaikščioti. Reiksią gydyti heparinu.

Žmona sužinojo, kad kažkoks rašytojas rusas iš Leningrado atvažiuosiąs į Druskininkus ir norįs susitikti su manim. Jis bene bus skaitęs „Alt. (Altorių, – *red.*) šešėly" vertimą. Susitinku čia ir daugiau žmonių, kurie manim susidomi. Ar tai populiarumo, šlovės reiškinys? Manęs tai visai nedomina ir nejaudina. Abejingai žiūriu ir į savo kūrinių vertimus. Man svarbu, kad jie būtų išspausdinti lietuviškai, o paskui – tesižinie! Mieželaitis išgarsėjo savo „Žmogumi" ir Leninine premija. Nepavydžiu jam. Pripažįstu jo kūrybos viršūnę, norėčiau, kad ir manoji būtų tokia pat aktuali, vis dėlto savosios į jo nemainyčiau.

Birželio 30 d., šeštadienis

Ed. Mieželaitis – vienas iš tų rašytojų, kurie jaučia man palankumą, simpatijas, pritarimą, kaip ir A. Venclova. Yra jų ir daugiau. Iš vyresniųjų Gricius, Paukštelis, Grušas. Šiuos pastaruosius du riša su manimi „seni laikai", jų studentavimo, o mano pirmieji profesoriavimo metai Kauno uni-

versitete. Mieželaitis ne iš to būrio, ir jo palankumo man priežastys yra kitokios. Viliuosi, kad jis iš tiesų nuoširdžiai vertina mano raštus, kaip ir aš jojo. Jau pirmieji jo eilėraščiai, kadaise kėlė manyje nusimanymą, kad jų autorius gali išaugti į žymų poetą. Taip ir atsitiko. O vis dėlto Mieželaičio paskutiniųjų metų kūrybai, kuri jį taip išgarsino, aš beatodairiškai nepritariu. Man patinka, kad ji skamba naujai, novatoriškai, kad ji pralaužė ne tik mūsų, lietuvių, bet ir visasąjunginės poezijos sustingimą. Mieželaitis socialistiniame pasauly laimėjo pripažinimą dėl to, kad jis novatoriškumą sugebėjo sujungti su komunistine galvosena, pasaulėjauta, ideologija. Visa tai aš suprantu ir pateisinu. Tačiau aš taip pat suprantu, kad dėl šitų ideologinių momentų tarybinė kritika buvo nuolaidi Mieželaičio poezijos išraiškos, formos trūkumams. Deja, Mieželaitis per maža kreipia dėmesio į ritminį melodingumą, frazės glaustumą, žodžio poetinį ir prozinį koloritą, vaizdų sugestyvumą bei darnumą, išraiškos glaustumą. Jo poezijai dažnai stoka lyrinio bangavimo, emocinio išgyvenimo. Ji per daug protaujanti, sausa, retoriška. Filosofuojama tokiomis temomis, kur nėra jokio filosofavimo, o vien paprastas visiems žinomų dalykų išskaičiavimas. Mano nuomone, Mieželaitis per daug rašo, per maža reiklus bei kritiškas sau pačiam.

Lenininės premijos įteikimo proga buvo išleistas Mieželaičio eilėraščių rinkinys „Žmogus“ pagal rinkinį rusų kalba „Человек“, sudarytą iš eilėraščių, išspausdintų ankstyvesniuose rinkiniuose. Gavau tą rinkinį „Žmogus“ su labai palankia autoriaus dedikacija. Dabar patogu lyginti originalą su vertimais. Pasirodo, kad vertėjai kai kuriais atžvilgiais išvengė anksčiau minėtų originalo ydų. Kai kurie vertimai išėjo ritmiškesni, glaustesni, apvalyti nuo perkrovimų, žodžiu, priartėję prie lyrinio, poetinio paprastumo. Antra vertus,

ar tai nėra vertėjų savivaliavimas? Galgi tokis „sušukuotas“ Mieželaitis netenka savo būdingumo, originalumo?

Buvo atėjęs K. Dineika. Mokė mankštos, taisyklingo kvėpavimo, kaip nugalėti visokius mano negalavimus. Padovanojo savo knygą „Gydomoji fizinė kultūra“. Knygoje radau ir vieną kuriozą. Prieš keletą metų čia pat Druskininkų parke, jo prašomas, aš jam sueiliavau tokį autosugestijos, įtaigos posmą: „Kasdien ir nuolatos, kiekvienu atžvilgiu aš vis geriau jaučiuos.“ Knygoje tas posmas išspausdintas su melodijos gaidomis ir kaip „gydomasis signalas“ rekomenduojamas ligoniams. Tad pirmiausia jis turėtų paveikti mane patį. Deja, aš juo nesinaudoju. Galgi dabar reiks pradėti niūniuoti pagal tą melodiją!.. Šiaip ar taip, aš nesu atsparus ir per daug pasiduodu savo liguistumui. Savo negalavimų reiktų nepaisyti, juos pamiršti.

Liepos 1 d. sekmadienis

Diena su pragiedrėjimais, bet vis dar šalta. Nejau ir visa vasara bus tokia? Pasiilgau šilumos, giedros, saulės. Saulėj būtų lengviau man nugalėti savo negalavimus. Druskininkai, esant blogam orui, netenka savo gydomosios galios.

Liepos 9 d., pirmadienis

Vakar parvažiavome iš Druskininkų, praleidę ten lygiai 3 savaites, iš kurių tik pirmoji buvo, palyginti, gera. Nepavyko man ten nei pasigydyti, nei pasilsėti. Jaučiuosi jei ne blogiau, tai jau tikrai nė kiek ne geriau. Gera bent tai, kad 3 savaitės tos nelemtos vasaros nustumtos atgal. Be to, vietos ir aplinkos atmaina taip pat paveikė bent kiek gaivinančiai.

Rašo sesuo iš Auburno. Ji vis tebesirūpina mano kūrinių vertimu į anglų kalbą. Susirašinėja su kažkuo Amerikoj. Ten esą verčia „Altorių šešėly“, kai ką iš poezijos, be to, nori išversti „Medūzą“ ir „Vienu pabučiavimu“. Dėl „Medūzos“ tiek jau to, tačiau tas „pabučiavimas“ tikrai nevertas nei darbo, nei popieriaus, nei rašalo... Anglosaksus vis dar, matyt, mistika tebedomina.

Liepos 10 d., antradienis

Bjauriausia diena. Šalta (+12), lyja. Sustingęs vos krutu. Pasikūrėme krosnį. Vidury vasaros! Vakar Maskvoje prasidėjo pasaulinis kongresas už visuotinį nusiginklavimą ir taiką, o amerikonai susprogdino pirmąją galingą atominę bombą kosmose! Kas iš to viso išeis? Geriau nemąstyti ir nespėlioti. Perspektyvos žmonijos likimui tokios, kad atima bet kokį norą dirbti. Viskas nueis velniop! Gal dėl to nesinori tikėti, kad taip bus, ir žmogus, apsipratęs, kruta po senovei. Giliai žmogaus sieloje tūno veikimo, kūrybos instinktas, galų gale sugebąs nugalėti griovimo, naikinimo jėgas. Kiek jau kartų iš griuvėsių kilo nauji daigai, naujos valstybės. Galgi žmogus nežus ir šį kartą.

Liepos 11 d., trečiadienis

Buvau užėjęs pas Ireną. Paskaitė man dalį savo darbo apie mano poeziją. Moka rašyti įdomiai ir prasmingai. Klausydamas jos, aš tarsi augu pats savo akyse. Nejaugi aš taip galėjau parašyti, įdėti tokį turinį į savo eilėraščius? Tai ir yra geras kritiko nuopelnas, kad ji praskleidžia tokią kūrinio prasmę, kokios ir pats analizuojamo kūrinio autorius nebuvo sąmo-

ningai suvokęs. Tokia kritika skatina kūrybą, kelia pasitikėjimą savo jėgomis. Irenos darbas jau seniai sumanytas ir jau senokai pradėtas. Dabar atrodo, kad jau šį rudenį tikrai bus baigtas. Labai norėčiau, kad jis būtų kuo greičiausiai išspausdintas. Tačiau ar jis tiks spaudai? Marksistinės metodologijos reikalavimai jame per maža paisomi. Lankutis sugebėjo juos patenkinti. Užtat jo darbas išėjo lėkštesnis.

Liepos 14 d., šeštadienis

Vakar atvažiavome į Kauną, o iš čia, dar nežinau kada, kelsimės į Kačerginę tęsti atostogų. Oras blogas, savijauta bloga. Ly (Emilija, – *red.*) vėl susirgo širdies aritmija, ir man vis tos pačios bėdos. Šiaip, ir Kaune nebūtų bloga. Kambariai šviesūs, erdvūs, ramu. Vėl kilo man noras grįžti čion gyventi nuolatos ir čia baigti gyvenimą.

Vilnius, žinoma, pasilieka Vilniumi, ir bėgti iš jo nereikėtų. Ryšys su gyvenimu Vilniuje stipresnis, ir pats gyvenimas įvairesnis, turtingesnis. Tačiau tuo naudotis reikia geresnės sveikatos. Manau, kad užsibuvęs čia, Vaižganto gatvėje, galėčiau ir padirbėti, kad ir „nutolęs nuo gyvenimo“ rašyti atsiminimus, versti „Poną Tadą“. Susidarytų dar apie 2 tomai Raštų. Pasyviai merdėti dar nesinori. Kaip reiks pasielgti, nuspręsiu rudenį, baigęs atostogas.

Liepos 17 d., antradienis

Buvo mano Raštų redaktorius Žirgulys, atnešė literatūrinių straipsnių tomo rankraščius su recenzentų ir leidyklos pastabomis. Trylika straipsnių nubraukė, jų tarpe „Kolonijų egzotika“ ir „K. Glinskis“. Šitų dviejų man gaila, su kitais

tiek to! Tornau skaitė man pačiam pasiūlius, A. Venclova ir M. Sluckis. Venclova buvęs ypačiai griežtas, Sluckis nuolaidesnis. Reikalaujama, kad viskas būtų vertinama marksistinės metodologijos šviesoj. Šis tomas man iš viso nėra mielas. Nemėgstu aš tų straipsnių! Daviau jį tik Raštų pilnumo dėlei. Dabar reiktų šis tas pataisyti, paredaguoti, tačiau neturiu jėgų. Esu ligonis. Slampinėju, gulinėju kovodamas su skausmais viduriuose, silpnumu. Niekas nemiela. O reikalauja dar parašyti trumpą įžangėlę ir į šį tomą. Abejoju, ar parašysiu. Neturiu jokios minties.

Liepos 19 d., ketvirtadienis

Šiandien mano vardo diena. Kauniečiai dar uoliai palaiko vardinių tradiciją. Gavau trejetą sveikinimo telegramų. Linki man, kaip paprastai tokiais atvejais, sveikatos, džiaugsmo, ilgiausių kūrybos metų. Linkėjimai geri, deja, neefektingi. Linkėjimais gyvenimo nepakreipsi, sveikatos nepataisysi. Nebent tai, kad žmogus nesijauti toks vienišas, nereikalingas. Gera nusimanyti, kad dar yra bičiulių, kurie nuoširdžiai tave užjaučia, nori, kad tu būtum sveikas, pajėgus ir dar ką nors iš savęs išskeltum jiems, sau ir kitiems. Skundžiuosi, kad literatūroje pasilikau vienišas, o pats tą vienišumą dar labiau didinu. Visuomenėj pritarimo turiu daugiau, negu daugelis kitų. Mano vienišumo jausmas ar tai ne mano paties padaras? Nusikratyti juo! Štai linkėjimas sau pačiam.

Liepos 22 d., sekmadienis

Buvome Kačerginėje. Vasarnamiui dar stoka kai kurių įrengimų, be kurių jame apsigyventi negaliu. Priešpietis

buvo šiltas, nors ir ne saulėtas, o vakarop ėmė lyti. Keliais prie Kačerginės vyko dviratininkų lenktynės. Mat ten susidaro patogus kelio žiedas, kuriuo ir mina pedalus lenktyniautojai. Nemėgstu tų dykūnų. Užtvenkia kelius, trukdo susisiekimą, reikia ieškoti aplinkinių pravažiavimų. Šių laikų sportas pagrįstas fizine jėga man atrodo, kaip dabartinės kultūros dekadanso reiškinys.

Vakare atsilankė J. Grušas. Jaučiausi pavargęs, pokalbis sunkiai sekėsi. Pasirodo, kad jo „Sierakauskas", nors buvo pradėtas repetuoti, nebus statomas. Centre iškilo kitokios pažiūros į 1863 m. sukilimą. Visasąjunginio minėjimo nebūsią. Pasitenkinsią tik akademiniu minėjimu-posėdžiu.

Liepos 23 d., pirmadienis

Baigiau skaityti Anatolio France's romaną „Lelys rouge" – „Raudonoji lelija". Romane daug įdomių minčių, pastabumo, psichologinių analizių, tačiau visuma man nepriimtina. Mane ne tiek domina, kiek piktina bei erzina tas dykūnų gyvenimo vaizdas, visi tiek jų skausmai ir meilės „kančios". Tokie svarbiausieji romano personažai: grafienė Marlen, skulptorius Dešartras. Lėbaudami jie blaškosi po Prancūziją, Italiją be jokių kilnesnių siekimų, vien tik malonumų ieškodami. Be to, man nesuprantama tokia meilės aistra, kaip grafienės Marlen ir Dešartro – tas kvailas pavyduliavimas ir iš to kilę neva tragiški išgyvenimai. Tuščia buitis, tuščios aistros, tuščios kančios, visa tai žadina ne užuojautą, o pasmerkimą. Gaila, kad France ne tuo vadovaudamasis romaną rašė.

Liepos 25 d., trečiadienis

Vėl sergu. Skausmai viduriuose, tas nelabas šaltis, galvos svaigimas, silpnumas. Nieko negaliu nusitverti. Ką tik pagalvoju, viskas atrodo neįdomu, tuščia, nereikalinga. Net ir tą vieną šio sąsiuvinio puslapį užpildau vargais negalais ir tai ne kasdien. O juk buvo ir yra daug didesnių ligonių už mane, kurie toliau sugeba dirbti. Kas gi man yra? Išglebimas, valios stoka, nesugebėjimas save į rankas paimti, ar kas kita? Nejaugi taip ir pasibaigs gyvenimas, besielvartaujant, betrypinėjant vietoje? Kaip tas būtų liūdna ir neverta manęs!

Ryt, pagaliau, turbūt išvažiuosime į Kačerginę. Galgi pušų oras paveiks gaivinančiai, stiprinančiai. Pernai šiuo metu dar parašiau nemaža poezijos, nors taip pat jaučiausi nekaip. O šįmet nieko, nieko. Kažkoks baisus merdėjimas.

Liepos 27 d., penktadienis

Vakar atvažiavome į Kačerginę ir apsigyvenome savo vasarnamy. Nors jis dar nevisai baigtas įrengti, bet gyventi jau galima. Kūrenome krosnį, nes šalta ir drėgna. Vakar diena buvo graži, o šiandien vėl lietus.

Skaitau A. France'o „Le jardu. Epaiure". Labai įdomu. Stebiuosi France'o nepriklausomu protu, kriticizmu, objektyviu sudėtingų gyvenimo reiškinių vertinimu. Kokia tolerancija tikėjimu, bažnyčios, dvasininkų, vienuolių atžvilgiu. Ir tai France'as, kuris laikomas dideliu liberalu ir antiklerikalu! Stebina ir tai, kad tokie straipsniai duodami vertime tarybiniam skaitytojui. O iš mano rinkinio išbraukiami nekalčiausi dalykai dėl jų „idealizmo" ir „apolitiškumo"! Pasirodo, kad reikia pirma numirti, o paskui leisti savo Raštų rinkinį!

Liepos 31 d., antradienis

Jau, rodos, esu rašęs, kad skaitydamas produktyvius rašytojus eruditus, kaip R. Rollandas, T. Manas, A. France'as, jaučiu priekaištų sau pačiam dėl savo apsileidimo, neišnaudoto laiko, per maža rūpinuosi apsiskaitymu, savo literatūrinės erudicijos kėlimu, literatūrinės kūrybos pagausinimu. Galėjau žymiai daugiau ir giliau padaryti. Su literatūros istorija, žanrų bei stilių raida buvau susipažinęs studijų metais, tačiau per maža domėjausi kūryba, per maža skaičiau ypač gyvųjų autorių, kuriais reiškėsi to laiko literatūros gyvenimo pulsavimas. Per maža rūpinausi ir savo kūrybos susiejimu su tuo pulsavimu. Rašiau savieigiškai. Man visai nerūpėjo, ar mano poezija simbolistinė ar realistinė. „Tarp dviejų aušrų" laikotarpy yra visokių eilėraščių, ir aš visai nesidomėjau, kokios jie krypties, stiliaus, manieros. Čia aš, kaip man atrodo, labai skyriausi nuo Balio Sruogos. Tas tai rašė sąmoningai, programiškai, net ir per daug. Gaila, kad aš per vėlai su juo suartėjau. O ir tas suartėjimas buvo gana paviršutiniškas. Mudviejų uždarumo lakštas, kažkoks mudu skyręs drovumo jausmas niekad nebuvo galutinai nugalėtas. Atvirumo valandomis (išgėręs!), į gyvenimo pabaigą man tai priekaištaudavo apgailestaudamas. O aš nė išgerti tiek nepajėgdavau, kad būčiau visai atviras ir nuoširdus, ko jis taip reikalaudavo. Sruogos kritika mano atžvilgiu darė man įtakos. Dar Pirmojo pasaulinio karo metu jis rašė „Kunigaikščio Žvainio ar „Ateities spindulių" proga, kad aš savy dar nesusivokiąs: būdamas grynakraujis lyrikas, ką rodanti „Stella Maris", aš ..... (neišskaitoma, – *red.*) dalykus. Jau daug vėliau jo parašyta „Tarp dviejų aušrų" labai palanki recenzija man buvo netikėta ir maloniai nustebino.

Rugpjūčio 1 d., trečiadienis

Vakar pabaigiau eilėraštį „Birželis“. Jau seniai aš apie jį galvojau ir buvau kelis kartus pradėjęs. Nieko neišėjo. Nesu patenkintas nė šituo, taip sunkiai prievarta išgautu, tokiu trumpučiuku. Vis dėlto „Mano mėnesių“ cikle birželio spraga bus užkišta. Belieka rugsėjis ir spalis. Spalį jau sykį buvau pradėjęs, bet kažkur užsimetė ta pradžia.

Vakar rašiau apie Sruogą. Čia dar dvejetas pastabų. Manau, kad aš su juo būčiau susidraugavęs, sakysime, Petrogrado ar bent Miuncheno laikais, tai mano literatūrinė kūryba būtų įgijusi aiškesnę kryptį, dar artimesnę simbolizmui. Vėliau, pradėjęs dirbti Kauno universitete, Sruoga pakrypo į teatrą ir mažiau domėjosi lyrika. Tuo pat metu jis daugiau ima domėtis epine poezija. Anksčiau jis lyriką laikė būdingu lietuvio dvasios reiškimosi būdu ir visur jos ieškojo. Vėliau pats tą savo koncepciją atmetė kaipo kažkieno prasimanytą nesąmonę ir ėmė lietuvių kūryboje ieškoti jau epinių pradų. Tai matyti ir „Tarp dviejų aušrų“ recenzijoje, kur labai palankiai atsiliepia apie epinius dalykus – „Vergą“ ir „Iš auksinių rėmų“.

Po antrojo karo mudu dar labiau suartėjome. Rusų išvaduotas iš vokiečių konclagerio („Dievų miško“), jis apsigyveno savo sename bute, universiteto namuose Tauro (dabar Liepos 21) gatvėje. Tame pačiame name, vienu aukštu žemiau, buv. V. Krėvės bute, apsigyvenau, grįžęs iš kaimo į Vilnių, ir aš. Abudu toliau dirbome universitete. Dažnai matydavomės. Jam mirtinai susirgus, lankiau jį Kaune, Vilniaus specpoliklinikos ligoninėje ir jo bute, kai jam beliko gyventi jau labai trumpai. Niekad neužmiršiu vieno pasikalbėjimo ligoninėje. Jis jau gulėdamas „mirties patale“, kaip pats sakė, prišnekėjo man tokių intymių dalykų, kad aš jų

niekam neišdrįsau pakartoti ir nepakartosiu. Pats nusinešiu juos į kapą. Tai lietė ne vien jį vieną.

Rugpjūčio 3 d., penktadienis

Šią vasarą buvau ketinęs atlankyti tėviškę, brolius. Štai jau vasara baigiasi, o aš taip ir neišsirengiau į Pilotiškius. Čia blogi orai, čia bloga sveikata, čia kitokios kliūtys. Tėviškėje nesu buvęs nuo motinos mirties, nuo 1938 metų. Per karą nebuvo kaip. Po karo kelerius metus tuose kraštuose prie miškų baugino banditai, o paskui tai šiokios, tai kitokios priežastys. O svarbiausia priežastis – tai mano paties vidinė, psichologinė. Rodytis gimtinėj su savo praeitimi ir dabartimi, atsimenant klebono pamokslą kapinėse per motinos laidotuves: ne, negalėjau. Pasidariau svetimas kaimynams ir giminėms. Jaučiu, kad jie širdies gilumoje man nepritaria. Dabar jau daug kas užsitrynė, išsilygino, tačiau atšalimas liko. Veikia čia ir būdingas mūsų šeimai ir kiekvienam jos nariui uždarumas. Nėra mums nė giminiškos šilumos, artumo, interesų bendrumo. Aš dažnai sau prikaišioju, kad per maža broliams padedu. Aš esu turtingas, mokytas, vyriausias. Turėčiau būti jiems kaip tėvas, o aš tenkinuosi ne per gausiomis piniginėmis paramėlėmis. Tačiau ir jie, antra vertus, taip pat neparodo nė mažiausio susidomėjimo mano reikalais, nė noro man padėti. Antanas, paveldėjęs tėviškę, per karą gyveno gerai, o man nepasiuntė, kaip tuomet buvo praktikuojama, nė vieno siuntinėlio su maisto produktais. Jei ne parama iš žmonos tėviškės, būtume pusbadžiu skurdę. Surasčiau ir daugiau priekaištų, bet kam čia tai rašyti. Gana to, kad su priežastimis, ar be priežasčių savo tėviškėje, ten atsilankęs, būčiau svetimas. Nesiginu, kad aš turėjau kaip

nors pasistengti tą mus skiriančią sieną sugriauti. Kai kas gal mane kaltins, kad nepadedu aptvarkyti tėviškės ūkio pastatų, suremontuoti gimtinės namo. Tačiau ir šiuo reikalu, pirmiausia turėjo susirūpinti Antanas. Juk jis ten gyvena, jis šeimininkauja. Jei į mane jis būtų kreipęsis, aš mielai būčiau padėjęs. Paaugusių vaikų, darbo rankų turi. Bet jie ten murkso vietoje, o aš nepaslenku iš tolo. Kolūkis, sako, jau keliais atvejais kėsinosi tėviškės pastatus nugriauti. Tik mano bičiulių ir Rašytojų sąjungos dėka jie dar tebestovi vietoje, nors tarybinio ūkio pirmininkas pareiškęs, kad Mykolaičio sodybos nėra pripažintų kultūrinių vertybių sąraše. Man pačiam į šį reikalą kištis nepatogu.

Rugpjūčio 4 d., šeštadienis

Parašiau „Rugsėjį". Beliko „Spalis" ir ciklas „Mano mėnesiai" bus baigtas. Tada rinkinį „Vakaro pašvaistės" galėčiau duoti leidyklai. Tačiau dar nežinau, ar duosiu. Visko nespausdins, o leisti apkarpytą nenorėčiau. Karpytų leidyklos cenzūra, karpyčiau ir aš pats asmeniškais sumetimais. Dar kokį mėnesį palauksiu. Jei leisti, tai norėčiau dar papildyti keletu gamtinės ir nūdienės tematikos eilėraščių. Dabartinis nūdieniškumas nebūtų panašus į rinkinio „Sveikinu žemę" nūdieniškumą. Tačiau ir toks šiandien jis būtų priimtinas.

Nusipirkau storą sąsiuvinį ir ketinu pradėti autobiografinius atsiminimus. Norėčiau rašyti ne vien plikus faktus, bet su samprotavimais, apibendrinimais bei digresijomis. Iš faktų srities daug ką jau esu pamiršęs.

Rugpjūčio 6 d., pirmadienis

Šiandien parašiau „Spalį“. Gal geresnis už anuos du. Pagaliau vis tiek kokia bebūtų jų vertė, džiaugiuosi, kad ištesėjau. Ciklas baigtas! Dabar galėsiu galvoti apie ką kita.

Iš Mėnesių rašymo datų matyti, kad jie rašyti ne tais mėnesiais, kuriuos vaizduoja. Štai ir dabar „Birželį“ parašiau liepos 31, o „Rugsėjį“ ir „Spalį“ – rugpjūčio pradžioj. Man svarbu idėja! Ji gali kilti kiekvienu metu, o iliustratyviniai kiekvieno mėnesio motyvai man yra žinomi. Tačiau kyla kartais ir abejonių. Štai „Spalis“ ir „Rugsėjis“. Katram geriau tinka „dažų paletė“? Gal visas gamtos spalvingumas pasirodo jau rugsėjį, o Spaly lapai jau būva sukritę? Po mėnesio bus galima tai patikslinti.

Rugpjūčio 9 d., ketvirtadienis

Plente už šilelio, už kokio 1/3 kilometro, per dienas nežmoniškas plerpimas, staugimas, pykšėjimas. Tai treniruojasi lenktyniautojai su savo bjauriomis mašinomis. Privarė čia iš visos Sąjungos dykūnų ant mūsų galvų! Mat, „plentų žiede“ prie Kačerginės esanti geriausia lenktynėms vieta. Menka garbė! Ar nepakanka dar savųjų padaužų! Būdavo dviratininkų lenktynės. Tos tai bent tylios, tik kad kelią užima. O dabar štai automobilių su peklišku triukšmu. Ir kas čia per prasmė, jei vienas dykūnas padauža, rizikuodamas nusisukti sprandą, pralenks kitą į save panašų! Suprantu ir pateisinu racionalų sportą, kūno kultūrą. Bet šitokie lenktyniavimai tai vien tuščių ambicijų padarinys. O diena šiandien tokia graži, vasariška. Jei ne tas plerpimas!

Rugpjūčio 10 d., penktadienis

Prisimenu paskutinį J. Reitelaičio atsilankymą į Vilnių birželio mėnesį. Kai buvo gyvas prof. K. Jablonskis, Reitelaitis kartkartėmis jį atlankydavo. Juos, kaip istorikus, rišo bendri interesai ir bičiulystė. Dvejetą kartų buvo užėjęs ir pas mane prisiminti senų laikų. Ir dabar, atlankęs Jablonskio našlę, dukterį ir žentą, panoro dar kartą ir mane pamatyti. Gyventi jam likę nebeilgai. Jis, rodos, jau baigia aštuntą dešimtį. Nežmoniškai storas, vos paeina, lipdamas į antrą aukštą, kiekviename laiptely puškuodamas ilsisi. Stebiuosi, kad jis sulaukė tokio amžiaus. Šį kartą jis man papasakojo, kaip jis sykį atsilankęs pas Vilniaus arkivyskupą Jalbrzykovskį. Pasirodo, kad arkivyskupas skaitęs „Altorių šešėly" ir pripažinęs, kad Mazurkovskis – tai jis. Sakėsi, kad būdamas seminarijos viceregensu, žinojęs apie mūsų, klierikų, slaptus susirinkimus, tačiau nieko nesakydavęs. Reitelaitis apgailestavęs, kodėl arkiv. (arkivyskupui, – *red.*) anksčiau nepasakęs. Tuomet mes apie jį būtume kitaip galvoję ir jo paveikslas mano romane būtų išėjęs kitoks. Labai abejotina, ar galima tikėti Jalbrzykovskio žodžiais. Kaip ten bebūtų, dabar apgailestauju, kad į Mazurkovskio-Jalbrzykovskio paveikslą įkomponavau užgaulių gyvam prototipui bruožų. Taip dažnai atsitinka, kai imi medžiagą iš gyvenimo, iš realių žmonių ir santykių.

Rugpjūčio 11 d., šeštadienis

Šiandien 11.30 val. Tarybų Sąjungoje paleistas trečias kosminis laivas „Vostok 3" su kosmonautu Nikolajevu. Skridimas vyksta laimingai.

Pradėjau rašyti „Atsiminimus". Kylančias dėl jų abejones išdėsčiau ten pat.

Rugpjūčio 12 d., sekmadienis

Kartais apima mane kažkokia nihilistinė savijauta ir sunku ja nusikratyti. Gyvenimas netenka prasmės, ką beveikčiau, viskas atrodo nereikalinga, menka. Vakar pradėjau rašyti atsiminimus, o šiandien jau abejoju, ar verta. Kas iš to? Mirtis viską nušluos nebūtybėn. Štai Anglijoje gaminamos baisios juodojo maro bakterijos būsimam karui. Amerikoj ir pas mus fabrikuojamos ir branduolinės bombos. Jų jau tiek prigaminta, kad pakaktų sunaikinti visai žmonijai ir Žemės rutuliui. Didžiausi žmogaus proto pasiekimai nukreipti prieš tą patį žmogų. Jei tu gyveni ir mąstai ne taip, kaip aš noriu, tai žūk! Štai kokia mūsų amžiaus moralė!

Džiaugiuosi, saulėta. Sėdžiu lauke, pušų pavėsyje ir rašau. Už pušynėlio plerpia ir staugia lenktyniautojų mašinos. Joms nusitrenkus už posūkio, ramiai ošia pušys. Prieš mane surėsta krūva rąstelių. Štai iš po jų išlenda driežas. Apsidairo, parėplioja toliau ir šildosi saulėje. Po valandėlės vėl lenda po rąstais į drėgną šešėlį. Ir aš kaip tas driežas. Tik kyla klausimas, ar saulėje praleista valandėlė – tai visas gyvenimas, ar tik šviesesnis to gyvenimo momentas, o visas gyvenimas – tai glūdėjimas drėgname šešėlyje!

Radijas pranešė, kad šiandien 11 v. paleistas dar vienas kosminis laivas „Восток-4“, kuriuo skrenda kosmonautas Popovičius. Vakarykščias ir šiandienis skrenda suderintai netoli viens nuo kito. Tai grupinis skridimas. Štai čia tai laimėjimai! Jais verta pasidžiaugti ir pasididžiuoti. Kad tik jie būtų panaudoti žmogaus gerovei, išlaisvinimui, o ne pavergimui! Kol kas panašūs laimėjimai tuoj sukelia kalbų apie karą.

Rugpjūčio 14 d., antradienis

Nuostabus dviejų tarybinių kosmonautų suderintas skridimas tebėra visuomenės ir spaudos dėmesio centre. Visa tai suprantama. Žygis vertas džiaugsmo ir pasididžiavimo. Tačiau tuo pačiu metu yra tai ryškus pavyzdys, kaip pas mus dideli darbai ir laimėjimai tampa vulgariausio pagyrūniškumo ir propagandos proga. Įvyko kažkas didelio, nekasdieniško – ir štai, žurnalistų, korespondentų, reporterių būriai puola gaudyti žymius, mažiau žymius ir visai nežymius piliečius duoti pasisakymą, pranešimą spaudai. Na, ir pasipila neskonybės, lėkštybės! Ot, koki mes caca! Štai koki tarybiniai žmonės! Niekas, kaip vien mes! Būtų daug gražiau duoti keletą autoritetingų komentarų, o visus kitus palikti ramybėje. Tegul kiekvienas džiaugiasi žmogaus didybe tyloje susikaupęs!

Rugpjūčio 15 d., trečiadienis

Šiandien rytą abu kosmonautai, Nikolajevas ir Popovičius, laimingai nusileido „numatytoje vietoje". Pirmasis apskriejo aplink žemę daugiau kaip 60 kartų ir nuskrido daugiau kaip 2000000 kilometrų, antrasis atitinkamai mažiau. Jie esą ne rusų tautybės. Nikolajevas esąs čuvašas, Popovičius – ukrainietis. Dabar turbūt reikia laukti žygio į Mėnulį. Viso šito akivaizdoj kaip mizernai, pasigailėtinai atrodo Amerikos branduolinių bombų sprogdinimas kosmose! Pakilus Nikolajevui, Tarybų vyriausybė kreipėsi į Amerikos vyriausybę, kad sustabdytų tuos sprogdinimus, kol vyksta skridimas. Gerai dar, kad Amerikos vyriausybė sutiko tai padaryti. Kitaip būtų buvusi gėda bei kaltė ir viso pasaulio pasmerkimas. Vis dėlto gyvenimas dar intriguoja ir gyventi dar noris.

Rugpjūčio 18 d., šeštadienis

Aviacijos diena ir kosmonautų sutikimas, sveikinimas Maskvoje. Per radiją visą dieną patetiškos kalbos, dainos, maršai.

Rugpjūčio 20 d., pirmadienis

Entuziazmas dėl kosmonautų žygio dar neatslūgo. Kada tik įjungsi radiją, vien tik tai ir girdi.

Rugpjūčio 28 d., trečiadienis

„Tiesa" rašė, kad Vokietijoj, Anglijoj, Amerikoj ėmė gimti be rankų, be kojų ir kitaip luošų, nenormalių. Tai esanti pasėka kažkokių vokiškų vaistų nervams stiprinti ir nuo nemigos. Tokių baisių pasėkų susilaukia nėščios moterys, vartoję tų vaistų. Greičiausia, kad jau veikia, nors ir nežymiai radioaktyvi radiacija nuo atominių branduolinių sprogdinimų.

Laikraščių žinios – baisios. Štai šiomis dienomis įvyko pasikėsinimas prieš Prancūzijos prezidentą De Golį. Išliko sveikas nepaliestas. Pasikėsinimą įvykdė OAS organizacijos nariai. Jų tikslas įvesti Prancūzijoj fašistinę diktatūrą. Fašizmas kyla Anglijoj ir Amerikoje, nekalbant jau apie Vokietiją. Štai kur eina žmonija! Ar turi prasmės viso to akivaizdoje kūryba, menas, mokslas, kosminiai skraidymai? Pasaulis virs griuvėsiais, žmonija visai išnyks arba subarbarės – ir viskas prasidės iš naujo...

Rugsėjo 1 d., šeštadienis

Blogos buvo dienos. Šalta, darganos, lietūs. Ir mano savijauta bloga. Atėjo man į galvą tema eilėraščių ciklui „Atsisveikinimas su gyvenimu“. Šiurpi tema. Nežinau, ar ją rašysiu. Ne prietaringa laimė mane sulaiko, bet abejonės, ar pakankamai stipriai tokią temą išreikščiau. Dar palauksiu ir žiūrėsiu, ar ji gilės, ar išblės nejučiomis. Šiandien diena kiek geresnė.

Rugsėjo 9 d., sekmadienis

Vakar atvažiavome su reikalais į Kauną, šiandien grįžtame į Kačerginę. Šaltos dienos, turėjo pakūrenti centralinį. Ateinančiais metais ketinu keltis iš Vilniaus nuolatos gyventi Kaune. Apie tai, rodos, jau rašiau šiame dienoraštyje. Čia gyventi gal ir nebūtų bloga. Tačiau ar atsiskyręs nuo gyvenimo, pasidaręs karšinčium, visiškai nesugniužčiau? Nors ir šiaip jau jėgos baigiasi, ir vargu ar tas ryšys su gyvenimu, kuris būtų stipresnis Vilniuje, tas jėgas gaivintų ar gal visai nualintų? Galgi vienatvėje nurimčiau, nusikratyčiau daugeliu rūpesčių, sustiprėčiau? Grigas (jis sulaukė tik 64 m.), Sibelijus (rodos, sulaukė netoli 90) ir daugelis kitų vienatvėje pasitraukė gyventi uždarai savo užmiesčio vilose. Pagaliau ir Kaune visai jau vienišas nebūčiau. Surastų keletas gerų žmonių bei bičiulių ir čia. Jeigu to norėčiau.

Rugsėjo 11 d., antradienis

Tass'as paskelbė T. (Tarybų, – *red.*) Sąjungos vyriausybės pareiškimą dėl JAV grasinimų Kubai. Pasauly pakvipo paraku. Jei JAV užpuls Kubą, sakoma pareiškime, tas bus karo

pradžia. Ir tai termobranduolinis karas. Ko mes sulauksime? Ką sulauks žmonija? Prieštaravimai tarp dviejų stovyklų auga ir aštrėja, JAV imperializmo ekspansija nežino ribų. Visas pasaulis nusagstytas jos bazėmis. Vis tai reikalauja Amerikos saugumas. Atrodo, kad tik tada Amerika pasijus saugi, kai pavergs visą pasaulį.

Rugsėjo 6 d., sekmadienis

Vis dėlto parašiau eilėraštį „Atsisveikinimas su gyvenimu". Nežinau, ar jis vienas ir liks, ar gal dar pridėsiu antrą, o gal ir trečią. „Nūdieniškai" nusiteikęs skaitytojas jį perskaitęs, nusispjaus. O man taip pat nusispjaut į jo nusispjovimą! Man rūpi, kad eilėraštis būtų originalus, nuotaikingas, sugestyvus. Visa kita poezijos, lyrikos neliečia. Mano eilėraštis išeis tarsi komentaras Sruogos replikos, kai aš jam, jau gulinčiam mirties patale, kalbėjau apie kažkokius kasdienius reikalus – „ką visa tai reiškia prieš amžinybę!" Tokiu būdu, eilėraštis nėra vien mano asmeninės, subjektyvinės nuotaikos išraiška.

Rugsėjo 20 d., ketvirtadienis

Yra senų žmonių, kurie sako: per ilgą savo amžių daug ką esu matęs, patyręs. Pavydžiu tokiems žmonėms. Aš, nors jau baigiu septintą dešimtį, nesijaučiu nei ilgai gyvenęs, nei daug ką matęs, patyręs. Mano gyvenimas man atrodo buvo labai trumpas. Mokslo metai praskriejo nejučiomis. Savarankiškas gyvenimas nuo 1923 m., dėstymas universitete iki Antrojo pasaulinio karo buvo intensyvaus darbo laikotarpis, vėl greitai praėjo. Karo metai taip pat. Tarybinis laikotarpis

štai jau, berods, ilgiausias, o tarsi dar taip neseniai prasidėjęs! Mirtis jau po metų kitų, o gal ir netrukus. Gaila, kad nenorėjau pasinaudoti gyvenimu – ne savo malonumui, o savęs, savo dvasios, intelekto praturtinimui. Dabar jau nebesuspėju eiti su gyvenimu. Jaučiuosi aplenkiamas, išstumiamas, pamirštamas.

Rugsėjo 25 d.

Vaikštinėju, skaitinėju „Tworczosc". Literatūriniu meniniu požiūriu tai turbūt moderniausias lenkų literatūros žurnalas. Duoda užsienio spaudos apžvalgas, kartais talpina straipsnių apie Vakarų literatūrinį gyvenimą, kartais kokį vertimą. Moderniosios lenkų poezijos aš visiškai nesuprantu. Jokios minties, jokios emocijos, jokio turinio. Kokiu principu tie žodžiai jungiami vienas su kitu, skirstomi eilutėmis (be skyrybos ženklų!) – nesuvokiu. Ar tai abstrakcionizmas kaip ir mene? Straipsniai taip pat ne visados suprantami. Vis dėlto ji aukšto intelektualinio lygio. Nė vienas mūsų kritikas, nė literatūros mokslininkas taip neparašytų. Iš viso toks žurnalas pas mus neįmanomas. Ir marksizmo jame nė už kapeiką!

Spalio 1 d., pirmadienis

Užvakar išvažiavome iš Kačerginės, vakar iš Kauno grįžome į Vilnių. Vasara praėjo – bjauri, drėgna, šalta. Mano sveikata nepagerėjo, priešingai – pablogėjo. Ką aš dabar veiksiu paliegęs, visokių negerovių kamuojamas, kai gyvenimas tampa nuolatine kančia. Pradėjau rašyti atsiminimus, tačiau abejoju, ar ištesėsiu. Iš visų galimų darbų šis lengviausias. Bet ir jam reikia ne vien atsidėjimo. Reikia dar vidinės

ugnies, tam tikro kūrybinio susijaudinimo. Ar jos dar išskelsiu, ar jos dar pakaks? Bijau, kad imu jau atšalti.

Spalio 6 d., šeštadienis

Buvo atsilankiusi žurnalo „Вопросы литературы“ bendradarbė Zaleskaja, žydų tautybės, mokanti lietuviškai. Įbruko redakcijos anketą su klausimais apie gyvenimo įtaką literatūrai, tradiciją ir novatoriškumą, poetinių priemonių raidą ir pan. Nemėgstu aš tų anketų ir tokių klausimų. Tuščias darbas. Klausimai abstraktūs, bendri ir painūs. Pvz., kokias poetinės išraiškos priemones Jūs laikote vaisingiausiomis pavaizduoti mūsų amžininkui? Arba: kuo, Jūsų nuomone, reiškiasi meninių formų ir priemonių progresas? Turbūt aš nieko į tą anketą neatsakysiu.

Spalio 9 d., antradienis

Jau skambino iš Maskvos ir klausė, kada aš atsakysiu į anketą. Pasakiau, kad sergu. Pratęsė terminą, bet kad atsakyčiau. Buvo atėjęs Matuzevičius prašyti į „Lit. ir menas“ eilėraščių ir ištraukos iš romano. Ketinau duoti.

Spalio 23 d., antradienis

Dailininkė Griciūnaitė dirba mano portretą. Pozavau, berods, 5 kartus. Pirmą eskizą ji pati atmetė. Antrasis išėjo geresnis. Labai sielvartinga išraiška. Tai dar nieko. Visa bėda su rankomis. Vargšė niekaip nesugeba jų tinkamai nupiešti. Dešinė ranka išėjo kaip kokio vaiduoklio ar giltinės. Pirš-

tai ilgiausi, oda aptraukti kaulai. Sakėsi dar „padirbėsianti". Šiaip portretas būtų pakenčiamas. Mane stebina nesugebėjimas nupiešti rankų. O istorinių ir žanrinių scenų tapytojai juk be jokių modelių puikiausiai nupiešia įvairiausias pozas, judesius, rankas ir kojas. Daug kas yra pastebėjęs, kad mūsų tapytojai nemoka žmogaus piešti.

Spalio 24 d., trečiadienis

Buvo atėjęs Venclova su Mieželaičiu. Prašė, kad apsiimčiau dalyvauti Maironio šimtųjų gimimo metinių minėjime, kuris įvyks lapkričio 2 d. Apsiėmiau paskaityti trumpą pranešimą, nors ir nuogąstaudamas, ar ištesėsiu. Su sveikata man labai bloga. Minėjimo atidaryme žodį tars Venclova, paskui kalbės Korsakas, aš ir Mieželaitis. Laiko liko labai nedaug. Ar suspėsime tinkamai tokiai reikšmingai sukakčiai pasiruošti. Buvo pasklidę gandų, kad Maironio 100-osios metinės jubiliejus visai nebūsiąs atžymėtas. Vis dėlto, nors ir pavėluotai direktyviniai organai nutarė minėti. Vakaruose, sako, minėjimas būsiąs labai turiningas. Visi metai pavadinti Maironio metais.

Spalio 25 d., ketvirtadienis

Šių metų „Дружба народов" 8-me numeryje išspausdintas K. Korsako straipsnis, kuriame iškoneveikiami geriausieji lietuvių liaudies kūrybos pavyzdžiai – rūpintojėliai, smutkeliai. Korsakas juos ima kaip nereikalingus mistikos, religijos padarinius. Jų jau nebelikę Lietuvos pakelėse, jie išnykę iš lietuviškojo peizažo, laikas jiems išnykti iš lietuvių menininkų bei poetų kūrybos. Korsakas nepalankiai mini

čia ir mano „Rūpintojėlį“, piktinasi ir gražiai apie jį savo recenzijoje („Lit. ir mene“) atsiliepusia A. Sluckaite. Pikčiausia, kad Korsakas bando ginčytis su viena rusų kritike, palankiai vertinusia smutkelius, rūpintojėlius. Kaip tyčia neseniai „Literaturnoj gazetoj“ pasirodė Aksionovo įspūdžiai iš atsilankymo Vilniuje su labai palankiais atsiliepimais apie rūpintojėlius. Ar nešoks Korsakas ir su juo ginčytis. Korsako straipsnis sukėlė didelį pasipiktinimą mūsų dailininkų tarpe. Jie ketina rašyti kolektyvinį protestą. Tikrai verta!

Spalio 26 d., penktadienis

Pagaliau nusikračiau savo raštų VIII tomo, straipsnių, korektūromis. Beveik būtų buvę geriau, jei šio tomo nebūčiau leidęs. Kai ko negalėjau įdėti, ką norėjau, kai ką įdėjau, ko šiandien nenoriu. Jo paruošimas buvo darbas be tinkamo atsidėjimo, be to, ligonio atliktas. Dabar lieka spraga – VII tomas, kuris skiriamas „Sukilėlių“ II daliai – neparašytai ir gal niekad... Jei būtų leidžiama mano Raštų pilna laida, jį galėtų užpildyti „Krizė“ ir „Motina Vaidilutė“, IX tomą užimtų „N. liet. (Naujoji lietuvių, – *red.*) literatūra“, X – likusieji straipsniai, XI – vertimai, XII – atsiminimai (tikiuosi juos parašyti!), XIII – dienoraščiai ir kai kurie laiškai. Paskutinieji tomai išeitų jau po mano mirties – ir jei turėsiu bent dvejus darbingus metus.

Spalio 27 d., šeštadienis

Beveik pusę dienos praleidau pozuodamas dailininkui Savickui. Jis taip pat panoro nutapyti mano portretą. Apsiėmiau nenoromis – ir būtų buvę geriau, jei nebūčiau apsiė-

męs. Iš to darbo kol kas nieko gera neišėjo. Antrasis variantas blogesnis už pirmąjį. Dar kartą papozuosiu. Nusibodo. Savickas, kaip menininkas, be abejo, stipresnis už Griciūnaitę, bet ne visuomet jam pavyksta. Be to, jis peizažistas, o ne portretistas. Norėčiau, kad liktų po manim bent vienas padorus portretas. Yra du Vienožinskio – taip pat nevykę. Kol kas Griciūnaitės bene bus geriausias. Nežinau, kaip jis atrodo išbaigtas – ir kaip jai pavyko sutvarkyti tas nelaimingas rankas.

Spalio 29 d., pirmadienis

Rašau savo pranešimėlį Maironio 100-osioms gimimo metinėms. Minėjimas atkeltas diena anksčiau – lapkričio ne 2, o 1 dieną. Tad laiko liko labai mažai. O dar reikės „suderinti" su kitais pranešimais – Venclovos, Korsako ir Mieželaičio. Mat, minėjimas bus transliuojamas per radiją ir televiziją. Tad kad nebūtų pasikartojimų ir šiaip ko nors netinkančio... Tas tai ir svarbiausia. Juk Maironis – jautrus objektas – čia ir visoki „ribotumai", ir buržuazinė ideologija, ir nacionalizmas, ir religinės nuotaikos! Kaip čia išsivertus, kad Maironis vis dėlto liktų Maironiu.

Spalio 31 d., trečiadienis

Pabaigiau savo kalbą Maironio minėjimui, ir ji jau „derinta" su kitomis. Pasirodė, kad kažkas ne taip, tačiau vis dėlto neatmestinė. Pakeičiau porą sakinių, vieną kitą žodį nubraukiau. Liko svarbiausia – Maironis tautinės sąmonės žadintojas, patriotas.

Lapkričio 2 d., penktadienis

Vakar Dramos teatre įvyko Maironio 100-ųjų gimimo metinių minėjimas. Pilnutėlis teatras žmonių. Visi ir nesutilpo. Scenos gilumoje Maironio portretas, skoninga dekoracija. Prezidiume mes, pranešėjai, Venclova, Korsakas, Mieželaitis ir aš. Be to, keli CK ir vyriausybės atstovai – iš antraeilių. Paleckis sėdėjo publikoj, Sniečkaus, Šumausko visai nebuvo. Salėje prožektoriai, televizijos aparatūra. Išviršinis minėjimo vaizdas pakilus, geras – geresnis, negu turinys. Venclova ir Korsakas pavaizdavo Maironį kaip buržuazijos poetą, tos pačios buržuazijos persekiojamą, niekinamą. Maironis dėl to daug kentęs, sielvartavęs. Vis dėlto didysis poetas daug kuo nusipelnęs literatūrai, o kai kuriais savo poezijos atžvilgiais ir šiandien esąs įdomus, reikšmingas. Mieželaitis išaukštino Maironį kaip lyrinį poetą. Jo „Vasaros naktys" prilygsta pasaulinės poezijos šedevrams. Taip išėjo, kaip aš ir maniau. Dabar nutylimas Maironis kaip tautinės sąmonės žadintojas, senovės ir gimtosios kalbos idealizuotojas, kovojęs prieš lietuvių rusifikaciją, polonizaciją, germanizaciją, o keliamas Maironis kaip didelis poetas lyrikas. Man vis dėlto pavyko priminti Maironį, kaip tėvynės meilę, tautiškumą, patriotiškumą žadinusį poetą. Pridėjau šį tą ir iš savo atsiminimų. Atrodo, kad mano kalba, klausytojams labai patiko. Ilgai man plojo. Tą savo kalbą įtraukiu čia ištisai (ž. šio sąsiuvinio pabaigoj). Dabar gailiuosi, kad neparašiau plačiau, šilčiau. Tačiau vargu ar būtų praėję. Spaudos atsiliepimuose apie tą vakarą svarbiausios mano kalbos mintys buvo nutylėtos.

Koncertinė minėjimo dalis buvo suorganizuota ir atlikta nevykusiai. Aktorius V. Kybartas paskaitė „Nuo Birutės kalno", „Ant Drūkšės ežero" ir „Jūratė ir Kastytis". M. Mironaitei paskaičius rusiškai du eilėraščius „Taip niekas tavęs

nemylės“ ir „Vakarą ant keturių Kantono ežero“, aukštutiniame aukšte moteriškas balsas šūktelėjo: „lietuviškai!“ Plojimai jam pritarė. Tačiau Mironaitė dar vieną eilėraštį paskaitė rusiškai ir sumišusi nuėjo nuo scenos. Kiek teko girdėti, visi laiko netaktu per Maironio minėjimą lietuvei skaityti vien rusiškus vertimus. Filharmonijos choras, diriguojamas K. Kavecko, padainavo „Užmigo žemė“, „Pavasaris“, „Vasaros naktys“ ir „Nuo Birutės kalno“. „Vasaros naktų“ tekstas vienoj vietoj baisiai sufalsifikuotas: vietoj „Noris mylėti Dievą aukščiausią“, choras padainavo „Noris mylėti savo mieliausią“. Ar reikia didesnio pasityčiojimo iš Maironio ir to eilėraščio, kuris Mieželaičio nuomone, prilygsta pasaulinės lyrikos šedevrui. Dar buvo keletas vokalinių ir instrumentinių numerių.

Lapkričio 4 d., sekmadienis

Maironio minėjimas universitete praėjo gėdingai menkai. Jį organizavo Istorijos filologijos fakultetas, faktiškai Lietuvių literatūros katedra. Pranešimą skaitė A. Sprindis. Jo klausė vien choristai. Kai choristai sulipo į sceną dainuoti, salė liko tuštutėlė. Minėjimas buvo menkai paskelbtas, maža kas apie jį žinojo. Viskas pasibaigė per 40 min. Lisenkaitė-Lazutkienė, Lietuvių literatūros katedros dabartinė kaip ir „viršininkė“, ne be pikto pasitenkinimo padarę išvadą, kad visais laikais jaunimas Maironiu nesidomi, nes jis esąs jau nebeaktualus. Ne! Iš viso to galima padaryti kitą teisingesnę išvadą apie Lietuvių literatūros katedros ir universiteto vadovybės abuojumą lietuvių kultūros reikalams. Du studentai, eidami iš to minėjimo kalbėjosi: „Kokia gėda! Nors į žemę lįsk!..“

Lapkričio 7 d., trečiadienis

Šiandien „Didžiojo spalio“ 45-ųjų metinių minėjimas. Vakarop buvome kviesti pas Meškauskus. Radome ten Vosyliūtę-Dauguvietienę, paskui dar atėjo J. Marcinkevičius su žmona. Papasakojau, kaip Korsakas žurnale „Дружба народов“ puolė Rūpintojėlius. Marcinkevičius tą straipsnį jau žinojo. Visi piktinomės Korsako „žygiu“.

Lapkričio 12 d., pirmadienis

Mano instituto sienlaikrašty esąs aštrus satyrinis straipsnis prieš Korsaką. Jo autorius – dailininkė Griciūnaitė, kuri dirbo mano portretą. Ji man pati tą straipsnį paskaitė. Jei jį gausiu, čia ištisai įrašysiu.

Lapkričio 20 d., antradienis

Paskutinį kartą pozavau Savickui. Portretu nesame patenkinti nei aš, nei jis. Lig šiol buvo dar gana geras, bet šiandien tapytojas, beieškodamas kažkokių tapybinių gudrybių, mano nuomone, darbą sugadino. Mane stebina ir pykina vergiškas sekimas natūra. Už sofos, kur aš sėdėjau, buvo atsitiktinai užkištas popieriaus rutulys – ir tas pateko į paveikslą. Apsivilkau tamsiu megztiniu – ir portrete jį nutapė, nors šviesūs marškiniai ir kaklaraištis atrodė geriau. Kakle atsirado guzas, plaukai iš dešinės ne pagal mano įprotį. Savickas greičiausia šio darbo nė nesiūlys portretų parodai. Gaila. Dar padirbėtų ir pabaigtų, bet nebėr laiko. Jau poryt darbus reikia atiduoti. Be to, dienos dabar labai niūrios ir pas mane kambary ankšta, o paveikslas didelis.

Lapkričio 23 d., penktadienis

„Švyturys" kreipėsi į Ireną, kad ateinančių metų 2 numeriui parašytų straipsnį apie mano kūrybą. To reikalauja skaitytojai. Bet kai sužinojo, kad sausio 13 man sukanka 70 m., sumanė būtinai tai atžymėti 1-mame numeryje, nors jis jau paruoštas spaudai. Dalį medžiagos išims, o duos apie mane bent mažą straipsniuką ir nuotraukų. Plačiau gal paminės 2-me numery. Tos sukaktuvės ir minėjimai man visai nerūpi. Geriau pasakius, rūpi, kaip nuo jų išsisukti. Jokiame viešame minėjime rodytis neapsiimsiu. Jei ir norėčiau, neištesėčiau dėl sveikatos. Ką aš ten išgirsčiau? Nenuoširdžius, perdėtus šlovinimus. Praleisti tą vakarą gerų draugų būrelyje būtų miela, tačiau kaip čia išskirsi, kas gerieji draugai, o kas konjunktūriniai. O ir išskyrus, neįmanoma jų visų sukviesti... dėl kai kurių priežasčių.

Lapkričio 26 d., pirmadienis

Sužinojau, kad mano portretą, Griciūnaitės tapytą, komisija atmetė. Nesąs į mane panašus. Aš manau, kad tik ne panašumo reikalas – panašumo jame pakankamai – o tai, kad mano veido išraiška labai jau pesimistinė, sielvartinga. Aš jai iš pat pradžių sakiau, kad tokio portreto nepriims. Tarybinis žmogus, o juo labiau rašytojas turi būti nusiteikęs optimistiškai, giedrai, su šypsniu veide, o jei ne, tai bent kovingai, veržliai. Kaip ten bebūtų, gaila, kad portretas atmestas. Jis nėra blogesnis už daugelį kitų. Girdėjau, kad priimant darbus, daugiausia svėręs komisijos pirmininko Mikėno balsas. Mikėnas paskutiniais laikais iš viso pradėjęs pataikauti oficialiųjų sluoksnių skoniui. Dėl to ir iškeltas

konsultantu į Dailės akademijos tikruosius narius. Gal ir ne dėl to, nes jis nuopelnų turi, talento ir gerų kūrinių taip pat. Į narius korespondentus iškelta ir Savicko kandidatūra. Daug kas stebisi, kad aplenktas Gudaitis, vienas iš stipriausių lietuvių dailininkų.

Lapkričio 27 d., antradienis

Prieš savaitę buvau pas gydytojus Norkūną, Dirsę, rentgenu tyrė Krotovas, vis tai specialistai autoritetai. Nieko blogo nerado, o sveikatos nėra. Ir šiandien jaučiuosi labai blogai. Vaikščioju į specpolikliniką – daro injekcijas, masažuoja kojas, o aš vos krutu. Nesuprantamas silpnumas, bjauri savijauta. Vos velku kojas. Negaliu nieko dirbti – net ir laiško parašyti neprisiverčiu. Ir į šį dienoraštį vos sugrevezuoju keletą eilučių. Iš Valst. grožinės leidyklos klausia apie ateities planus – ką duosiu spaudai 1963 ir 1964 metais. Velniop visoki planai ir ką aš galiu duoti!

Lapkričio 28 d., trečiadienis

Vakar buvo bjauri diena, o šiandien dar bjauresnė. Retai tokių pasitaiko. Dargana, vėjas, lietus, tamsu. Kone visą dieną reikia žibinti lempą. Skauda visą kūną, šalčio įspūdis ir labai silpna. Dar tik 8 valanda, bet tuoj eisiu gulti. Taip ir slenka dienos pilkai, nuobodžiai, nevaisingai. Baigiasi 1962 metai. Ar dar ką nors parašysiu? Reiktų tęsti atsiminimus, gal dar ir kokį eilėraštį išspausiu. Nedaug jų šįmet parašiau. Nejaugi ir gyvenimas baigiasi?

Lapkričio 29 d., ketvirtadienis

Vakar ir šiandien klausiau per radiją laiškų iš „Prokofjevo prisiminimų". Labai įdomios laidos. Platus rusų muzikinio gyvenimo paveikslas ir paties Prokofjevo kaip kompozitoriaus ir pianisto menas. Įdomios muzikinės iliustracijos. Prisiminimai parašyti atvirai, nuoširdžiai. Prokofjevą man teko matyti Petrograde viename koncerte 1916 ar 1917 metais. Atsimenu tik patį faktą, tik vaizdas visiškai išdilo iš atminties.

Gruodžio 3 d., pirmadienis

Apie 11 val. atvažiavo Savickas ir nusivežė mane į savo ateljė Antakalny. Nors atsikalbinėjau, bet prapašė, kad dar kartą jam papozuočiau, nes šiandien jau paskutinė diena pristatyti paveikslą parodos komisijai. Pozavau. Išėjo dar vienas variantas – ir šį kartą blogiausias. Antrasis variantas buvo visai geras. Kam reikėjo jį „taisyti", t. y. gadinti. Tapytojo nuomone, portretas buvęs „per šaltas", per maža tapybiškas, nepatenkinamas kolorito atžvilgiu. O man tie „trūkumai" kaip tik ir patiko. Paveiksle buvo daug erdvės. Figūra ryškiai skyrėsi nuo vienaspalvio pilko fono. Dabar tas fonas užpildytas užpakaly pastatytu dideliu paveikslu – peizažu. Portreto veidas paskęsta spalvų ir linijų margumyne. O veide beveik nebeliko portretinio panašumo. Nesutinku su tų nuomone, kurie sako, kad veido bruožų panašumas nesąs būtinas. Juk portretas tai ne kažkoks X ar Y, bet konkretus individas, šiuo atveju aš, daug kam pažįstamas, žinomas. Jei bruožų panašumų nėra, tai kokią teisę jis bus vardinamas mano portretu. Portretinis panašumas – tai pirmoji gero portreto sąlyga. Tik paskui jau gali eiti stilizavimas ir visoki

tapybiniai efektai. Savickas taip pat savo darbu nepatenkintas. Parodos komisijai jis jo nerodys. Tačiau vis dėlto tikisi dar jį pataisyti, išbaigti. Turbūt dar teks man pozuoti. O jau nusibodo.

Gruodžio 4 d.

Vakar ir šiandien Mokslų Akademijos sesija organizaciniais reikalais. Išrinkom akademikais mūsų skyriuje Meškauską (ekonomistą), „tiksliųjų mokslų" – Kubilių (matematiką), ir Žukauską.

Niunka anksčiau buvo keliamas kandidatu į akademikus, bet komisija „apsvarsčiusi" pasiūlė jį rinkti nariu korespondentu. Taip ir buvo išrinktas.

Akademikų yra žymiai vyresnių už mane – Šivickis, Ivanauskas, Mažylis, Kriščiūnas, Balčikonis (Purėnas aną savaitę mirė), bet yra ir jaunesnių, yra ir vienmečių – Žiugžda, Dalinkevičius (korespondentas), Lašas (kiek vyresnis). Tačiau iš visų aš atrodau labai palieęs – vaikštau su lazda, suliesėjęs... Kai kurie klausia, kas su manim yra. Taip, bloga su manim.

Gruodžio 9 d.

Lankėmės „portreto parodoje". Paroda didelė ir, apskritai imant, įdomi. Savickas vis dėlto pakabino ir mano portretą. Kiek pataisytas po paskutinio pozavimo. Tačiau manęs nepatenkina. Man atrodo, kad tai ne aš, o kas kitas kiek panašus į mane. Gaila, kad nėra Griciūnaitės darbo. Tas man giminingesnis. Paroda gausiai lankoma. Žinovai sako, kad dailės srityje Lietuva pirmauja visoje Sąjungoje.

Gruodžio 10 d., pirmadienis

Buvo atėję A. Venclova su Lankučiu tartis dėl būsimojo mano jubiliejaus – 70-ųjų gimimo metinių. Atsisakiau, teisindamasis bloga sveikata. Iš tiesų, tas viešas minėjimas, tos kalbos, tie sveikinimai, o po to dar vaišės būtų man nepakeliama našta. Pigaus populiarumo aš nesivaikau. Kam patinka mano kūryba, brangins ją ir toliau, kam ne – neįtikins jokie minėjimai.

Gruodžio 26 d., trečiadienis

Jau kuris laikas kvaršina man galvą televizija, kino-kronika, Literatūros ir meno", „Pergalės", „Švyturio" redakcijos dėl artėjančio mano „jubiliejaus" – 70-ųjų gimimo metinių. Štai šiandien pusę dienos kankino kino kronikos operatoriai su savo prožektoriais ir aparatais. Ir tai dėl 2 minučių parodymo ekrane. Pasakiau kelis sakinius žiūrovams, ką aš dabar dirbu. Nesu tuo patenkintas. Kaip paprastai tokiais atvejais, pasigyriau, kad rašau ir baigsiu „Sukilėlius", verčiu ir baigsiu „Poną Tadą", rašau ir išleisiu poezijos rinkinį, rašau atsiminimų dienoraštį. Iš šalies atrodo, kad esu darbingas ir pajėgus. O iš tiesų, nieko nedirbu, vos kojas velku. Nėra jėgų. Iš magnetofono kaspino mano balsas skamba nenatūraliai, grubiai, nešvariai. Pats savęs nebepažinau. Tačiau visi „jubiliejaus" „malonumai" dar priešaky. Rašytojų sąjunga nutarė minėti jį sausio 6 dieną – tikrąją mano gimimo datą, o ne metrikinę.

Gruodžio 27 d., ketvirtadienis

Blogai jaučiuosi. Neturiu jėgų nueiti į specpolikliniką injekcijoms, masažui, mankštai. Prieš keletą dienų spaudė

šaltis – ligi –22°C. Vakar tik –6. Gal dėlto ir savijauta tokia bloga. Šiandien vėl –14.

Andai buvo atėjęs universiteto profesorius Jank. (Jankauskas – *red.*) kalbėtis dėl mano jubiliejaus. Universitetas norįs jį minėti. Atsisakiau. Pirma – dėl sveikatos, antra, – dėl lietuvių literatūros katedros. Kol ten viešpataus Lisenkaitė su savo pakalikais, aš ten nė kojos nekelsiu. Prorektoriui taip ir pasakiau, kad man yra žinoma tų naujųjų katedros narių nuomonė apie mane. Kam juos versti meluoti ir veidmainiauti! Vienas iš jaunųjų katedros narių piktinosi, kad mano fotonuotrauka kabo katedros patalpoje greta Salomėjos Nėries: „Ar galima lyginti Mykolaičio-Putino nuopelnus tar. (tarybinė, – *red.*) literatūrai su S. Nėries nuopelnais?“ Na, ir tegu nelygina!

Gruodžio 28 d., penktadienis

Šiandien mane filmavo televizijai. Bus rodoma sausio 6 d. Paskaičiau „Žodį“ savo bičiuliams, draugams ir skaitytojams. Pradžiai pasinaudojau šio dienoraščio š. m. rugsėjo 20 d. užrašu: „Yra senų žmonių... tarybinis laikotarpis štai jau, berods, ilgiausias, o tarsi dar taip neseniai prasidėjęs.“ Paskui kalbėjau taip: „Kai vienu žvilgsniu apimu visą ligi šiol išeitą savo gyvenimo kelią, matau jame daug vingių, slėnių ir kalnelių. Mano kelio aukštumos ir pakilimai – tai geresnieji mano kūrybos metai. Miela man juos prisiminti. Miela jaustis, kad esi davęs lietuvių literatūrai ir savo skaitytojams vieną kitą priimtiną ir pamėgtą kūrinį.

Nuo pat savo literatūrinio darbo pradžios, štai jau 52 metai, aš, nors gyvenime dažniausiai jaučiausi vienišas, kūryboje vienišas nebuvau. Aš nuolatos jaučiau savo skaitytojų,

bičiulių ir draugų palankų dėmesį. Jie nuoširdžiai džiaugėsi mano laimėjimais ir ne per daug barė už nepasisekimus. Turėjau ir priešų. Jie manęs nepalaužė. Priešingai, grūdino ir ugdė tokius mano charakterio ir kūrybos bruožus, kurie būtų likę nepastebėti, į sąmonės šviesą neiškelti.

Šiandien, atsisveikindamas ne vien su jaunystės, bet beveik jau ir viso gyvenimo pajėgiausiais metais, dėkoju visiems savo skaitytojams, dėkoju draugams ir priešams, kad jie sekė mano žingsnius, domėjosi mano kūryba ir padėjo man įnešti į gimtąją literatūrą kuklų daugiamečio rašytojo darbo indėlį."

Po to paskaičiau du eilėraščius: „Mano gimtasis sausis" ir „Į didelį ir aukštą kelią." Daugiau papildys televizijos žmonės. Paskaitys ištrauką iš „Sukilėlių" ir dar kažką iš poezijos. Pats siūliau iš „Parafrazių" su Bethoveno muzika ir „Mocartą" taip pat su muzika. „Mocarto" neduosią dėl gedulingų „Requiem" motyvų.

Gruodžio 29 d., šeštadienis

Paaiškėjo, kad mane filmuojant kino kronikai kažkas išėjo nesuderintai. Prašė, kad sutikčiau vieną vietą pakartoti – tas būsią galima atlikti per kokią 15 minučių. Nusivežė į savo studiją ir išlaikė daugiau kaip 2 valandas – dėl 15 sekundžių rodymo. Operatoriaus Starošo smulkmeniškumas nepaprastas!

Gruodžio 31 d., pirmadienis

Šiandien – paskutinė metų diena. Ne per geriausi man buvo šie metai, tačiau kai pagalvoju, kad ateinantieji gali

būti dar blogesni, šiuos palydžiu be piktų jausmų. Sveikata pašlijo, matyt, negalavimai, pasveikimo sunku tikėtis. Mano sumanymai taip turbūt ir liks neįgyvendinti. Ak, reikėjo man anksčiau pasispausti, paimti save į rankas. Dar būčiau galėjęs kai ką nuveikti.

Baigiu metus su Bethoveno muzika. Užstačiau 4-ąjį koncertą. Jei dar kur galiu ieškoti paguodos ir stiprybės, tai Bethoveno muzikoj ir jo paties sielvartingame, skausmingame gyvenime. Kas mano paliegimas, skausmai, negalavimai palyginus su jo kentėjimais! O koks jo veržlumas, jėga, tikėjimas savim ir žmogumi! Semtis jėgų iš Bethoveno!

Sausio 1 d., antradienis

Naujieji metai! Saulėta, bet šalta. Nebuvau išėjęs, nes blogai jaučiuosi. Džiaugiuosi, kad niekas neatėjo sveikinti ir linkėti laimingų Naujųjų metų. Ar jie bus laimingi, ar ne, tie linkėjimai nemalonūs. Gavau keletą laiškų – ir to pakanka. Gerą laišką parašė J. Šimkus, pats ligonis būdamas. Šimkus – šviesus žmogus, ir jo palankumas man labai brangus. „Kalba Vilnius" įdėjo mano draugišką šaržą, paskelbė mano sukaktį ir įdėjo gerą, palankų straipsniuką. Per radiją sukakties išvakarėse, šeštadienį, kalbės A. Venclova, paskui bus skaitoma iš mano poezijos. Venclova – man draugiškas, nuoširdžiai palankus žmogus. Yra jų, be abejo, ir daugiau. Tačiau yra ir tokių, kurie kalba vienaip, o galvoja kitaip. Tai paprastas reiškinys.

Dieną baigiu Bethoveno V koncertu.

Sausio 3 d., ketvirtadienis

Vėl buvo atėjęs universiteto prorektorius Jankauskas. Pranešė, kad universitetas su Rašytojų sąjunga organizuoja mano sukakties minėjimą sausio 12 d., šeštadienį, nors aš ir nedalyvaučiau. Esą kitaip negalima. Minėjimas įvyks didžiojoj universiteto salėj Čiurlionio gatvėje. Koncertinei da-

liai artistus apmokėsianti Kultūros ministerija. Prašė, kad aš bent parašyčiau savo žodį, kuris būtų minėjime perskaitytas. Vadinasi, prisidės dar viena savaitė nervų įtempimo. Vietoj vieno turėsiu išgyventi du minėjimus.

Šiandien buvo dar lenkų laikraščio korespondentas fotografas. Jiems straipsnį parašęs E. Matuzevičius. Nemaniau, kad tas mano „jubiliejus" sukels tokį triukšmelį. Ak, kad ta sveikata būtų stipresnė! Kas man iš tų jubiliejų, jei jie reiškia gyvenimo pabaigą.

Sausio 20 d.

Praėjo jau dvi savaitės nuo mano gimimo 70-ųjų metinių minėjimo, sveikinimų ir kuklių vaišių mūsų bute, ir savaitė nuo viešo minėjimo, suruošto universiteto ir Rašytojų sąjungos didžiojoje universiteto salėje prie Čiurlionio gatvės. Lig šiol dar negaliu po tų minėjimų kaip reikiant atsitiesti – taip jie mane pritrenkė ir nuvargino. Į butą atsilankė apie 60 žmonių, sveikinimo telegramų ir laiškų gavau apie 100. Nuo viešo, iškilmingo minėjimo iš pat pradžių griežtai atsisakiau dėl menkos sveikatos. Tada universitetas ir Rašytojų sąjunga paskelbė, kad tą sukaktį minės viešai, nors aš pats ir nedalyvaučiau. Minėjimas dar ir dėl to įgijo svorį, kad LTSR Aukščiausiosios tarybos prezidiumas suteikė man LTSR liaudies rašytojo garbės vardą. Ligi paskutinės dienos ir nuo to minėjimo atsisakinėjau, tačiau minėjimo dieną, pasijutęs sveikesnis, nutariau dalyvauti. Ir gerai padariau. Žmonių buvo labai daug, netilpo į salę. Buvo atvykusių iš Kauno ir kitų vietų. Gavau daug gražių sveikinimų – adresų bei dovanų. Be manęs kas iš to visko būtų išėjęs? Teko išklausyti 3 pranešimus apie save – E. Mieželaičio, A. Venclovos ir

Pranskaus, be to, daug „liaupsinimų“ žodžiu ir raštu, kaip paprastai tokiais atvejais.

Sausio 25 d.

Karčios nuosėdos po „jubiliejaus“ lig šiol neišnyksta. Padarė iš manęs kažkokią iškamšą ir garbino. O kokia iš tiesų mano vertė? Mano nelaimė ta, kad aš pats savyje neturiu tvirto pagrindo, aiškios nuomonės apie save. Jaučiuosi blogai. Mano gyvenimas – nuolatinė kančia. Ar aš dar noriu gyventi?

Sausio 30 d.,

Šiandien Operos teatre, vakare, bus viešas 1863-1864 m. sukilimo minėjimas. Turiu pakvietimą į prezidiumą. Nedalyvausiu, nes blogai jaučiuosi. Po minėjimo būsiąs spektaklis. Ką gi parodys? Jau bene treji metai guli Juzeliūno gera opera „Sukilėliai“ pagal mano romano libretą. Anais metais jau buvo paruošta rodyti, bet dėl kažkokių intrigų ir kai kieno baimės buvo sulaikyta. Maniau, kad šiųmetinių sukaktuvių proga ją pastatys. Tačiau taip ir liko Juzeliūno stalčiuje. O rodos jau buvom pataisę visas „klaidas“. Kada nors savo atsiminimuose aprašysiu tos operos istoriją.

Sausio 31 d. ketvirtadienis

Vakar 1863 m. Sukilimo minėjimas praėjęs blankiai. Iš rašytojų prezidiume sėdėjęs tik Sluckis. Gerai, kad nebuvau. Pabaigai parodė Dvariono „Dalią“.

Kovo 31 d., sekmadienis

Prieš kurį laiką visą Vilnių sujaudino du atsitikimai. Netoli Neries, viename ar tai Komunarų, ar tai A. Vienuolio g. kieme, rūsyje, buvo rastas išniekintos ir nužudytos 6 metų mergaitės lavonas. Netrukus pasklido žinia, kad nusižudė, persipjovęs venas, vieno universiteto dėstytojo sūnus. Kilo įtarimas, kad tai jis nužudė mergaitę. Paaiškėjo nepaprastos to jaunuolio nusižudymo aplinkybės. Jis prisipažinęs savo motinai, bandęs nusižudyti elektros srove, bet nesėkmingai. Tada pati motina jam vonioj perpjovus venas ir tik kelioms valandoms praslinkus pranešė apie tai milicijai. Motina suimta, tėvas atleistas iš universiteto. Bet štai po kurio laiko pasklido gandai, kad nusižudęs jaunuolis (Petryla) esąs nekaltas. Esą duomenų, kad jis mergaitės nužudymo naktį buvęs visai kitoj vietoj. Painu ir baisu. Ir kas tai per motina, kuri ryžosi nužudyti sūnų – ir už ką? Šeima buvo pakrikusi. Vyras jau turėjo antrą žmoną.

Antras šiurpus atsitikimas. Studentas iš šokių lydėjęs mergaitę. Staiga juos pasivijęs kitas ir smogęs iš užpakalio pirmąjį peiliu į pečius. Pataikė į širdį, ir tas mirė vietoje. Tai štai kokių žygių pasitaiko mūsų „nuostabiai puikioje" epochoje!

Balandis 21 d., sekmadienis

Nuo metų pradžios ligi šiol Maskvoje, respublikose ir spaudoje tebeina diskusijos Chruščiovo iškeltais literatūros ir meno, rašytojų ir menininkų kūrybos pobūdžio, paskirties bei uždavinių klausimais. Diskusijos tezės aiškios, elementarios. Šalin formalizmas, dekadentizmas, ypačiai abstrak-

cionizmas! Literatūra ir menas priklauso liaudžiai. Jai turi būti viskas suprantama ir ginti jos interesus. Liaudžiai atstovauja Partija. Liaudiškumas ir partiškumas – vyriausi meno principai. RSFSR rašytojų suvažiavimas taip ir paskelbė: „Советские писатели – солдаты Партии!" Nes literatūra, be to, turinti būti kovinga. Ideologijos srity taikaus sambūvio būti negali! Visa tai mes jau esame girdėję ne kartą ir anksčiau. Tačiau po Stalino mirties, „asmenybės kulto" demaskavimo bei paneigimo, literatūros ir meno kūrybos ribos buvo kiek prasiplėtę. Ėmė rodytis ne vien propagandinių, agitacinių, „kovingųjų" kūrinių, bet ir grynosios poezijos bei meno pirmųjų, nedrąsių bandymų. Dabar vėl visas literatūros ir meno gyvenimas grąžinamas į senąją vagą.

Man visa tai tik tiek turi praktinės reikšmės, kad kurį laiką, gal gana ilgai negalės pasirodyti naujasis mano eilėraščių rinkinys „Vakaro prošvaistės", kurį neseniai įteikiau Leidyklai. Pavėlavau! Reikėjo tai padaryti bent pereitą vasarą. Pagaliau, nelabai dėl to ir sielojuos. Mano poezija vis tiek jau buvo netekusi naujumo, kūrybinio pažangumo. Ėmiau darytis savęs paties epigonu. Išskelti naujų kibirkščių jau nepajėgiu. Esu aštuntoje savo amžiaus dešimtyje! Paliegęs, nusilpęs.

Balandžio 24 d., trečiadienis

Nuo balandžio 3 d. iki vakar išbuvau specpoliklinikos ligoninėj. Prieš kurį laiką apžiūrėjo mane prof. Kupčinskas ir rado, kad reikia stiprinti mano širdį – leisti strofantiną į veną, o tai galima atlikti vien ligoninės sąlygomis. Gavau to strofantino apie 15 injekcijų, be to, dar kardiamino, vitamino C ir dar kažkokio šlamšto, kasdien po kokius 3, o

kartais ir 4 dūrius. Ir ką gi? Rezultatai liūdni. Po viso to jaučiuosi blogiau, negu anksčiau. Širdimi aš niekada nesiskundžiau, o čia ėmė jos gydyt. Oras lig šiol buvo neblogas. Būčiau daugiau vaikščiojęs, sustiprėjęs, o dabar vos ant kojų laikausi ir visa savijauta stačiai ligoniška. O visi sako, kad aš pasitaisęs, geriau atrodąs. Mat, man tas ligoninėj buvo gerai, kad aš, maža judėdamas, šiek tiek pakėliau svorį. Bet ar tai reiškia pasitaisymą? Tik tiek gera, kad ligoninėj beveik baigiau versti „Pono Tado" 4 knygą. Išverčiau daugiau negu 200 eilučių, liko dar 100. Bent 4-oji knyga bus baigta. Galėsiu galvoti apie savo Raštų dar vieno tomo – vertimų – išleidimą. Visą „Poną Tadą" vargu ar man pavyks išversti. Siūliau J. Marcinkevičiui, kad nuo pusės paimtų versti jisai. Nesutiko. Jei dar keletą metų pagyvenčiau, gal ir išverščiau, nes pabaigoj gyvenimo nieko kito rašyti neketinu. Tęsiu dar atsiminimus.

Balandžio 27 d., šeštadienis

Šiomis dienomis skulptoriui Gediminui Jokūboniui pripažinta visasąjunginė Lenino premija už paminklą Pirčiupio aukoms, dabar vadinama „Pirčiupio motina". Iš tiesų tas monumentas vertas premijos. Mačiau jį jau kelis kartus – ir kiekvieną kartą juo gėrėjausi ir jaudinausi. Paprastumas, monumentalumas, lietuviškas liaudiškumas išraiškoj ir vidinis tragizmas turiny. Nejučiomis imi didžiuotis, kad lietuviai literatūroj ir mene išeina į pirmąsias eiles. Pernai Mieželaitis, šįmet Jokūbonis. Mene – grafikoj – yra ir daugiau atžymėtų garbės vardais – V. Jurkūnas, V. Mackevičius – deja, tai jau kitokio pobūdžio įvertinimas ir atžymėjimas. Meno pažangos, kūrybingumo jis nerodo.

Gegužės 3 d., penktadienis

Gegužės šventes praleidome Kaune. Buvome nuvažiavę ir į Kačerginę. Ten dar šalta ir drėgna. Turbūt visą gegužę išbūsime Vilniuje. Vytas turi rašyti diplominį darbą ir ruoštis egzaminams.

Gegužės 4 d., šeštadienis

Radiofonas davė lenkų kompozitorių muzikos, be kitko G. Bacevičiūtės gabalą styginiam, triūbai ir mušamiesiems. Neįprastas ansamblis. Skambėjo švelniai, įdomiai. Mes vis dar atidavinėjam talentus lenkams. Bacevičiūtė prieš karą, gal apie 1930 m. koncertavo Kaune kaip smuikininkė. Ir tada talentingai pasirodė. Pažinau jos tėvą ir brolį Vytautą. Šis laikė save lietuviu, rašė labai moderniškai kaip tiems laikams kompozicijas. Iš pavadinimo prisimenu „Elektrinę" simfoniją ar poemą. Pasisekimo neturėjo. Buvo sumanęs rašyti operą „Vaidilutė", kurioje, be vaidilučių, aukurų, vaidilų, turėjo dalyvauti ir ponai su frakais bei cilindrais. Prašė manęs, kad parašyčiau libretą. Aš tokios operos nesuvokiau ir libretą rašyti atsisakiau. Tada pats Bacevičius ėmęs rašyti. Sako, rodęs O. Milošui Paryžiuje ir tas libretą labai išgyręs. Daugiau apie tą operą nieko neteko girdėti. Prieš karą Bacevičius emigravo į Ameriką. Ten, sako, labai pagarsėjęs. Kas su juo atsitiko vėliau, nežinau. Jis buvo fantastas, o Gražina, matyt, rimta kompozitorė. Gaila jos.

Gegužės 11 d., šeštadienis

Gegužės 6 d. įvyko Lietuvos rašytojų sąjungos valdybos V plenumas, „skirtas lietuvių tarybinės literatūros idėjiškumui

ir meninio meistriškumo klausimams apsvarstyti." Taip praneša „Literatūros ir meno" 11-me numery, kur tas plenumas ir aprašytas. Nedalyvavau dėl sveikatos, o dar labiau, kad neįdomu. Nusibodo ta visa frazeologija. Neturiu noro nė čia plačiau apie tai rašyti.

Gegužės 16 d., ketvirtadienis

Niekaip negaliu nusikratyti savo liguistumu. Man atrodo, kad grįžus iš ligoninės jis dar padidėjo. Nieko nepadeda jokie vaistai, nė injekcijos. Šiandien ypač blogai jaučiuosi. Nepaisydamas to, vidurdienį buvau nuėjęs į aikštę „gydytis" giliu kvėpavimu. Jau seniai esu apie tą metodą girdėjęs. Druskininkuose jį rekomenduoja K. Dineika. Šiandien pakliuvo į rankas laikraščių straipsniukas tuo pačiu klausimu. Jau ir anksčiau gilų kvėpavimą praktikuodavau, bet tik protarpiais atsimindamas. O dabar bandysiu sistemingai.

Gegužės 8 d., šeštadienis

Vakar ir šiandien sergu. Vakar ištisai gulėdamas lovoje, šiandien pakildamas. Skrandis, strėnos, kojos, bendras silpnumas. Sako, kad liga daro žmogų tauresnį, kilnesnį ir net kūrybingesnį. Aš tokių ligos geradarybių nesu patyręs. Priešingai, liga mane gniuždo, naikina pajėgas, stumia į nusivylimą, rezignaciją. Jeigu jau toks gyvenimas, tai ar ne geriau visai nebegyventi. Kas kita, jei ligoje išliktų bent sugebėjimas dirbti, kurti. Galgi esama ir tokių ligų. Fizinį skausmą aš lengviau pakelčiau, jei ne ta juoda psichinė, dvasinė neviltis, buities beprasmybė, į kurią gramzdina liga. Ligonis, kuris nesugeba nieko duoti kitiems žmonėms – kam jis reikalin-

gas? Vieniems jis sunkenybė, našta, kitiems pasigailėjimo verta gyvenimo atlieka, o sau pačiam?

Gegužės 19 d., sekmadienis

Liga tebesitęsia, nors lovoje neguliu. Vakar po ilgų saulėtų, šiltų dienų atvėso ir lijo. Šiandien giedra, bet šaltoka. Išklausiau per radiją A. Bruknerio VIII simfoniją. Dar nebuvau jos girdėjęs. Gera muzika, geras įrašas, gera transliacija, gerai skambėjo. Apmiršau ir savo ligas.

Buvau ketinęs šiandien daugiau parašyti apie dabartinius įvykius, bet nesugebu susitelkti, suformuluoti minčių – ir neturiu fizinių jėgų sėdėti prie stalo ir rašyti. Reikia atidėti kitam kartui. Ryt galgi jau pasijusiu stipresnis. Kokia būtų paguoda man pačiam, jei galėčiau bent šį dienoraštį užpildyti kuo nors prasmingesniu ir tęsti nutrauktus atsiminimus!

Gegužės 26 d., sekmadienis

Parvažiavo iš Ukrainos mūsų rašytojai, dalyvavę lietuvių literatūros savaitėje – Mieželaitis, Maldonis, Avyžius, Mozūriūnas, Matuzevičius, Reimeris ir dar vienas kitas. Lietuvių literatūros dienos praėję labai sėkmingai. Tai buvusi gera lietuvių literatūros propaganda. Verstų į ukrainiečių kalbą autorių sąraše pastebėjau ir savo pavardę („Literatūros ir meno", Nr. 21), bet nepasakyta, kas buvo išversta.

Gegužės 30 d., ketvirtadienis

Skambino „Sukilėlių" vertėjas į rusų kalbą Kaplanas. Pranešė, kad neseniai Geležinkeliečių klube įvyko skaitytojų

konferencija, kurios metu buvo aptartas „Sukilėlių“ romanas, žinoma rusiškai. Apie 40 žmonių jį jau buvo skaitę, nors Vilniaus knygynuose jo dar nėra. Atsiliepimai buvę labai palankūs. Kaplano vertimas man atrodo geras.

Birželio 1 d., šeštadienis

Buvo atėjęs Grožinės literatūros leidyklos vyr. redaktorius Maldonis. Atnešė mano pasiūlytą išleisti eilėraščių rinkinį „Vakaro prošvaistės“, Jį skaitė dar Venclova ir Lankutis. Jie pasiūlė man išmesti kaip nepriimtinus šiuos eilėraščius: 1) Su dievu prietaringa, 2) Šuniui, 3) Skausmo valanda, 4) Priprato akys, 5) Šalin, 6) Gyvybės gyvatė, 7) Benamio dainų I, 8) Nakties keliu, 9) Saulėj popietinėj, 10) Somnambulas, 11) Sielvartaujantiems, 12) Užuojauta žmogui, 13) Kėliaus iš kapo, 14) Nebūk tu juokingas, 15) Tarp sienų keturių, 16) Šokėjas, 17) Esu ligonis, 18) Bachas. Sutinku, kad kai kurie iš tų eilėraščių šiais laikais netinka. Vis dėlto tokios cenzūros Lietuvoje dar nėra buvę. Pagaliau, turint galvoj neseniai ėjusias diskusijas literatūros ir meno klausimais, reikia pripažinti, kad ir visa mano poezija šiais laikais netinka. Ji neva „partijos saldotų“ sukurta ir ne tais kriterijais turi būti vertinama.

Anglų komunistų organas „Daily Worker“ paskelbė italų komunistų vado Toljati pasisakymą, kad jis žiūri kitaip į menininko laisvę, negu rusų komunistai. Jį stebina, kad tokie intelektualai, kaip Nekrasovas, Voznesenskis, Jevtušenko Tarybų Sąjungoje diskriminuojami. Šie klausimai turėsią būti apsvarstyti būsimoje komunistų vadų konferencijoje. Su italų komunistais, sako, solidarizuoja prancūzai ir anglai. Bent tiek paguodos, kad ir komunistiniame pasaulyje dar esama šviesesnių prošvaisčių meno gyvenime.

Birželio 3 d., pirmadienis

Nutariau savo eilėraščių rinkinius dabar visai neduoti į spaudą ne vien dėl cenzūros, bet ir dėl kai kurių šeimyninio pobūdžio nesusipratimų. Išleis jį pilną po mano mirties, kuomet daug asmeniškumų bus nusitrynę, daug kas pamiršta, daug kas įgiję visuotinesnės prasmės.

Birželio 5 d., trečiadienis

Vakar „Tiesoj" paskelbta trumpa žinutė, kad mirė popiežius Jonas XXIII, o šiandien Chruščiovo užuojautos telegrama dėl tos mirties. Jonas XXIII buvo taikos šalininkas ir už tai nusipelnė visų taikos siekiančių tautų pagarbą. Velionis buvo progresyvus popiežius, bažnytinių reformų šalininkas. Bažnyčios dignitorių tarpe esama tokių ir daugiau, tačiau nusveria turbūt dar reakcinės jėgos. Didžiausi konservatoriai esą italai ir ispanai. Pažangieji norį sujungti krikščionių bažnyčias, panaikinti kunigų celibatą ir, rodos, net atsižadėti kai kurių dogmų.

Birželio 8 d., šeštadienis

Po ilgų svyravimų ir abejonių, atidaviau Leidyklai savo eilėraščių rinkinį „Vakaro prošvaistės", pakeitęs pavadinimą į „Būties valanda". Tuo rinkiniu, jei jis pasirodys, kai kas bus labai nepatenkintas. To nepasitenkinimo priežastis – kad eilėraščių tekstą daug kas aiškina gyvenimiškai, realiai, lyrinį herojų sutapatina su autorium. Daug kas nesupranta, kad poetinis kūrinys nėra gyvenimo atvaizdavimas, kad yra vien pusiau realybė, o gal ir dar mažiau. Tiesa, poetinio kūrinio

paskatinimas, grūdas yra realus, gyvenimiškas, tikroviškas, tačiau pats poetinis augalas, žiedas auga ir vystosi pagal savus dėsnius, o gal ir ne dėsnius, tik to momento užgaidas, kaprizus. Ankstyvesnio vaizdo premisa, asociacija, sugestija, o kartais vien atsiliepimas į visumą, sąskambį padiktuoja tokį išgyvenimą, vaizdą, kurio realybėj visai nėra buvę. Ir vis dėlto, jeigu kritikas turi teisę kalbėti, apie tikrovės, gyvenimo, epochos atsispindėjimą poezijos, lyrikos kūrinyje, tai dėlto, kad ir ana poetinė pusiau realybė ir poeto fantazijos užgaidos bei kaprizai – visa tai negali prasilenkti, išsivaduoti iš tikrovės, epochos, gyvenimo atmosferos. Iš poezijos kūrinių įžvalgus kritikas teisingiau atkurs epochos paveikslą, negu paties poeto biografinius kasdieninius kazusus bei nuotykius.

Birželio 9 d., sekmadienis

Prieš porą dienų buvo atvažiavęs brolis Juozas stoti į darbo ekspertizės gydytojų komisiją, kad pripažintų jam II kategorijos invalidumą. Jis turi III kategorijos. Gauti pensijai III kategorijos invalidams reikalingas darbo stažas, o II kategorijos pensiją gauna ir be stažo. Juozas dėl nesveikatos darbo stažo negalėjo įgyti. Deja, komisijai reikalingi papildomi ligų duomenys. Nukreipė jį į Kauno klinikas, kad tuos duomenis gautų. Gal ir gaus, tačiau kas iš to, jei invalidumo pripažinimas galioja tik metus. Po metų vėl visa procedūra iš naujo. Vargšas tas mūsų Juozas! Gaila, kad jis liko be mokslo. Baigė, berods, tik 2 Prienų gimnazijos klases po pirmojo karo. O gabus, sugeba rašyti. Turi parašęs pluoštą atsiminimų, kurių dalį paėmė Literatūros institutas.

Birželio 11 d., antradienis. Kačerginė

Pagaliau vakar atvažiavome į Kauną, o šiandien į Kačerginę. Tikiuosi čia sustiprėti. Patinka man čia. Ramu ir kad gali atitrūkti nuo visokių reikalų ir žmonių. Tik kas žino ar šį kartą pavyks. Tas eilėraščių rinkinys, korektūros ir kita gadina nuotaiką, o gal sudarys ir nemalonumų.

Birželio 13 d., ketvirtadienis

Šiandien gerokai pasidarbavau vilkdamas nugenėtas, apdžiūvusias pušų šakas ir jas kapodamas. Šito darbo man užteks beveik visai vasarai. O, be to, dar prižiūrėti gėlynas. Pasijutau tarsi kiek sveikesnis. Diena graži, saulėta, o vakar buvo apsiniaukus su lietumi. Geras oras - čia būtina laimės sąlyga. Jau galvoju apie atsiminimų tęsinį, be to reikia baigti „Pono Tado" ketvirtąją knygą ir ruošti „Raštams" vertimų tomelį.

Sėdžiu prie savo vasarinės, „savo" pušyne. Prieš akis dvi gėlių lysvelės, buldino ir alyvų medeliai. Jau peržydėję. Dar puikiai žydi irisai – mėlyna su baltu. Netrukus sužydės ir daugiau gėlių. Visa tai gal ir ne visai derinas su pušyno peizažu, bet akiai malonu tas įvairumas. Klausau paukščiukų balsų, bet jų pušyne labai maža. Iš visos gyvosios gamtos man mieliausi paukščiai. Jie labiausiai „sudvasinti" žemės gyvūnai ir muzikaliausi. Jokis kitas žemės gyvūnas, be žmogaus, nesugeba duoti ausiai malonių, muzikalių garsų. Visų gyvulių balsai bjaurūs ir net šlykštūs. Palygink lakštingalos čiulbėjimą ir „įsimylėjusio", „morčinio" katino riaumojimą. Vl. Solovjovas sako, kad abiejų fiziologinis veiksmass, „išgyvenimas" yra tas pats – lytinis instinktas, tik katino riaumo-

jime jis reiškiasi grubiai, primityviai, materialiai, o lakštingalų čiulbėjime sudvasintai, peršviestai idealinio prado. Deja, lakštingalos čia negirdėti. Kartais kiek panašiai pačiulba kažkoks kitas paukščiukas. Bet ir nesudėtingų, monotoniškų paukščiukų cypsėjimo malonu klausyti.

Birželio 14 d., penktadienis

15 val. paleistas į orbitą kosminis laivas „Vostok 5“, kuriuo skrenda aplink žemę papulkininkas Valerijus Bykovskis. Pasirodo, kad jo sesuo dirba Klaipėdoje, ir jis du kartus ten buvo atsilankęs.

Puiki, rami, saulėta diena. Darbavausi sklype, tvarkydamas stagarus. Dar reikės nugrabot ir apravėti žolę apie gėlyną. Jaučiuosi neblogai.

Birželio 15 d., šeštadienis

Skaitau Rajer Martin du Gard'o „Žan Barua“. Buvau ir anksčiau skaitęs, bet senokai ir pamiršau. Štai kaip reikia rašyti religijos klausimais! Tai nei religinė, nei ateistinė propaganda, bet rimtas svarbių problemų traktavimas. Ir forma įdomi – dialogai kaip dramoje ir autorinės remarkos.

Birželio 16 d., sekmadienis

Vėl įžymi diena. 13 val. paleistas kosminis laivas „Vostok 6“ su pirmąja moterim kosmonaute Val. Tereškova. Radijas tik apie tai ir kalba. Be abejo, yra kuo pasididžiuoti ir pasidžiaugti, tačiau ar ne per daug to propagandinio triukšmo.

Norėčiau parašyti ką nors prasmingesnio šia ar kita tema,

bet taip aptingau samprotauti! Mano gyvenimas darosi tuščias, pasyvus. Gulinėju, sėdinėju, kažko lūkuriuoju, o ko pats nežinau. Kaip man prisiversti išspausti iš savęs prasmingesnę mintį, gyvesnį jausmą? Vienintelis pasiteisinimas – esu ligonis. Tačiau kiti ir ligoniai nepraranda protinio aktyvumo, dvasinio atsparumo, vidinės kūrybinės energijos. Tokis ir aš esu buvęs kadaise. O šiandien? Nejaugi visa kas baigiasi, išsenka, apmiršta? Ne, dar nepasiduosiu!

Birželio 17 d., pirmadienis

Kosmonautų skridimas tebesitęsia. Tebesitęsia ir visoki „entuziastingi" pasisakymai ta proga. Priplepėta daug banalybių ir neskonybių. Per radiją paskelbė Jonyno ir Mieželaičio pasisakymus. Bus, be abejo, ir daugiau. Galbūt laukia ir mano, „liaudies rašytojo" žodžio. Džiaugiuosi, kad esu užsidaręs šiame užkampyje. Sunku ką nors nuoširdaus pasakyti tema, kuri yra subanalinta ir suvulgarinta! Buvo padangių, kosmoso „broliai", – tai štai dabar ligi priklumo ėmė linksniuoti „kosmoso seserį"! Kaip iš kokio satyrinio vadovėlio.

Diena pusiau giedra, nors vėsi. Danguj plaukia balti debesėliai. Sėdžiu savo šilely, klausau pušų ošimo ir tolyje retų paukščių balsų. Pats vidurdienis, gal dėl to jų taip maža.

Birželio 18 d., antradienis

Maskvoj prasidėjo KPCK plenumas ideologiniais klausimais. Per radiją nugirdau porą nuotrupų Iljičiovo pranešimo. Puolė literatūros leidyklas už ideologiškai ydingas knygas. Už tai reikią jas traukti atsakomybėn. Siūlo panaikinti atskiras, uždaras, izoliuotas rašytojų ir įvairių meno šakų sąjungas, o

įsteigti vieną, bendrą, visą meno kūrybą apimančią sąjungą, kuri būtų atpalaiduota nuo visokių profesinių rūpesčių, žiūrėtų vien ideologinių-politinių reikalų. Po šito plenumo kažin ar ir mūsų Leidykla neatmes mano „Būties valandos“, kaip ideologiškai ydingos, o jau tikrai nekovingos politiniu atžvilgiu knygos. Jei atmes, tai ir gerai. Būsiu ramus.

Birželio 19 d., trečiadienis

Kosmonautai Bykovskis ir Tereškova laimingai nusileido į žemę. Entuziastų triukšmas tebesitęsia.

Birželio 20 d., ketvirtadienis

Perskaičiau iš „Žan Barua“ skyrių apie Dreifuso bylą. Koks bjaurus dalykas nacionalistinis šovinizmas ir koks bjaurus reiškinys sufanatizuotos minios kvailumas, žiaurumas ir nekritiškumas! O tokių reiškinių yra buvę ir mūsų gyvenime.

Birželio 21 d., penktadienis

Pranešė, kad vakar išrinktas naujas popiežius – Milano arkivyskupas Montini, g. 1897 m. Jis prisiėmė Povilo VI vardą. Jis pareiškė, kad laikysis savo pirmtako Jono XXIII veikimo linijos. Pagal kažkokią pranašystę paskutiniu popiežiumi būsiąs Petras II. Tada ateisianti pasaulio pabaiga.

Birželio 22 d., šeštadienis

Šiandien Maskva nepaprastai iškilmingai sutiko kosmonautus. Radijas tik apie tai ir kalba, groja bei dainuoja. Vakare Maskvoje ir respublikų sostinėse saliutai. Valerijus Bykovas ir Valentina Tereškova išaukštinti kaip didžiausi šių dienų herojai. O man atrodo, kad heroizmo čia ne tiek jau daug. Skridimas jau nebe pirmas. Jie buvo gerai paruošti, apmokyti, ištreniruoti. Kosminis laivas sukonstruotas saugiai, aprūpintas patikima aparatūra. Pakilimo ir nusileidimo technika visokeriopai išbandyta. O kai kurią riziką kompensuoja skridimo įdomumas, na ir garbė. Man atrodo, kad daug didesnis herojus buvo pirmasis kosmonautas Gagarinas. Tada ir lakūno saugumas buvo mažiau užtikrintas, ir rizika didesnė. Dabartinio skrydžio reikšmė suhiperbolinta politiniais bei propagandiniais sumetimais. Reikia gėrėtis, apskritai, mūsų dienų mokslo, technikos pasiekimais, kurie tokius skridimus padarė galimus.

Birželio 23 d., sekmadienis

Nuo pat ryto lietus, šaltoka. Labai blogai jaučiuosi. Vos galiu pajudėti. Dabar, vakarop, pragiedrėjo, bet vėsu. Galgi ryt atsitiesiu.

Birželio 25 d., antradienis

Šiomis dienomis Maskvoj vyksta pasaulinis moterų kongresas, kuriame dalyvauja apie 2000 delegacijų iš daugiau kaip 100 šalių. Prasminga tai, kad moterys pasiryžusios kovoti už tarptautinį solidarumą ir taiką. Taikos šūkiai skamba

kaskart vis garsiau ir plačiau, tačiau ir karo grėsmė darosi aktualesnė. Nebe reikalo net popiežiai – Jonas XXIV ir dabartinis Povilas VI – šaukia visus, kokios kas ideologijos bei padėties bebūtų kovoti už taiką, gelbėti žmoniją. O štai Amerikos prezidentas Kenedis Bonoje tariasi su Adenaueriu kaip stiprinti NATO – pirmoj eilėj Bundesvero pajėgas, turbūt apginkluoti branduolinėmis raketomis.

Diena graži, saulėta. Pavaikščiojau, pakapojau šakų, nors sąnarius ir skauda. Ryt gali būti lietaus.

Birželio 26 d., trečiadienis

Baigiau skaityti „Žaną Barua". Rimtas, pusiau mokslinis romanas. Religijos, tikėjimo, Dievo, moralės problemos statomos ir sprendžiamos labai objektyviai. Barua įsitikinimo svyravimai, jo tikėjimo krizės ir peripetijos pavaizduotos motyvuotai, įtikinamai. Proto, mokslo kritikos religija neišlaiko. Ji remiasi jausmais, intuicija, vidiniu sielos poveikiu, kartais mirties baime, ligos nukamuoto organizmo ir proto neatsparumu. Tikėjimo, kuris kyla iš eilinio sielos reikalo, dvasinio alkio, nenuramins jokie protiniai įrodinėjimai. Tokis žmogus jaučia Dievą betarpiškai. Aš manau, kad prieš Dievą, religiją kovoti nėra jokios prasmės ir iš viso nereikia, ypač prievarta, smurtu, represijomis. Jei tikėjimas žmogui duoda kažką gera, palengvina gyvenimą, tai kam jį naikinti?

Sykį ir mane kvietė į kažkokį antireliginį aktą ar propagandą. Griežtai atsisakiau. Aš visą gyvenimą laikiausi įsitikinimų laisvės, sąžinės neliečiamybės principų – ir jų niekad neatsižadėsiu. Šiaip religijos atžvilgiu esu indiferentas.

Šiandien visą gerą pusdienį ėjo audros su lietumi. Po pietų labai atšilo, su pragiedrėjimais. Labai atsigavo gėlės, au-

galai, bet man gana sunku. Nepaisydamas nieko, ryt ketinu imtis atsiminimų.

Birželio 27 d., ketvirtadienis

Buvau ketinęs šiandien imtis „Atsiminimų“, bet taip ir nepaslinkau. Neturiu jėgų. Tegu dar jie paguli ligi šio mėnesio pabaigos. Galvoju apie juos.

Birželio 28 d., penktadienis

Atvažiavo brolio Mato dukrelė, vadinamoji mano dukterėčia Onutė. Baigė 8 klases. Buvo susirgusi džiova, Marijampolėj apgydė. Reiks čia duot patikrint jai sveikatą. Mokosi Gudelių viduriniojoj mokykloj. Iš viso ko matyti, kad mokslo lygis ten gana žemas. O tų mokyklų pristeigta beveik kiekviename bažnytkaimy: Gudeliuos, Igliaukoj, Ūloj, Daukšiuose, Krosnialauky, Balbierišky – vis 3 – 5 - 6 kilometrų atstumas! O jas baigę neturi kur dingti. Grįžta į kolūkius arba stengiasi gauti darbo fabrikuose. Į aukštąją mokyklą patekti sunku. Galgi dėl to kyla liaudies kultūrinis lygis. Kam čia visiems stengtis tapti ponais!

Birželio 29 d., šeštadienis

Naktį buvo tokia audra su perkūnija, kokios seniai nemačiau. Grūmėjo, griaudė, trankėsi, žaibavo, pylė lietus, mušė ledai. Mėgstu stebėti audras, ypačiai naktį. Kokia gamtos gaivalų jėga! Tačiau žmonės iš kaimo skundžiasi dėl nuostolių. Nukapoja jų bulves. Šiandien karšta, tvanku. Sunku pajudėti.

Šiandien Petrinės. Kiek kartų esu jas šventęs pas Petrą

Vaičiūną Kaune ir Vilniuje! Daug ten atsilankydavo žmonių meno ir ne meno pasaulio. Vaičiūnai svečius vaišinti mokėdavo. Petro specialybė būdavo ant dzingelio užpilta degtinė. Kaip šiandien matau triukšmingai įvirstantį Dauguvietį. Jis ilgai nesėdėdavo. Kartą tarp įudviejų su Vaičiūnu kilo ginčas dėl kažkokio eilėraščio vienos eilutės. Eilėraštis buvo parašytas keturpėdžiu jambu, o viena eilutė, Dauguviečio pacituota, turėjo penkias pėdas. Vaičiūnas tokiais atvejais greit įsižeisdavo, būdavo užgaulus. Tad šoko su Dauguviečiu ginčytis. Šis, išmesdamas po stikliuką, kuo ramiausiai tvirtindavo savo. Pagaliau Vaičiūnas nusijuokė ir galva linktelėjęs į Dauguvietį, tarė: „O vis dėlto, matai, pastebėjo..." Matau prie stalo ir visuomet giedrai nusiteikusį, mėgstantį išgerti ir užkąsti Rapolą Jakimavičių-Jakimėną, nuolatinį Vaičiūnų svečią ir bičiulį. Šiandien jų visų jau nebėra gyvųjų pasauly. Nebėra nė gražiųjų, linksmųjų Petrinių.

Liepos 2 d., antradienis

Prieš 50 metų liepos 2 d. man būdavo didelė šventė – Seinų seminarijoje mokslo metų pabaiga ir Marijos atlankymo (visitatio) atlaidai. Daug atsiminimų – nuotaikų ir detalių atgyja širdyje. Iškilmingos pamaldos katedroje, kilimais išklota presbiterija, stulėse kapitula – prelatai ir kanauninkai, suoluose mes, klierikai. Žvakės, vargonai, choras, smilkalų kvapas. Rodos, ir dabar visa tai matau, girdžiu, užuodžiu. Koks skirtumas, kokia bedugnė tarp praeities ir dabarties! Visoje aplinkoje ir many pačiame. Tada gyvenimas buvo siauras, seminarijos mūrų apribotas, bet sieloje švietė daug skaidrių vilčių, gražių norų, sumanymų. 50 metų patirtis praplėtė gyvenimo ribas, bet sieloje daug ką apgriovė ir su-

siaurino. Glūdžiu nusivylimo ir kartėlio graužiamas. Ligos skubina gyvenimo pabaigą. Jei nori rasti ką nors šviesesnio, žvelk į praeitį, bet ne į ateitį. Liepos 2 d. prieš 50 metų buvo šviesi, skambi, iškilminga šventės diena, o šiandien paprasčiausia, eilinė kasdienybė, nors ir šiandie šviečia vasaros saulė. Pušy čirškia vienintelis paukščiukas.

Liepos 3 d., trečiadienis

Šiandien priešpiet ir popiet ištisas valandas išsėdėjau pušų pavėsyje, nieko neveikdamas, nieko nemąstydamas, tik jausdamas širdy nesuprantamą maudulį.

Liepos 4 d., ketvirtadienis

Išvažiavo brolio Mato Onutė. Iš visos Mykolaičių šeimos Matas gyvena bene skurdžiausiai. Sunku ir Antanui, paveldėjusiam tėviškę, kuri baigia griūti. Šviesesnį gyvenimą sugebėtų susikurti Juozas, jei būtų stipresnis. Dar tebesirūpina gauti II kategorijos invalidumą ir pensiją. Jei spręsti iš mano brolių ir sūnėnų, tai kolūkiniame kaime gyvenimas juodas kaip naktis. Štai Matas statosi gyvenamąjį namą 5x7 metrų dydžio!

Liepos 6 d., šeštadienis

Džiaugiuosi, kad turiu čia, Kačerginėje būstą, kur galima praleisti vasaros sezoną. Ką aš veikčiau šiuo metu? Apie Druskininkus, Palangą ir kitas vasarvietes bei kurortus nė pagalvoti nenoriu. O čia turiu viską, kas man miela – vienatvę, ramybę, sausą pušyną, geras būtinas sąlygas. Kad tik sveikata sustiprėtų.

Liepos 8 d., pirmadienis

Išsitraukiau savo atsiminimus ir ketinu juos tęsti. Dabar mane domina atsiminimų literatūra, nors perskaičiau jos ne tiek dar daug. Grįžęs į Vilnių, papildysiu. Pradėsiu nuo Rousseou (Ruso – *red.*) „Išpažinties". Skaičiau ją kadaise, tačiau dabar turiu apie ją mažą supratimą. „Pergalės" 6 numery yra V. Kubiliaus straipsnis „Memuarų žanro problemos". Klausimas iškeltas gerai, bet panagrinėtas apgraibomis. Be kitko yra tokia vieta: „...jei gyvenimas buvo pilkas ir monotoniškas, jei pilietis praleido istorijos audras ramiame užkampyje, nemokėjo atidžiai stebėti aplinkos ir žmonių, senatvėje jam naudingiau būtų užsiiminėti sodininkyste, negu memuarais". Taip tai taip, o vis dėlto... Mano gyvenimas taip pat buvo pilkas ir monotoniškas, aš taip pat praleidau istorijos audras (bent iš dalies) ramiame užkampyje, tačiau pasakyti apie jas kai ką turėčiau. Viena iš geriausių atsiminimų knygų, kurią esu skaitęs – tai Stefano Cveigo „Vakarykštis pasaulis". Ir ji įdomi ne tiek konkrečiais faktais, kiek prasmingomis, giliomis epochų ir kai kurių žmonių charakteristikomis, apibendrinimais, autoriaus samprotavimais. Šiuo atžvilgiu įdomūs ir Erenburgo atminimai. Nepatiko man Maršako memuarų knyga. Per daug ten gyvenimiško smulkmeniškumo, asmeniškumo. Be to, tai jaunimui skirta lektūra. Iš esmės tą patį būtų galima pasakyti ir apie B. Pranskaus „Artimuosius tolius". Man įdomesni Simonaitytės subeletristinti atsiminimai. Domina vietos koloritas, gyvi žmonės, na ir pačios autorės gyvenimo istorija, nors vietomis ir sunku atskirti, kur čia beletristinė fantazija, kur tikrovė. Aš tokių atsiminimų nesugebėčiau parašyti.

Liepos 9 d., antradienis

Ramūs, malonūs dabar vakarai, su ugninėmis saulėlydžio žaromis, su ilgomis, prieblandomis. Bet štai kai sutemsta prasideda malūnsparnių skraidymas su nežmonišku traškėjimu, plerpimu, staugimu. Niekur negali pabėgti nuo to mūsų epochos technikos triukšmo. Štai neseniai Nemunu su didžiausiu tratėjimu praplaukė „Raketa“, naktimis dar praskrenda reaktyviniai kariniai, o dienomis galingi keleiviniai lėktuvai. Kone visą žmogaus pramanytą techniką lydi didžiausias triukšmas, gamtoje tyla, ramybė, rimtis. O jei pasitaiko garsų, tai jie gražiai derinasi su aplinka.

Liepos 10 d., trečiadienis

Vėl susirgau. Visą dieną pragulinėjau. Turiu susilaikyti nuo valgio. Silpna. Reiktų parašyti keletą laiškų, kurie jau seniai gadina man nuotaiką: seserei į Australiją, pusbroliui į Čenstakavą, Prusienei į Rygą, broliui į Kauno klinikas, dukterėčiai į Alytų. O rašyti laiškus taip nemėgstu! Dėl to mano laiškai išeina oficialūs, trumpi, sausi.

Liepos 11 d., ketvirtadienis

Vėl LKP CK plenumas, vėl pilna „Tiesa“ Sniečkaus pranešimo „Ideologinio darbo uždaviniai“ su šimtus kartų girdėtais ir skaitytais šūkiais „Menas priklauso liaudžiai“, „Kultūra į mases“ ir pan. Aštriname ginklą prieš buržuazinę kapitalistinę ideologiją ir praeities atgyvenas žmonių sąmonėje. Literatūra turinti būti aštriausias puolamasis ginklas. Kovoti tai reikia, vis dėlto aš negaliu sutikti su tokiu literatūros, ypačiai poezijos funkcijų susiaurinimu.

Liepos 12 d., penktadienis (tęsinys)

Ar ne per daug pas mus tos agitacijos, to rašytojų „sąmoninimo“, to „nūdienos“ piršimo? Kas agitavo Puškiną, Lermontovą, Nekrasovą, Gogolį, Turgenevą, Tolstojų ir daugelį kitų? O ar jų kūryboje neatsispindi jų dienų gyvenimas su visais aktualiaisiais reikalais, jo progresyvumo tendencijomis? Duokit laisvę rašytojui, ir jis pagal savo talento pobūdį pasirinks, kas jo talentui geriausiai tinka. Tik tada jo kūryba bus pilnutinė – vaisingiausia ir turiningiausia.

Liepos 17 d., trečiadienis

Atvažiavo manęs atlankyti sesuo Elžbieta Gudaitienė su dukterimi Maryte. Elžbieta mūsų šeimoj po namim vyriausia. Sunkus jai gyvenimas senatvėje. Pas vaikus nepritampa. Jie patys skursta tėviškėje ir tarp savęs nesugyvena. Marytė dirba Alytuje siuvimo įmonėje. Darbo daugybė, o atlyginimas menkas. Atostogų dvi savaitės.

Liepos 19 d., penktadienis

Šiandien mano vardinės. Nemėgstu aš tų tradicinių švenčių ir pats nesiimu jokios iniciatyvos jas priminti. Bet kauniečiai ir kai kurie mano bičiuliai uoliai jų laikosi. Vakar, išvakarėse, netikėtai su gėlėmis prisistatė viena iš buvusių mano studenčių, dabar mokytoja, atostogaujanti Kačerginėje. Atsinešė vieną mano raštų tomų ir paprašė autografo. Šiandien iš Kauno atvažiavo Ž. su „naująja“ žmona. Pirmoji mirė prieš porą metų. Šią antrąją vedė, berods, įpusėjęs aštuntąją dešimtį! Atrodo pavydėtinai. Jokių kitų svečių nebuvo. Ir gerai!

Liepos 20 d., šeštadienis

Išvažiavo sesuo Elžbieta su Maryte. Apsiverkė atsisveikindamos. Kažin ar dar pasimatysim? Ir šiandien esu ligonis. Kamuoja skausmai viduriuose. Kas bus? Pusės vasaros nebėr, o aš „po senovei"? Dienos dabar gražios, vasariškos. Reikia lietaus.

Liepos 27 d., šeštadienis

Vadinamame „Nemuno žiede", pušynėly prie Kačerginės visą šią savaitę nežmoniškas urzgimas, kriokimas, parpimas, staugimas. Ėjo pasiruošimas automobilių lenktynėms. Šiandien po pietų jos jau prasidėjo. Miškelį ir lenktynių pakelę užplūdo minia žioplių. Net nuostabu, kaip kiekvienas azartas, nors būtų ir neracionaliausias, patraukia, hipnotizuoja minią. Šia proga prisimenu kažkur girdėtą ar skaitytą anekdotą. Londone kažkokiam Rytų šachui buvo pasiūlyta pažiūrėti arklių lenktynių. Filosofiškai nusiteikęs šachas atsakęs: O kam? Kad vienas arklys bėga greičiau, kitas lėčiau aš ir be to žinau. O kuris – man visai nerūpi... Išmintingas atsakymas! Tą patį būtų galima pasakyti ir apie tuos automobilius bei jų vairuotojus.

Liepos 28 d., sekmadienis

Šiandien „Nemuno žiede" tęsiamos autolenktynės. Kažkodėl triukšmo mažiau. Gal dėl to, kad vakar dėl didelio greičio sudaužė 2 mašinas, kurių vienas vairuotojas sunkiai susižeidė ir, sako, jau mirė – kaunietis, lietuvis, labai geras šoferis. Štai tau ir sportas! (Vėliau paaiškėjo, kad nemirė).

Liepos 29 d., pirmadienis

Naktį praėjo debesys su griausmu, bet lietaus tik keli lašai. Šiandien vėsiau. Jaučiuosi blogai, vos galiu paeiti. Buvo med. sesuo. Vėl pradėjo heparino ir vitamino C injekcijas. Ar jos ką padės? Išrėpliojau į savo pušynėlį-kiemą-darželį. Sėdžiu atlošiamoj kėdėj ir rašau šiuos žodžius. Saulė prisimerkusi pro skystus debesėlius. Priešais žydi jurginai. Smagu čia užuovėjoj.

Liepos 30 d., antradienis

Vakar Kačerginėje, grįždamas namo iš auto-lenktynių užsimušė automobilistas estas. Štai tau ir lenktynės – į aną pasaulį.

Gavau laišką iš „Būties valandos" redaktorės A. Sl-tės (Sluckaitės – *red.*). Apie rinkinį atsiliepia su entuziazmu. Na, nes tai viena iš mano adoratorių. Rinkinys jau būtų buvęs atiduotas į spaudą, bet dailininkė Paškauskaitė vis dar nepristatanti iliustracijų. Nepažįstu tos Paškauskaitės ir nežinau, kaip ji dirba – ir kas ten bus per iliustracijos. Iš viso to matyti, kad Leidykla rinkinio nesulaiko. Jei kliūčių nebus iš Glavlito, po poros mėnesių jis gali pasirodyti. Sl-tė rašo, kad daug kas jo laukia, kad jis esąs reikalingas ir t. t. Kad laukiančių yra, aš tuo tikiu, tačiau oficialioji kritika jį priims šaltai. Nėra „nūdienos" politinės, aktualios tematikos. Tokia poezija, sakys, ne liaudžiai. Iš tiesų!.. O aš esu „Liaudies rašytojas"!

Liepos 31 d., trečiadienis

Vos vos suvaikščiojau į paštą. Nusipirkau vokų ir paleidau laišką Sl-tei. Karšta, kojos nelaiko, svaigsta galva, skauda viduriai, nugara.

Po pietų audra. Lietaus ne daug, bet didinga perkūnija. Juodžiausias debesys nuslinko Kauno link.

Skaitau Brezos „Bronzinius vartus“, T. Venclovos vertimas. Duoda įdomų Vatikano vaizdą. Ir šiaip yra įdomių dalykų, nesusijusių su Vatikanu. Stebiuosi autoriaus žiniomis apie tokį jam, komunistui, atrodo svetimą objektą. Knygai patikimumo ir rimtumo duoda girtinas autoriaus objektyvumas.

Rugpjūčio 1 d., ketvirtadienis

Karščiai tebesitęsia. Pagal radijo pranešimą – pavėsy +32, nė dirbti, nė nedirbti – nieko negaliu. Čia, Kačerginėj, geriau, negu kur kitur. Kas dabar darosi Vilniuje?

Rugpjūčio 3 d., šeštadienis

Paskutiniuose dviejuose „Literatūros ir meno“ numeriuose 30 ir 31 išspausdintas ilgas Z. Grigoraičio straipsnis „Kritikos vieta – rikiuotėje“. Tai, tarsi, susumavimas mūsų literatūros, ypačiai kritikos reiškinių, ypačiai neigiamų, po visų tų svarstymų ideologiniais klausimais. Straipsnyje daugiau ar mažiau tenka Lankučiui, Mozūriūnui, Sluckaitei, Kostkevičiūtei, Sluckiui, Lankauskui, Mieželaičiui už abstraktumą, nekonkretumą, eventualiai už formalizmą, idėjinį ydingumą. Gera tai, kad straipsnis parašytas vis dėlto santūriai, be užgauliojimų bei puolimų, kaip tai dažnai pasitaiko poleminiuose rašiniuose.

Rugpjūčio 5 d., pirmadienis

Jaučiuosi vėl atitrūkęs nuo literatūrinio gyvenimo. Pradžioje metų, sukakties dienomis buvau, tarsi, kiek „suaktualėjęs". „Literatūra ir menas", „Pergalė" prašė duoti kai ką išspausdinti. Daviau. Išspausdino. Dabar, jau visas pusmetis, vėl niekas manęs nepasigenda, neprisimena. Matyt, tokia jau visų pasenusių ir senstančių rašytojų lemtis. Su Maironiu buvo atsitikę tas pats. Dar blogiau. Pagaliau, aš pats esu kaltas. Niekur nesirodau, niekur nedalyvauju. Ir nėr čia kuo skųstis. Atitrūkau nuo šių dienų aplinkos. Nepatinka ji man. Dabar „bložių" dienos. Tegul jie ir naudojasi.

Rugpjūčio 6 d., antradienis

Iš ryto, anksti, buvo rūkas. Dabar, vidurdienį, vėl giedrėja. Šilta. Jaučiuosi labai blogai. Kažkas iš Kauno ar iš Vilniaus, buvo užsakęs pasikalbėjimą telefonu. Negalėjau nueiti. Gal tai „Būties valandos" redaktorė. Bet rašiau jai laišką. Rodos, viskas aišku. Duotų man ramybę su tomis telegramomis ir telefonais! Dabar gailiuosi davęs tą rinkinį į spaudą. Nieko nenoriu, tik poilsio ir ramybės. O didžiausi nemalonumai, turbūt, dar prieš akis. Ta erotinė tematika nesiderina nė su mano amžiumi, nė su padėtimi. Kaip tai neramu jaustis, kad esi kito žmogaus sielvarto priežastimi! Man jau ne sykį gyvenime teko tai patirti.

Rugpjūčio 7 d., trečiadienis

Kartais pagalvoju apie tuos žymesniuosius mūsų žmones, kurie mirė jau po karo. Štai jie: Sal. Nėris, L. Gira, P. Cvir-

ka, B. Sruoga, B. Dauguvietis, J. Talat-Kelpša, J. Gruodis, Pakalnis, A. Janulaitis, J. Jonynas, A. Žukauskas-Vienuolis, Valsiūnienė, S. Čiurlionienė, M. Urbšienė, A. Šmulkštys, J. Nemeikša, Pakarklis, St. Matulaitis, K. Šalkauskis, A. Purėnas, J. Marcinkevičius, K. Kubilinskas, P. Vaičiūnas, V. Sezemanas, kn. J. Vaičiūnas, R. Jakimavičius, Jukневičius, Bendorius, A. Lastas, vakaruose – J. Savickis, Vacl. Biržiška, M. Biržiška, V. Krėvė.

Ir dar ne vienas, kurių mes nežinome. Vis tai buvo žmonės vienaip ar kitaip formavę mūsų gyvenimą, kultūrą, ideologiją, charakterį. Jiems pasitraukus iš gyvenimo, jų vietą užima kiti – ir pats gyvenimas keičiasi. Praeitin nueina viena epocha, formuojasi kita. Dabar ji vadinama progresyvia, su dideliais laimėjimais mokslo, moralės, socialinės santvarkos srityse. O man artimesnė anoji, su humanistiniais idealais, su sąžinės laisve, su tolerancija, su nevaržomais polėkiais ne tik į kosmosą, bet ir neaprėpiamą dvasios visatą.

Rugpjūčio 9 d., penktadienis

Vakar ir šiandien palijo. Atsigavo augalai, gėlės. Atvėso.

Kaimynystėje vasaroja Kubertavičiai. Vargšas Kubertavičius! Jis sunkiai serga. Užkimęs, vos gali kalbėti. Per burną buvo prasimušęs kraujas. Gydytojai žmonai pasakė, kad įtaria plaučių vėžį. Pats ligonis apie tai nieko nežino. Tikisi pasveiksiąs. Kačerginėj jaučiasi jau geriau. Visi mes toki. Mūsų aplinkiniai – visažinantieji dievai, o mes – nežinioj laikomi mirtingieji. Praregėsim tik pasijutę gyvenimo ir amžinybės riboje. Atsimenu, ir Sruoga jau mirties patale gulėdamas, dar ilgai laikėsi įsikibęs gyvenimo, rūpinosi maisto atsargomis žiemai, kol pagaliau, viską supratęs, vieną dieną sušuko:

„Ką visa tai reiškia prieš amžinybę!“ Kaip jis suprato tą amžinybę, nežinau. Ar amžiną išnykimą, ar amžiną pakitėjusią būseną?

Rugpjūčio 11 d., sekmadienis

Du kartus mačiausi su Kubertavičiumi. Šneka prikimusiu balsu, bet mėgsta plepėti. Pažįstu jį seniai. Kauno Dramos teatre jis dirbo nuo pat pradžių ir dabar dar nenori išeiti į pensiją, nors vaidinti jau seniai nebegali. Pasakojo, kaip jis, Glinskiui susirgus per vieną naktį išmoko Krušnos rolę ir dabar dar man citavo pirmąjį monologą, reikšmingai pabrėždamas žodžius: „Tik galios, vai, nėra.“ Jis paprastai vaidindavo kilnias, patetiškas roles, juokdariai sakydavo, kad Kubertavičius – patentuotas karalius. Jis turėjo ir priešų, tačiau vis dėlto buvo vienas iš žymesniųjų Kauno teatro aktorių. Prisiminėme ir kitus jo kolegas, po karo pasitraukusius į Vakarus – labai gabų aktorių Kačinską, St. Pilką, iš Operos V. Januškaitę, kuri skursta Amerikoj, pernai mirusią Grigaitienę ir kitus. Čia jie būtų buvę naudingi.

Rugpjūčio 12 d., pirmadienis

Sunki diena.
Vos krutu. Stoka oro.
Per galvą slenka juodos mintys.
Tarsi niekas neriša prie žemės.
O tačiau palikti žemę nesinori.

Rugpjūčio 13 d., antradienis

Šiandien kiek geriau.

Protarpiais saulė.

Pūkinoja lengvas vėjelis.

Ramiai siaudžia pušys.

Gavau laišką iš Leidyklos – iš Aušros Sluckaitės, „Būties valandos" redaktorės. Andai rašė Irena. Susirūpinusios, kad rinkinys kuo greičiausiai išeitų. Tokios knygos, laisvos nuo visokių primetamų reikalavimų, štampų bei rutinos dar nesą buvę taryb. lietuvių literatūroj. Labai palankiai rinkinį vertinąs ir Leidyklos direktorius, ypačiai skyrių „Su šypsniu palankiu". O man tas skyrius kelia daug nerimasties – ne dėl literatūrinių, bet dėl buitinių-šeimyninių aplinkybių. Sako – nereikią to paisyti. Poezija tai ne buitis su visomis konkrečiomis kasdienybėmis. Ir aš taip manau. Juk kartais vien dėl rimo parašai tokią eilutę ar ištisą posmą, kuris labai gerai tinka poetiniu literatūriniu atžvilgiu, o yra ištisai pramanytas, neturįs realaus, konkretaus pagrindo kasdienėje tikrovėje. Tačiau eilinis skaitytojas to nesupranta. Jeigu eilėrašty kalbi apie sielvartą, vadinasi, sielvartavai, apie neviltį bei išnykimą – vadinasi, nori nusižudyti, apie pabučiavimą, vadinasi, bučiavai ir taip be galo. Eilinis skaitytojas dažniausiai nesupranta, kad gyvenimas, realybė duoda vien temą bendriausia prasme, o jos vaizdinis, emocinis apipynimas – tai poetinės vaizduotės, kūrybos darbas. Tiesa, reikia pripažinti, kad narplioti poetinės kūrybos ir tikrovės santykį – darbas nelengvas. Galima vien pageidauti – daugiau tolerancijos, atlaidumo poetams!

Rugpjūčio 17 d., šeštadienis

Vakar ir šiandien sergu. Gal pablogėjusio oro įtaka. Skausmai viduriuose, juosmeny, svaigsta galva, nelaiko kojos, kažkas negera gerklėj. Ir iš artimųjų kai kas serga.

Siautėja kaip koks gripas ar angina su temperatūra ligi 40°. Bet mano temperatūra net ir per žema – 36,3. Nepaisydamas blogos savijautos, rašau atsiminimus – dabar apie 1905 m. revoliuciją. Šiandien parašiau 2 puslapius. Išsitraukiau ir „Poną Tadą". Vis dėlto noriu atsidėti atsiminimams.

Rugpjūčio 19 d., pirmadienis

Vakar šiek tiek buvo geriau, šiandien vėl bloga. Nieko negalėjau dirbti. Oras atšalo. Ryt gal atsigriebsiu. Baigiu skaityti Brezos „Bronzinius vartus". Įdomių dalykų yra toj knygoj. Daug ką nauja sužinojau apie Vatikaną, apie bažnyčios organizaciją, apie popiežių Pijų XII. Patiko man viena smulkmena – kad popiežius mėgo muziką. Jau gulėdamas mirties patale dar klausė plokštelių. Jo mėgiamiausi kompozitoriai buvo Bethovenas, Verdi, Vagneris. Iš Bethoveno simfonijos labiausiai mėgęs II ir VI.

Rugpjūčio 20 d., antradienis

Viena pažįstama atnešė man parodyti ir „pasidžiaugti" Amerikos pažangiųjų dienoraštį „Vilnis" š. m. liepos 11 dienos. Tame numeryje išspausdintas J. Kaškaičio straipsnis „Literatūros korifėjas V. Mykolaitis-Putinas". Tai mano 70-mečio sukakties pavėluotas prisiminimas. Būdingas panegi-

rinis, jubiliejinis rašinėlis su neskoningais perdėjimais, hiperbolikos patosu. Dalykiškumo, konkretumo kuo mažiausia. Dar blogiau tai, kad tų entuziastiškų šūkavimų autorius, dedasi mano karštu gerbėju, matyt, nėra nė vartęs mano raštų, nebent romanus. „Parafrazes" jis vadina „daugybės" eilėraščių rinkiniu. O „vėliau" išėjęs kitas rinkinys „Sveikinu žemę"... O dirstelėjus į I Raštų tomą, kiekvienam ir ne literatui matyti, kad „Sveikinu žemę" bent 10 metų ankstesnis už „Parafrazes". Straipsnio autorius gal yra pavartęs Lankučio monografiją ir vieną kitą recenziją. Vis dėlto dėkui jam už palankumą ir gerus jausmus.

Rugpjūčio 21 d., trečiadienis

Atvažiavo brolis Matas su dukrele Onute IX klasės mokine. Su Matu mačiausi tik prieš karą, vėliau nebuvom susitikę. Aš jau 20 su viršum metų nebuvau tėviškėj, o jis pas mane. Tai tyliausias, kukliausias iš visų brolių. Dabar jis man padarė visai gerą įspūdį. Kažkaip sąmoningesnis, savarankiškesnis, mąstantis, kalbingesnis. Skursta jie ten visi, vos išmisdami iš savo arų. Kolūkis visiškai nusigyvenęs.

Rugpjūčio 23 d., penktadienis

Tik spėjo išvažiuoti brolis, atvažiavo sesers Gudaitienės duktė Onutė su dukrele Janute, 8 kl. mokine. Onutę mačiau dar maža mergyte, paskui ji visai man žuvo iš akių iki šios dienos. Turbūt giminėse pasklido žinia apie blogą mano sveikatą, ir dabar visi suskato mane lankyti.

Rugpjūčio 25 d., sekmadienis

Tebesilaiko lietingas, šaltokas oras. Pasikūrenam krosnis. Klausausi Rachmaninovo II simfonijos. Labai ją mėgstu. Ta sielvartinga muzika, tas skambėjimas savo vidiniame pasaulyje gamtos fone, tas platus, liūliuojantis muzikinių temų bei motyvų išvystymas taip tinka vienatvės ir paguodos išgyvenimams! Dvi stichijos – gamta ir siela – toj muzikoj viena antrą žadina ir papildo.

Rugpjūčio 30 d., penktadienis

Ir vėl kelios dienos labai blogai jaučiuosi. Prisidėjo nemiga. Andai baigiau savo atsiminimų Marijampolės laikotarpį. Dabar eis seminarija. Nelabai esu patenkintas savo tuo darbu. Bijau, kad neišeitų per daug siaurai, asmeniškai, kaip Maršako. Tačiau kas daryti, jei platesnės, visuotinesnės medžiagos tame laikotarpy man stoka. Galgi dar ką sugalvosiu ir vėliau papildysiu.

Užvakar Kubertavičiui vėl prasimušė kraujas per burną. Sako, dar ir šiandien kraujo pasirodo, Bloga su juo. O čia dar atvažiavo kažkoki draugai jo lankyti. Kaip aš nemėgstu tų visokių lankytojų. Ligoje žmogus nori pabūti vienas, o ne klausyti lankytojų nereikalingų tauškalų.

Rugpjūčio 31 d., šeštadienis

Popietis. Guliu veidu į langą. Šviesa man nekenkia, nes visą dangų pridengia pušys. Tik vienur kitur prasiskverbia mėlynė ir saulės spinduliai ir marguliuoja lango firankoje.

Vėjelis judina pušų šakas, ir šviesų žaismas lange prieš mano akis toks gražus ir nuotaikingas. Kiauksi kaimynės šunytis. Tas tai čia nereikalingas!

Vėl praėjo vienas vasaros mėnesis. Nedaug jau jos beliko. Žymiai pailgėjo naktys. Kai nemiegi, tas labai jaučiama. Šeštą valandą ryto dar tik pilkšva prieblanda. Šilely, kur dieną šviesdavo saulė, dabar jau pavėsiai.

Ar aš dar kiek sustiprėsiu per likusį mėnesį? Sunku tikėtis. Po vakarykščios negalės šiandien kiek geriau, tačiau ir šiandien vos laikausi ant kojų.

Atsiminimų naujo laikotarpio dar nepradėjau. Atsiminimai apie seminariją nebus turtingi. Svarbiausi dalykai jau pasakyti „Altorių šešėly".

Rugsėjo 3 d., antradienis

Ramūs, nuotaikingi dabar vakarai. Iš žemės, iš medžių, iš visų daiktų kyla, iš dangaus sruvena tyli melancholija. Vakaro prieblandoj tarsi pajunti gyvai alsuojančią visatos sielą. Apie ją tiek daug filosofavo ir poetizavo filosofai idealistai, panteistai. Aš žinau, kad jokių objektyvių jausmų ir jokios sielos gamtoj nėra. Mes patys dvasinės ekspansijos momentais savo jausmus įkvepiam gamtai, pasauliui. Tačiau kas kita žinoti, o kas kita širdim patirti, siela pajusti. Tokiais momentais gamta man gyva, su manim jaučianti, liūdinti, mane guodžianti. Štai kodėl gamtoje man gera, jauku, su ja nesijaučiu vienišas. Tokį pat poveikį daro menas, ypačiai muzika. Dėl to kadaise esu pasakęs: jei dar verta gyventi, tai pirmiausia dėl gamtos ir meno. Tie, kurie kėsinasi išrauti iš žmogaus išgyvenimų animistinį visatos pajautimą, skriaudžia žmogų, siaurina, susina jo pasaulį, jo dvasios polėkius.

Rugsėjo 5 d., ketvirtadienis

Susitikau su Stanuliu ir Kubartavičiumi. Mus pasivijo mano kaimynė, kuri čia pat greta įsigijo sklypą ir statosi namelį, o kol kas štai jau visa vasara gyvena sandėliuke prie pradėto namelio. Gyvena su dviem šuniukais, kurie čia dažnai drumsčia ramybę. Ilgai nežinojau, kas tai per keistuolė. Pasirodė, kad ji kadaise buvusi Kauno operos artistė. Jos vyras, taip pat artistas, mirė seniai prieš karą. Tada ir ji pasitraukusi iš teatro. Neatsimenu jos vyro, Brukaus pavardė, berods, girdėta. Sakosi, kad po vyro mirties negalėjusi dainuoti dėl susijaudinimo, gailesio. Mane pažinojusi ir anais laikais. Ir štai mes vėl pažįstami ir vasaros kaimynai.

Kubertavičius kiek pasveikęs. Visi jį ramina, drąsina. Bronchos – niekis, praeis. Tai kas, kad truputį pakraujuoja... Pasitaiko... Stanulis gerai nusiteikęs, gyvas, judrus. Taip pat turi Kačerginėje savo namelį ir čia pastoviai įsikūrė. Pensininkas, 4 metais už mane jaunesnis. Nuosavam namely čia gyvena ir išėjęs į pensiją Laucius. Stanulis bara mane, kam skundžiuos savo negalavimais. Nuo to esti dar blogiau. Žinau tai. Iš daugelio esu tai girdėjęs ir skaitęs. Nereikia tuo nė skųstis, nė apie tai mąstyti. Reikia pamiršti savo ligą. Bet kaip pamirši, kad ji pati nuolatos save primena. Be to, aš pratęs sekti savo mintis, išgyvenimus, psichines būsenas. Jei seki, kas darosi sieloje, tai kaip nepaseksi, kas darosi ir kūne! Užsimiršti padeda darbas, tačiau darbui reikalingas tam tikras sveikatos minimumas. O man jo dažnai stoka.

Vilnius, lapkričio 20 d., trečiadienis

Paskutiniuosius 3 mėnesius galėčiau išbraukti iš savo gyvenimo. Rugsėjo mėn. pradžioje sunkiai susirgau ir visą mėnesį išgulėjau Kauno klinikose. Spalio mėnesį neva taisiausi Kaune savo bute, lapkričio 17 d. grįžau į Vilnių, bet dar lig šiol sveikatos neatgaunu. Ta liga mane labai nuvargino. Apsirgęs Kačerginėj viduriais, tą pačią dieną buvau netoli mirties. Greitąja pagalba nugabeno į Kauno klinikas. Tenai tuojau leido į veną ir po oda kažkokius skysčius, labai lėtai, lašas po lašo. O suleido apie porą litrų. Ta ilga procedūra mane labai nukankino. Priežiūra klinikose buvo gera. Su manimi toj pačioj palatoj visą laiką dieną-naktį buvo ir mano žmona. Ji man labai daug padėjo. Be jos man būtų buvę nepakeliamai sunku. Kai kurių momentų nenoriu nė prisiminti. Jie žemina, įžeidžia žmogaus, kaip protingos būtybės garbę, vertę, orumą. Nenorėčiau, kad tai mano gyvenime dar kartą kada nors pasikartotų. Jau geriau mirti. Mano gyvenimas turbūt jau nebeilgas. Gal iš šitos ligos jau nė nepasveiksiu. Pavegetuosiu dar kelis mėnesius – ir galas. Ar ne geriau būtų buvę, jei būčiau tada ir numiręs. Jokių ypatingų skausmų nė baimės nejaučiau. Tik didelį silpnumą ir abejingumą. Nualpdavau. Kraujo spaudimas sumažėjo ligi paskutinės ribos. Dar vienas laipsnis žemyn – ir būčiau pasinėręs į amžiną tamsą.

Įsigyvenęs į tokią savijautą, kartais tarsi bandau pažvelgti „iš anapus“ į šį gyvenimą, gamtą, žmones. Viskas atrodo svetima, vaiduokliška, nerealu. Gyvenimas, pasaulis be manęs? Viskas sustingę, nebegyva, glūdi lyg kokioj ūkanoj, be judesio, be garso. Šalta, šiurpu... Nei gėlių žiedų, nei paukščių čiulbėjimo. Kažkokie siluetai, kažkokie pavidalai, kažkada matyti, tik dabar sunkiai atpažįstami. Ir aš grįžtu atgal į savo

nebūtybę. O iš tiesų pasaulis be manęs pasiliks toks, koks jis yra. Niekas nepasikeis. Kai kam kurį laiką mano mirtis būtų buvusi – ir bus, kai tai įvyks – skaudi žaizda. Kiti šiaip sau pagailestaus, o gyvenimas riedės įprasta vaga.

Lapkričio 24 d.

Užvakar, lapkričio 22 d. Techaso valstijoj Dalaso mieste buvo nušautas Jungtinių Valstijų prezidentas Džonas Kenedis. Vėliau, kai turėsiu daugiau jėgų, apie tą įvykį gal plačiau parašysiu.

Kovo 30 d., pirmadienis

Buvo atėjęs V. Kubilius. Įteikė naują savo knygą „Naujų kelių ieškant“. Joje yra straipsnis ir apie mano kūrybą „Dramatizmas V. Mykolaičio-Putino poezijoje“. Straipsnis palankus ir įdomus. Aš jame pasigendu, manau, kad ir šiaip skaitytojas pasiges, ryškesniųjų eilėraščių analizės ir kritikos sprendimo, kaip gi tas „dramatizmas“ paveikė emocijos, kūrinio turinį ir išraišką. Kokių jis vertybių davė kūrybai? Manau, kad šitą straipsnį Kubilius parašė nugirdęs mano nusiskundimą, kad mano vardas, žinoma ir kūryba, dabartinėje kritikoje nutylimas, net ir ten, kur kontekstas tarsi reikalautų suminėti ir mane. Štai to paties V. Kubiliaus straipsnyje „Apie intelektualinę poeziją“ minimi visi mūsų poetai, o apie mane nė žodžio. Juk intelektualinis pradas mano poezijoj, kaip pats Kubilius pripažįsta, yra gana ryškus. Reiks jo knygą perskaityti visą.

Kovo 31 d., antradienis

Atlankė mane dailininkas A. Savickas. Grąžinau jam jo Jurgio Savickio atsiminimų dvi knygas. Ketino dar duoti paskaityti „Šventoji Lietuva“, išspausdintą Vakaruose. Šia proga net kalbino mane pozuoti portretui. Gal kada vėliau,

kai pasveiksiu. Pirmasis mano portretas jam visai nepavyko. Portretą parodos aptarime kadaise smarkiai puolė Paleckis. Kam aš su chalatu ir iš viso nevykęs. Tas portretas tai manęs išniekinimas.

Balandžio 1 d., trečiadienis

Jau kelinta diena darganos, lietus. Mano savijauta ir sveikata kuo blogiausia. Vakar skambino iš „Tiesos" redakcijos – norį su manim pasikalbėti. Negalėjau sutikti. Ir sveikas būdamas tokių „pasikalbėjimų" vengiu. Korespondentai paprastai klausia, ką rašai, koks planas ir panašiai. Klausiamasis prižada daug ko, o paskui nieko neišpildo. O jei pasikalbėjimas liestų ideologinius klausimus, tai dar blogiau. Čia jau tiek prikalbėta, kad viskas seniai aišku ir nieko nauja nepasakysi.

Balandžio 2 d., ketvirtadienis

Buvo atėję V. Zaborskaitė ir J. Lebedys. Tarp kitko papasakojo juokingą ir kartu liūdną incidentą K. Borutos su V. Kubiliumi. Vakar Filharmonijoj po koncerto laukiant apsiaustų Boruta vos nesumušė Kubiliaus. Įnirtęs visu balsu pradėjo rėkti, kad Kubilius nieko neišmanantis kritikas imasi rašyti apie knygas kvailas recenzijas ir panašiai. Vos jį ten nuramino. Pasirodo, kad Boruta įteikė leidyklai naują „Medinių stebuklų" redakciją. Leidykla davė veikalą recenzuoti Kubiliui ir šis neigiamai jį įvertino ir patarė grįžti prie pirmosios redakcijos. Dėl to Boruta ir įniršo. Aš manau, kad Kubilius teisingai bus įvertinęs naująją „Med. (medinių

– *red.*) Stebuklų“ redakciją. Boruta laimingas ir kartu nelaimingas rašytojas. Laimingas, nes yra įsitikinęs, kad viską, ką tik jis parašo, parašo gerai. Nelaimingas, nes mano, kad visoki intrigantai ir dėl kažko jam priešiškai nusiteikę žmonės neleidžia jam išplaukti į plačius ir gilius literatūros kūrybos vandenis.

Gegužės 22 d., penktadienis

Vakar atvažiavome į Kauną, o šiandien popiet važiuosime į Kačerginę. Dienos dabar gražios, tad gal būsime išsiruošę vasaroti laiku. Mano dienoraštis štai kiek laiko gulėjo nepaliestas! Labai man buvo bloga su sveikata. Ištisom dienom dėl silpnumo neišeidavau iš kambario. Ir orai buvo nepastovūs. Čia kiek sušvisdavo, čia vėl darganos. Būčiau turėjęs ką įrašyti į šiuos lapus. Gavau keletą labai man palankių, mielų laiškų. Kovo pradžioje „Literatūra ir menas“ išspausdino mano eilėraštį „Vasario pūgoj“. Dėl šito eilėraščio savotiškai atsiliepė H. Kairiukštytė-Jacynienė. Turbūt ji įžiūrėjo jame kažkokios mistikos, paslaptingumo, „anapusinių“ tolybių pasiilgimų. Ji siūlėsi, kad aš ją priimčiau ir mes trise (kartu su mano žmona) plačiai išsikalbėtume apie ano pasaulio reiškinius, bendravimą su mirusiais ir pan. Ji turinti tokio bendravimo nenuginčijamų faktų, įrodymų. Prieš metus ar dvejus ji žodžiu man apie tai kalbėjo. Į šį laišką jai nė neatsakiau. Ji pati rašė, kad jeigu jos pasiūlymas man nepriimtinas, tai galiu jai nė neatsakinėti. Iš tiesų, tas pasiūlymas man nepriimtinas. Visą tą jos mistiką ir kalbas apie ryšį su pomirtiniu pasauliu laikau niekais. Reikėjo jai parašyti kelis žodžius iš mandagumo, tačiau tomis dienomis labai blogai jaučiausi. Taip ir likosi.

Gegužės 23 d., šeštadienis

Vakar atvažiavome į Kačerginę. Giedros, šiltos dabar dienos, bet kambariai nuo žiemos įšalę. Ir naktys dar šaltokos. Turėjome gerai pasikūrenti krosnis.

Grįžtant prie vakarykščios temos apie laiškus. Taigi vieną kartą netikėtai, baigiantis vasariui, gaunu labai palankų laišką iš J. Baltušio. Išaukštino mane kaip didžiausią šių laikų lietuvių poetą. Deja, šį laišką nelaimingai pamečiau. Parašiau jam ir prisipažinau. Tada jis man parašė kitą. Kai ką pakartojo iš pirmojo, kai ką pridėjo nauja. Skundėsi dėl savo nesėkmių, labai pesimistiškai kalbėjo apie menką savo pasiruošimą literatūriniam darbui, apie savo kūrybos menkumą ir pan. Parašiau jam ramindamas, ką aš manau apie jo kūrybą ir jį patį. Tas jį, matyt, paguodė ir sustiprino. Tačiau jis ilgai man neatsakė ir mūsų susirašinėjimas nutrūko – svarbiausia dėl blogos mano sveikatos ir jėgų stokos, o, antra, kad iš šalies neatrodytų juokinga, kaip toj pasakėčioj „Gegutė ir gaidys", kai vienas antrą imi girti. Baltušis, mane aukštindamas, labai puolė kitus pragarsėsiusius mūsų poetus.

Gegužės 25 d., pirmadienis

Vakar nuo 8 iki 9 val. per radiją davė mano kūrybos vakarą, paruoštą radiofono ir Vilniaus dramos artistų. Jų pavardžių neatsimenu. Kurausko, deja, jų tarpe nebuvo. O Kurauskas, kaip anksčiau girdėjau, ypačiai gėrėjosi „Žilvinu ir Egle" ir pats vienas norėjęs duoti mano poezijos skaitymo vakarą. Vakar Žilvino rolę skaitė, rodos, Rosenas. Neblogai, bet Kurauskas būtų geriau paskaitęs. Man geriau patiktų lygesnis skaitymas, be to perdėto dramatizavimo, be tų gausių

pauzių, ardančių tekstą. Geri buvo choro be žodžių įtarpai. Gerai buvo paskaityti kai kurie posmai, bet ne visi. Nepatiko tas primygtinai brukamas „ąžuolo“ įvardis – epitetas man pačiam težinomas. Šis vakaras, atsiliepimai spaudoje ir laiškuose rodo, kad „Būties valanda“ labai išpopuliarino mano poeziją. Prisiminę laiškus, turiu čia paminėti Irenos K. ir V. Kubiliaus laišką. Jie labai gražiai rašė apie mano Atsiminimus. Tai didelis man paskatinimas tuos atsiminimus tęsti. Girdėjau ir daugiau gražių atsiliepimų iš pažįstamų, kurie juos skaitė. O mane dažnai apnyksta visokios abejonės dėl tų atsiminimų. Reiks juos tęsti čia, Kačerginėje. Be atsiminimų, netikėtai sumaniau išversti dar „Pono Tado“ penktąją knygą. Apskaičiau, kad be didelio vargo galėsiu tai padaryti per 3 vasaros mėnesius, jei kasdien išversiu bent po 10 eilučių. Per 3 pirmąsias dienas išverčiau 74 eilutes.

Gegužės 30 d., šeštadienis

„Pono Tado“ V knygos vertimas sekasi gana gerai. Dirbu kasdien po pora valandų, išverčiu apie 20 eilučių. Dabar jau turiu 140. Be šio vertimo, rūpi man ir atsiminimai. Nuo birželio pradžios bandysiu juos tęsti, pirmiausia papildyti, ką dar turiu numatęs. Tačiau ar sugebėsiu intensyviau padirbėti? Mano sveikata vis dar nėra pakankamai sustiprėjus. Jaučiuosi ligonis. Silpna, negaliu vaikščioti. Nė karto dar nebuvau išėjęs iš savo sklypo teritorijos. Reikėtų daugiau judėti, o negaliu. Nereiktų skųstis, o neiškenčiu. Dienos dabar labai gražios, šiltos, saulėtos. Čiulba paukščiukai. Andai tarp vertimo net parašiau vieną kaip ir eilėraštį – apie vis tą pačią dainą per dieną čiulbantį paukštelį.

Gegužės 31 d., sekmadienis

Vakar iš Vilniaus atvežė A. Venclovos naują eilėraščių rinkinėlį „Ar tu žinai tą šalį“ su autografu „Brangiam bičiuliui... su meile“. Jaudina mane Venclovos kiekviena proga rodomas man palankumas. Deja, aš nesugebu atsilyginti tuo pačiu, nors ir labai jį vertinu kaip gerą žmogų. Perskaičiau rinkinėlį. Deja, jis manęs nesužavėjo. Tai įspūdžiai iš kelionės po Italiją. Vienas kitas eilėraštis pakenčiamas, bet yra ir visai blogų. O visame rinkinėlyje vos 18 eilėraščių. Įkyriai jaučiamas ideologinis momentas. Stoka jausmo, lyrinio nusiteikimo. Vis dėlto tai kažkas nauja mūsų poezijoje (be Mieželaičio). Gera ir tai.

Birželio 1 d., pirmadienis

Birželio mėnesį, gražiausią, šviesiausią metuose, pradėjau blogai. Vėl sveikata labai pablogėjo. Nuo ryto taip ėmė skaudėti viduriai, kad vos galėjau pajudėti. Dabar, vakarop, kiek pagulėjus ir paėmus vaistų, pagerėjau. O buvau ketinęs nuo birželio pradžios mankštintis, vaikščioti, rašyti atsiminimus. Priešpiet, sėdėdamas savo šilelyje, vis dėlto išverčiau 14 „Pono Tado“ eilučių. Diena ir šiandien graži, nors vakar vakarop atrodė į lietų. Per šias sausras labai suvargo gėlės ir, apskritai, augmenija. Žydi pušys. Gražu, kai tas dygus spygliuotis apkibęs mažais, saulėje švytinčiais žiedais. Niekad nebuvau įsižiūrėjęs į žydinčias pušis. Prie žiedo konkorėžiuko užuomazga ir šiemetis šviesiais žalias ūgis.

Birželio 3 d., trečiadienis

Buvo užėjęs pionierių stovyklos gydytojas Vegestas atsiklaust, ar aš sutiksiu, kad mane atlankytų pionieriai. Mat jie domisi visomis Kačerginės įžymybėmis, žino, kur Mašiotas gyveno, dar kažką žino, tad nori pamatyti ir mane ir kur, kaip aš gyvenu. Ką gi? Jei tai jiems įdomu, prašom. Vis dėlto šioks toks paaugančio jaunimo ryšys su kultūriniu gyvenimu. Šiaip, nemėgstu būti smalsumo ir stebėjimo objektu. Prašydavo mokytojai atsilankyti į mokyklas, pasirodyti mokiniams, šį tą pasakyti, pasikalbėti. Aš vis atsikalbinėdavau, išsisukdavau. Ką aš jiems pasakyčiau? Ir šį kartą prašiau, kad tas atsilankymas būtų po kurio laiko, kai pasveiksiu, sustiprėsiu. Ketino ateiti gal po kokių dviejų savaičių.

Birželio 4 d., ketvirtadienis

Atvėso oras, tik priešpiečiais pasirodė saulė. Vėjas. Išėjau iš savo teritorijos ir nukeverzojau keliu apie 50 metrų, gal kiek ir daugiau. Vakar pradėjau vėl vartoti kortizoną. Turbūt aš be jo ar be prednizolono jau neapsieičiau. Šiandien išverčiau „Tado“ 20 eilučių. Tai gera porcija. Jei nieko daugiau nerašyčiau ir būčiau sveikas per vasarą išverščiau ne tik V, bet ir VI knygą. Tačiau rūpi ir atsiminimai, dar koks eilėraštis. Jei sulaukčiau 75 metų, kaip tai būtų gera, jei išspausdinčiau Atsiminimus, eilėraščių rinkinėlį („Nenoriu išnykti“) ir visą „Poną Tadą“! Belieka 3 ½ metų. Nejaugi aš gyvenčiau 75 metus! Šiaip ar taip, reikia pasiskubinti.

Birželio 6 d., šeštadienis

Diena labai graži, bet man labai bloga. Jaučiuosi peršalęs, silpna, nepadeda nė kortizonas, nė kiti vaistai. Išverčiau vos 14 eilučių – ir tai sunkokai. Pakartotinai skaitau Paul'o Bourget „Le disciple". Sunki, tezinė knyga, katalikų ideologijos. Tačiau medžiagos mąstyti duoda.

Birželio 8 d., pirmadienis

Buvo atsilankiusi J. Narkevičiūtė, Kauno Vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotoja, ar kaip ji ten... Ji daug man padėjo statant vasarnamį Kačerginėje, ir šiaip ji man rodo daug palankumo. Atsivedė ir fotografą korespondentą ir pati su aparatu. Ėmė daryti nuotraukas. Pasakojo apie savo buvimą Čekoslovakijoj.

Birželio 10 d., trečiadienis

Šiandien Vilniuje palaidojo Vladą Mozūriūną, „Pergalės" redaktorių. Mirė nuo infarkto, dar jaunas žmogus, 42 metų. Mažai jį pažinojau ir kaip žmogų, ir kaip rašytoją. Nemėgau jo eilėraščių. Tačiau tokio dar jauno rašytojo mirtis padarė slegiantį įspūdį, taip pat kaip ir neseniai mirusio B. Pranskaus-Žalionio.

Birželio 12 d., penktadienis

Buvo atėję kažkurios Kauno mokyklos 9 klasės du mokinukai ieškoti medžiagos rašto darbui apie mane ir mano kūrybą. Ir tai tokios medžiagos, kokios dar niekas lig šiol

nežinojo! Paklausiau, ką gi jie nori sužinoti, kokių klausimų man turi. Nieko jie neturi, jie nori, kad aš bendrai papasakočiau apie savo gyvenimą. Atsisakiau. Negi aš dėstysiu jiems savo biografiją! Atsiuntė juos pas mane jų mokytoja D-tė. Irgi sumanymas ir išmanymas!

Birželio 13 d., šeštadienis

Paskaitinėjau kai kurias anksčiau verstas „Pono Tado" vietas. Gerų yra vietų. Nežinau, ar ir dabar sugebu taip sklandžiai versti. Jeigu taip, tai ar neverta visas savo pajėgas skirti tik šiam darbui. Kaip būtų gražu, kad sugebėčiau duoti pilną, gerą šio kūrinio vertimą! Tiesa, ir atsiminimai vilioja. Tačiau atsiminimų tokių, kokius noriu parašyti, tarybinė cezūra nepraleis. Liks jie gulėti mano stalčiuose, paskaitys juos mano bičiuliai, kai kas iš man artimų žmonių – tai ir viskas. O aš noriu, kad mano darbas būtų žinomas ir prieinamas visiems. Kontaktas su skaitytojais duoda moralinį pasitenkinimą, yra akstinas tolimesniam darbui. Kaip aš norėčiau paskelbti viską, ką esu parašęs! „Motiną Vaidilutę" ir nemaža eilėraščių, lig šiol nežinomų ar labai nedaugeliui žinomų. Cenzūra! Nėra pasauly žiauresnės cenzūros už tarybinę! Oficialių cenzūros įstaigų nė cenzorių neva nėra, tačiau juos su kaupu pavaduoja leidyklų bei žurnalų redaktoriai, recenzentai, kritikai. Iškomentuos, išuostinės ne tik tavo kūrinių tekstus, bet ir potekstes, ne vien ką tu parašei, bet ir ko neparašei, o turėjai parašyti! Be to, ir kriterijai keičiasi. Bent tai gerai, kad jie keičiasi.

Birželio 14 d., sekmadienis

Vakar ir šiandien už miškelio „Kačerginės žiede“ automašinų plerpimas, triukšmas. Vakar treniravosi, šiandien lenktyniauja. Nekenčiu to dyko, niekam nereikalingo neva sporto.

Birželio 15 d., pirmadienis

Nepaprastai karšta, tvanki diena. Nieko negaliu dirbti. Neišverčiau nė vienos „Tado“ eilutės. Užtat dar kartą perverčiau Reitelaičio Gudelių parapijos monografiją. Yra ten medžiagos mano atsiminimams. Duosiu šiek tiek savo gimtinės vietų istorinio fono, buities, gamtos. Ryt jau gal pradėsiu rašyti. Vis dėlto vakare išverčiau 14 „Tado“ eilučių.

Birželio 16 d., antradienis

Atlankė mus Gustainis iš Griškabūdžio. Prieš karą jis buvo tautininkas, žurnalistas, dirbęs užsieniuose ir diplomatinėj tarnyboj. Po karo suimtas ir išvežtas į Sibirą, prieš keletą metų paleistas grįžo. Šiaip kultūringas, doras žmogus.

Birželio 17 d., trečiadienis

Kažkas atsiuntė „Jaunimo gretų“ š. m. 5 numerį, kuriame išspausdintas V. Bikuličiaus, MA Istorijos instituto aspiranto straipsnis „Sukilėlių vado sesuo gyva!“ Rašoma apie A. Mackevičiaus seserį Kazimierą Mackevičiūtę, gimusią 1874 m. Straipsny yra ir šiaip įdomių vietų, kurios tiktų panaudoti romanui. Tam jis turbūt ir atsiųstas. Tačiau ar aš dar grįšiu prie to romano?

Birželio 18 d., ketvirtadienis

„Tiesoje" J. Grybausko fotografija juoduose rėmeliuose. Užvakar Grybauskas mirė. Per pora metų nebėr Juknevičiaus, Kubertavičiaus, Grybausko.

Šiandien aš tikras ligonis. Labai skauda vidurius. Negaliu nė pavaikščiot, nė pasimankštint, nei nieko dirbti. Šiaip diena būtų nebloga.

Birželio 20 d., šeštadienis

Labai karšta ir tvanku. Nieko negaliu dirbti. Neišverčiau nė vienos „Tado" eilutės.

Birželio 21 d., sekmadienis

Buvau ketinęs sekmadieniais nieko nedirbti. Bet kadangi vakar nedirbau, tai šiandien atsilygindamas išverčiau 16 eilučių. Ir šiandien tokia pat karšta, tvanki diena. Šalimais vaikščioja audringi debesys su griausmais, bet mūsų nekliudo. Pagaliau vakare gana smarkiai palijo, kiek atgaivino orą. Lengviau kvėpuoti.

Birželio 22 d., pirmadienis

Jau kelinta naktis beveik nemiegu dėl tvankos. Vakar gavau laišką iš sesers Magdutės Slavėnienės iš Australijos. Rašo, kad gavo visas mano pasiųstas jai knygas ir spausdinius. Dėkoja už „Būties valandą", ypačiai už dedikacijas jai pačiai, jos vyrui Juozui ir dukrelei Raselei. Raselei nusiunčiau Mairo-

nio poeziją su užrašu, kad pamiltų jo idealus. Bet turbūt nė ji neatsispirs nutautimo antplūdžiui, skatinančiam jaunąją kartą užsieniuose.

Liepos 1 d., trečiadienis

Buvo atvykusi A. Sluckaitė. Į Vilnių netrukus atvažiuosiąs mano eilėraščių rinkinio rusų kalbos redaktorius. Vilniuj išbūsiąs apie 2 savaites ir tarsiąsis dėl tų vertimų. Apsiėmiau paskutiniąją redakciją peržiūrėti. Ak, kaip man nemieli tie vertimai!

Liepos 10 d., penktadienis

Atsilankė grožinės literatūros leidyklos direktorius J. Čekys. Pasirodo, kad mano eilėraščių rinkinio rusų kalba redaktorius atvažiuos vėliau.

Liepos 12 d., sekmadienis

Paskutiniu laiku labai blogai jaučiuosi, ypačiai šiandien. O diena po vakarykščio lietaus ir atšilimo labai graži.

Liepos 21 d., antradienis

Baigiau versti „Pono Tado" V knygą – 906 eilutės. Kiek atsikvėpęs kibsiu į VI. Ta trumpesnė – tik 616 eil., o VII dar trumpesnė – 554 eil. Jei būsiu gyvas ir palyginti sveikas, tai tokiu tempu dirbdamas, kitąmet rudenį galėčiau tą darbą baigti.

Liepos 27 d., pirmadienis

Vakar pasibaigė dvi dienas trukusios automobilių lenktynės. Triukšmo, plerpimo turėjome ligi ausų! Rezultatai liūdni – sugedus mašinai, vieną merginą užmušė, vieną vyrą ir moterį sužeidė, dar prieš lenktynes, treniruotės metu, dviem moterim nulaužė kojas. Kiek anksčiau dviračių lenktynėse vienam sugriuvus, ant jo užlėkė paskui važiuojantieji. Apie 10 sužeistų, iš kurių 2 tuojau mirė. Štai liūdni dykūnų lenktyniavimo rekordai!

Pradėjau versti „Pono Tado" VI knygą. Vėl užplūdo karščiai. Savijauta gana bloga.

Liepos 28 d., antradienis

Labai karšta, tvanki diena. Sėdžiu savo pušynėly. Tuoj imu „Poną Tadą".

Rugpjūčio 6 d., ketvirtadienis

Mėnesio pradžioj oras atvėso. Lietus. Jaučiuosi blogai. Nieko negaliu dirbti. Jau abejoju, ar pajėgsiu išversti „Poną Tadą".

Atlankė mus M. Sluckis su žmona. Tik dėl to atvažiavo iš Vilniaus. Sluckis pats dar pajėgia valdyti automobilį, nors labai paliegęs. Kamuoja jį sklerozė, sąnarių sukalkėjimas, radikulitas. Vos gali pakraipyti galvą. Gydėsi Čekoslovakijoj. Pagerėjo, bet visai nepasveiko. Kai kurie jo ligos simptomai pasireiškia ir manyje. Stebiuosi jo valia ir sugebėjimu dirbti.

Rugpjūčio 7 d., penktadienis

Buvo atsilankę du kažkokie „Новый мир“ korespondentai – vyras ir moteris, berods, poetė iš jaunųjų. Gaila, kad neišsiklausiau jų pavardžių. Jiems pavesta parašyti ar surinkti medžiagą apybraižai apie Lietuvą. Atsiprašiau, kad dėl blogos sveikatos, esu ligonis, nieko negaliu padėti. Pakalbėjom apie šį bei tą ir atsisveikinom.

Rugpjūčio 8 d., šeštadienis

„Tiesoj“ išspausdintas korespondentų aprašymas, kaip Karaliaučiuje (atsiprašau – Kaliningrade!) buvo pagerbtas Donelaitis. Mūsų delegacijoj, vadovaujamoj K. Korsako, dalyvavo ir keletas poetų. Šlykštu skaityti, kaip Tolminkiemis vadinamas kažkokiu absurdišku „Чистые пруды“ vardu! Net nepažymėta, kad tie „Čistyje prudy“ tai buvęs Tolminkiemis. Džiaugiuosi, kad man nereikėjo tose „iškilmėse“ dalyvauti. Lietuviškieji Mažosios Lietuvos vietovardžiai buvo išlikę net juodžiausiais nacizmo metais. Bet štai užėjo kitas nacionalizmas ir nebeliko nei Tilžės, nei Ragainės, nei Tolminkiemio, nei Darkiemio, nei nė vieno kito lietuviško pavadinimo šiame lietuviškiausiame krašte. Jo gyventojai, deja, neįstengė atsispirti germanizacijos bangai, vis dėlto buvo likę bent vietovardžiai, tie patvariausi liudininkai tautinio krašto charakterio. Dabar ir tie išnaikinti. Jie išliko tik anų laikų žemėlapiuose. Turiu dar tokių.

Rugpjūčio 10 d., pirmadienis

Atlankė mane sūnėnas Juozas su jauna žmona Brone,

brolio Antano sūnus. Atvežė kriaušių ir obuolių iš tėviškės sodo. Gyvai prisiminiau tėviškę, kurios nemačiau nuo motinos mirties. Sūnėnas Juozas grįžęs iš kariuomenės, įsigijo centralinio šildymo techniko specialybę ir dabar pastoviai dirba Kaune. Visų savo skaitlingų sūnėnų ir dukterėčių nė neprisimenu. Antano yra dar Petras, Antanas ir Alfonsas ir dukterys Kazė ir Zuzana. Mato irgi ar ne 5 vaikai. Velionies Jurgio, rodos, tiek pat, Elzb. Gudaitienės 4, bene 2 mirė. Magdutės Slavėnienės, dabar Australijoj – viena Raselė. Jauniausias brolis Juozas vaikų neturi. Visas tas būrys kažkaip pakrikęs. Šeimos ryšys nestipriai jį jungia.

Rugpjūčio 11 d., antradienis

Nei iš šio, nei iš to atkiūtino seniokas Tamulaitis. 89 metų žmogelis. Jam rūpėjo kažką man papasakot apie savo pasikalbėjimą su dailin. Šileika, netrukus prieš šio mirtį, apie kažkokį jo pasakytą „žodelytį", tačiau seniokas jau nebesugaudo savo minčių ir aš nieko nesupratau, kas tai buvo per „žodelytis", berods, apie nusikaltėlius okupacijos laikais naikinusius žmones. Išklausti iš senioko nieko nepavyko, nes jis beveik nebegirdi. O vis dėlto kruta, vaikšto, pasiekia Kačerginę, o gyvena kažkur Zapyšky ar Ežerėliuose. Atrodo dar stipresnis už mane. Šiandien aš štai vos per savo sklypą įstengiu pereiti. Paskutinėmis dienomis mano sveikata pablogėjo. Ly (Emilija – *red.*) išvažiavo į Kauną ieškoti gydytojo. Bijau, kad nereikėtų atgulti į klinikas, „Pono Tado" jau turbūt neišversiu. Nejaugi artėja visa ko pabaiga?

Rugpjūčio 22 d., šeštadienis

Pagaliau persirašiau mėnesio pradžioje parašytą eilėraštį „Atlankymas“. Jis mane persekiojo visą liepos mėnesį. „Parašiau“ jį be popieriaus, be plunksnos, ot taip sau gulinėdamas, sėdinėdamas. Kai kurias eilutes, berods, ir pamiršau. Nesiimu spręsti apie jo vertę, bet man jis reikšmingas, prasmingas, su tam tikra filosofine potekste.

Buvo atsilankęs iš Kauno gydytojas Šimkus. Simpatiškas žmogus ir geras gydytojas. Apžiūrėjęs tarsi nieko blogo nerado. O jaučiuosi ligonis. Aiškios ligos neva nėra, o organizmas silpnėja. Taip matyti ir nusibaigsiu.

Rugpjūčio 25 d., antradienis

Atsilankė iš Vilniaus J. Baltušis su A. Sluckaite. Malonus vizitas.

Rugpjūčio 27 d., ketvirtadienis

Vakar visą dieną sirgau, gulėjau lovoje. Labai skaudėjo vidurius ir bendras silpnumas. Diena labai graži, saulėta, šilta. Sėdžiu savo šilelyje ir rašau šiuos žodžius. Vakar parašiau eilėraščio „Šaukia“ I dalį. Norėčiau parašyti dar II. Tai būtų šiokia tokia duoklė „nūdieniškumui“. Būtų gera sekančiais metais išleisti nors mažą rinkinėlį. Deja, „Ponas Tadas“ beveik sustojo.

Rugpjūčio 29 d. šeštadienis

Vakar parašiau eilėraščio „Šaukia“ II dalį. Ši dalis silpnesnė už I, tačiau ji reikalinga.

Rugsėjo 1 d., antradienis

Gavau J. Baltušio laišką. Geras, bičiuliškas laiškas. Rašo, kad artistas Laimonas Noreika, kurio aš nepažįstu, grįžęs iš lagerių nuteistiesiems, kur skaitęs, be kitko, ir mano eilėraščius „Krintanti žvaigždė", „Septynios dienos", „Žemei gimtajai", iš „Parafrazių" Sielvartui... Klausytojai klausę su ašaromis ir prašę padėkoti autoriui. Noreika ruošiąs naują programą, į kurią įtrauksiąs ir mano eilėraščių pluoštą. Visa tai Baltušis rašo, tarsi pridengtai polemizuodamas su mano nusiskundimais, kad mano poezija šiais laikais niekam nesanti reikalinga ir neįdomi. Be to, Baltušis prašo duoti keletą naujausių eilėraščių „Jaunimo gretoms", nuotrauką, o atsiliepimą apie mano poeziją jis pats parašysiąs. Duoti tai duočiau, tik kad paskutinieji mano eilėraščiai jaunimui, berods, neįkandami. Galgi duosiu „Šaukia", „Tam paukščiui", „Kaitrią dieną". O galgi ištrauką iš Atsiminimų apie savo pirmąjį mokytoją. Bet tingiu, geriau pasakius nepajėgiu perrašinėti.

Rugsėjo 3 d., ketvirtadienis

Po šalto oro šiandien vėl graži, saulėta, šilta diena. Tačiau mano savijauta bloga. Labai silpna. Negaliu vaikščioti.

Rugsėjo 4 d., penktadienis

Labai graži diena. Išėjau pasivaikščioti per pušynėlį ligi plento. Tai truko 20 minučių, o taip pailsau, vos sugrįžau. Tačiau kas pamato iš pažįstamų, sako, kad aš jau esąs žymiai stipresnis.

Rugsėjo 5 d., šeštadienis

Labai šilta, +25°. Ryt pagal prognozę ligi +26°. Sekančias dvi dienas taip pat būsią šilta, be kritulių. Gerai, kad tokis gražus oras. Buvau nuėjęs ligi plento. Silpna. Vis neprisirengiu parašyti Baltušiui.

Perskaičiau Lankučio sudarytą rašinį apie mane į leidžiamą rusų kalba tarybinių rašytojų biografijų rinkinį. Rašinys sudarytas iš mano trumpos autobiografijos, kadaise paskelbtos knygoje „Lietuvos rašytojai" ir iš kelių įvairiomis progomis parašytų straipsnių bei pasisakymų. Aš pats minėtajam leidiniui atsisakiau ką nors duoti apie save. Tada redakcija pavedė tai padaryti Lankučiui. Rašinys, bendrai paėmus, man nepatiko. Rusams kai kas ten pasirodys neįdomu, nereikalinga, o kai kas ir nepriimtina. Reikia trumpinti. Kai ką pergalvoti, kitaip suredaguoti. Lankutis to nepadarys. Reiktų man pačiam. O aš neturiu jokio noro, pagaliau nė jėgų. Nemėgstu tų visokių autobiografijų ir viešų išpažinčių apie savo pažiūras, ypačiai svetimiems skaitytojams.

Rugsėjo 10 d., ketvirtadienis

Vakar buvo atvažiavęs Leidyklos direktorius Čekys. Leidykla ketinanti išleisti „Būties valandos" antrąją laidą ir mano poezijos mažą suvenyrinį leidinėlį mažu formatu, kaip neseniai pasirodęs Sal. Nėries leidinėlis. Reikia gražiai iliustruoti. K. Boruta ruošia spaudai visos savo poezijos rinkinį.

Rugsėjo 11 d., penktadienis

Vakar ėmiausi atsiminimų. Pirmiausia papildinėju tai, kas jau parašyta. Jau kelios dienos kaip atšalo oras, lietus. Blogai jaučiuosi.

Rugsėjo 13 d., sekmadienis

Buvo atsilankęs Vilniaus dramos teatro aktorius Laimonas Noreika, apie kurį ne per seniausiai man rašė Baltušis, kad grįžo iš nuteistųjų lagerio. Katorgininkams Noreika skaitė iš mano poezijos „Krintanti žvaigždė", „Septynios dienos", kai ką iš „Parafrazių"... Susidomėjimas buvęs nepaprastas.

Dabar L. Noreika nori paruošti naują programą skaityti per televiziją ir aktorių namuose. Nežinau, kaip jam pavyksta tie skaitymai. Lig šiol man patikdavo tik Mironaitės skaitymas ir tai ne viskas. Bet negi uždrausi artistui skaityti!

Rugsėjo 15 d., antradienis

Diena graži, nors šaltoka. Jaučiuosi labai blogai. Be kitko, kankina nemiga. Kai nemiegu galvoju apie atsiminimus. Ateina į galvą neblogų minčių. Dabar po šiek tiek rašau kasdien. Papildinėju tai, kas jau parašyta.

Rugsėjo 27 d., sekmadienis

Štai jau beveik dvi savaitės neliečiau šių užrašų. Oras buvo pablogėjęs, ir aš vos judėjau. Vakar ir šiandien kiek pragiedrėjo, ypač šiandien, bet savijauta ne ką pasitaisė. Būtų buvę

kas parašyti, tačiau tiek jau to... Prieš porą dienų gavau iš Vilniaus man nepažįstamo, matyt, jauno mano kūrybos ir manęs paties gerbėjo entuziasto laišką. Laiškas labai egzaltuotas ir, deja, labai neskoningas. Nemėgstu tokių adoratorių. Ir tas šlovina „Būties valandą".

Spalio 1 d., ketvirtadienis

Vakar girdėjau per radiją skaitant gerą turiningą paskaitą apie Donelaitį. Pasirodė, kad paskaitos autorė V. Zaborskaitė. Parašiau jai laiškelį, skatindamas, kad daugiau rašytų tokių nagrinėjimų. Tai būtų geriausia atkirtis tiems intrigantams, kurie ją ir Ireną (Kostkevičiūtę – *red.*) išgraužė iš universiteto.

Spalio 13 d., antradienis

Vakar 10 val. paleistas į kosmosą kosminis laivas „Восход" (Saulėtekis) su 3 kosmonautais. Šiandien jie laimingai nusileido numatytoje vietoje. Entuziazmas dėl to žygio dar neatslūgo. Ir suprantama. Kosmonautų pavardės Vlad. Komarovas, Konstantinas Feoktistovas, Borisas Jegorovas.

Spalio 16 d., penktadienis

Spalio 14 d. atsistatydino Nikta Chruščiovas „dėl senyvo amžiaus ir pablogėjusios sveikatos. TSKP CK pirmuoju sekretoriumi išrinktas Leonidas Brežnevas, o Ministrų tarybos pirmininku paskirtas Aleksiejus Kosyginas.

Spalio 19 d., pirmadienis

Vakar parvažiavome iš Kačerginės į Vilnių. Ne tik kad nesustiprėjau, bet jaučiuosi dar labiau paliegęs negu pavasarį. Su baime laukiu ateinančios žiemos.

Lapkričio 10 d., antradienis

Buvo atėjęs A. Venclova su žmona. Atnešė naują savo knygą „Pavasario upė". Tai jaunystės atsiminimai parašyti atskirais apsakymėliais ir apybraižomis. Nemaža knyga – 468 puslapiai. Stebiuosi Venclovos darbštumu.

Lapkričio 12 d., ketvirtadienis

Atsilankė Valstybinio Operos teatro direktorius Laurušas, dirigentas Geniušas, režisierius Grivickas ir kompozitorius Juzeliūnas. Kalbėjomės apie „Sukilėlių" operos pastatymą. Pastatyt nori, bet niekas nežino, ko jai dar stoka, ir kas tą išaiškintų. Po to, kai prieš trejetą metų CK uždraudė operą rodyti, libretas buvo taisomas, papildomas. Tačiau ar pakankamai. Grivickas ketino eiti į CK atsiklausti. Bet kas į tai atsakys. Šiaip pasitarėme, niekas nieko reikšmingesnio nepasakėme.

Lapkričio 29 d., sekmadienis

Atlankė mus J. Paukštelis. Seniai jo nebuvau matęs. Apsenęs, bet dar stipriai laikosi. Deja, kalbėjomės daugiausia apie sveikatą, apie ligas. Be to, labai gyrė mano paskutiniojo laikotarpio poeziją. Girdėjo skaitant artistą Noreiką per tele-

viziją. Labai jau patiko. Noreika ruošiasi dar vienam skaitymui platesnio masto. Leidykla leis „Būties valandos" II laidą. Iliustruoti nori dailininkas Valius.

Lapkričio 30 d., pirmadienis

Šiomis dienomis labai blogai jaučiuosi. Buvau sumažinęs prednizolono vartojimą nuo 1 ½ ligi1 tabletės. Galgi tas neigiamai atsiliepė. Šiandien vėl paėmiau 2 tabletes, bet nuo ryt dienos imsiu po 1½. Dėl šito vaisto gydytojai nesutaria. Vieni jį labai rekomenduoja, kiti griežtai priešinasi. Nuo šiandien pradėjo lankytis fizkultūrininkė pravesti mankštos pratimams. Sunku man mankštytis, kai vos galiu pajudėti. Gyvenimas tampa nuolatine kančia. Kas man daryti?

Oras vis blogas. Negaliu išeiti į lauką.

Gruodžio 1 d., antradienis

Šiandien paskutinio metų mėnesio pirmoji diena. Ar laimingai baigsiu dar šiuos metus? Nuo kurio laiko persekioja mane prietaringas jausmas, kad kitų metų jau nesulauksiu. O dar norėčiau sulaukti 72 savo amžiaus metų – ir kol pasirodys „Pergalės" 1 numeris su naujaisiais mano eilėraščiais. Ligi to laiko gal dar porą parašyčiau. Turiu dvi temas: „Aš noriu likti ištikimas žmogui ir sau pačiam" ir „Lyrinis herojus". Pirmąją temą jau seniai nešiojuos ir vis negaliu jos išreikšti, o antroji pasivaideno tik prieš porą dienų. Gal iš jos nieko ir neišeis. Norėčiau rasti ką nors stipresnio, lyriškesnio.

Gruodžio 8 d., antradienis

Vakar aktorių namų salėj įvyko mano poezijos vakaras. Didelį eilėraščių pluoštą skaitė dramos aktorius Laimonas Noreika: sonetus, „Krintanti žvaigždė", „Septynios dienos", „Parafrazės" ir dar šį tą. Stebiuosi to žmogaus ištverme ir sugebėjimu išmokti tiek eilėraščių atmintinai. L. Noreika didelis mano kūrybos vertintojas, entuziastas. Deja, dėl pašlijusios sveikatos nei aš, nei Ly negalėjome į tą vakarą nueiti. Šiandien girdžiu apie jį kuo geriausių atsiliepimų. Skambino Staškevičiūtė, Beatričė (Grincevičiūtė – *red.*), Petrauskienė, Žalinkevičaitė, Pinkauskaitė.

Skaitymas visiems labai patikęs, o eilėraščiai taip pat. Publika netilpo į salę, klausė su didžiausiu dėmesiu. Vakarą teksią pakartoti didesnėj salėj ir išvažiuoti į provinciją. Malonu, kad bent senatvėje, baigdamas gyvenimą susilaukiau tokio pripažinimo. Nuoširdžių savo poezijos vertintojų turėjau visais laikais, tačiau, taip sakant, „masiškai" jie nepasireikšdavo. Dažnai pasijusdavau nebeaktualus, nebereikšmingas, pamirštamas.

Gruodžio 21 d., pirmadienis

Šie metai Kristijono Donelaičio – 250 m. nuo gimimo – ir Sal. Nėries – 60 m. nuo gimimo – sukaktuviniai metai. Donelaitis buvo tinkamai paminėtas ir įvertintas – visur ir visų, kur tik pasiekė jo žodis. Sal. Nėris socialistiniuose kraštuose – taip, bet emigracijoje nevienodai ir prieštaringai. Amerikoje kun. M. Krupavičius paskelbė, kad Sal. Nėris gyvenimo pabaigoje nusivylusi tarybine santvarka ir komunizmu ir mirė, berods, atsivertusi į katalikybę. Dėl to ir Ta-

rybų Lietuvoje ji esanti beveik pamiršta. Į visa tai atsakė A. Venclova, griaudamas Krupavičiaus prasimanymus. Iš tiesų, Tarybų Lietuvoje, S. Nėris buvo plačiai minima ir garbinama, kaip didžiausia poetė – „lietuviškoji lakštingala". Kaip gi su jos įsitikinimais, pasaulėžiūra? Bijočiau griežtai ką nors tvirtinti. Vis dėlto, manau, kad ji anaiptol nebuvo griežta, nuovoki komunistė-kovotoja, nors ir stengėsi viešai tokia atrodyti. Kaip kiekvienas „atsivertėlis", ji neišvengė svyravimų ir abejonių. Nuo artimų ir patikimų žmonių ji to neslėpė, nors buvo labai atsargi ir baikšti. Aš manau, kad ji atvirai išsikalbėdavo su kun. M. Vaitkumi, kuris ją šelpė, duodamas versti šv. Kazimiero draugijai knygeles. Vertimuose ji pasirašinėdavo, jei neklystu, Genio slapyvardžiu. Gal iš Vaitkaus kai ką sužinojo ir Krupavičius. Po karo grįžusi į Lietuvą iš Ufos, Baškirijos, seniems savo bičiuliams, ypačiai moterims, ji darė įspūdį labai baugščios, įtaringos, beveik persekiojimo manija sergančios įspūdį. Ji buvusi šnipinėjama, ji buvusi sekama! Jei pokalbyje dalyvaudavo trys žmonės, jau ji atvira nebūdavo. Mano žmonai, savo buvusiai gerai draugei, ji prisipažino, kad jei jųdviejų pasikalbėjimą girdėčiau net aš, tai ji atvirai jau kalbėti negalėtų. Daug ką buvo parašiusi, ji sunaikino.

Sausio 1 d., penktadienis

Vakar sutikau Naujuosius metus lovoje. Šiandien kiek įvairiau. Priešpiet buvo atėjęs K. Boruta su žmona ir atnešė savo eilėraščių rinkinį „Suversti arimai". Tai stambi, graži knyga, apimanti visą Borutos poetinę kūrybą. Skaitysiu. Tuo pačiu metu buvo atėjęs ir K. Korsakas. Jis kasmet Naujųjų metų dieną ateina manęs pasveikinti. Šiandien papasakojo įdomų dalyką. Pasirodo, kad mūsų vertėjas į čekų kalbą M. Konbelė, kuris po ilgų pastangų pagaliau pareitą vasarą su čekų turistų grupe atsilankė į Lietuvą, paskui išvyko į Leningradą, į Čekiją nebegrįžo, bet atsidūrė... Izraelyje! Nejaugi jis būtų žydas? Žmona esanti žydė. Konbelė norėjo gauti pastovaus darbo Lietuvoje Kalbos ir literatūros institute. Nieko iš to neišėjo. Ir štai tokia staigmena! Aš jam dėkingas už „Altorių šešėly" vertimą į čekų kalbą. Po pietų atsilankė dar keletas pažįstamų.

Sausio 6 d., trečiadienis

Šiandien mano gimimo diena. Man sukako 72 metai. Vadinasi, sulaukiau, nors ir labai negaluodamas. Manėme, kad ateis senieji bičiuliai iš Katedros, deja, niekas neatėjo. Paruoštos vaišės liko neliestos. Greičiausia, kad ateis pagal

seną tradiciją, sausio 13 d., kaip dokumentuose įrašyta. Tik M. Sluckis atsiuntė naują savo knygą „Išdaigos ir likimai“ su gražiu, labai palankiu sveikinimu.

Sausio 13 d., trečiadienis

Kaip ir maniau, šiandien atsilankė sveikintojai – Rabačiauskaitė, Zaborskaitė, Lebedys, Sauka, Mikšytė iš Instituto ir Sluckaitė iš Leidyklos. Pagal seną įprotį, paskaičiau jiems porą eilėraščių ir nuotrupą iš atsiminimų. Gerokai nuvargau, nors svečiai ir neilgai užtruko. Galvoju, kaip man tuos kasmetinius sveikinimus panaikinti. Jei sulauksiu 75 m., tada ką jau padarysi! Bet kasmet – tai jau per daug. Ypačiai dabar, vis menkėjant sveikatai, kai norisi būti vienam.

Sausio 22 d., penktadienis

Vakar žmona gavo bjaurų, ją šmeižiantį anoniminį laišką, pasirašytą „Putino gerbėjas“. Dieve gink mane nuo tokių gerbėjų! Į tą laišką noriu čia trumpai atsiliepti, kad liktų mano autentiška nuomonė dėl ten paliestų klausimų. Taigi –

1. Žmona per maža rūpinasi mano sveikata ir aplinka. Netiesa! Didžiausias jos rūpestis tai yra mano sveikata. Ji nuolatos ieško man vaistų, bėgioja pas gydytojus, taiko tinkamą maistą – ir čia pati sunkiai sirgdama širdies liga. Šiuo atžvilgiu aš negaliu jai padaryti nė mažiausio priekaišto.

Dėl aplinkos. Kokios čia aplinkos pasigenda mano „gerbėjas“? Žmonių savo aplinkoje aš visai nesu reikalingas. Kas reikalinga mano darbui, aš turiu pats savyje.

2. Žmona uždraudusi man susitikinėti su savo draugais, o apstačiusi savo giminaitėmis „bobelėmis“ ir jų vaikais. Netiesa! Iš visų mano pažinčių tik viena yra žmonai nepriimtina, – ir turiu atvirai pasakyti, įeidamas į jos padėtį, ji savo nusistatymui dėl to turi pakankamai svarbių priežasčių. Kiti mano pažįstami ir pažįstamos tegu mane lanko nors ir kasdien, žmona dėl to neprieštaraus nė vienu žodžiu. Priešingai, ji priekaištauja tiems mano bičiuliams, kurie Kačerginėje manęs nė karto neatlankė.

3. „Jums rūpi tik turtas, Putinas jums tik pajamų šaltinis“. Pajamos rūpi man, gal rūpi ir žmonai, tačiau ne į pajamas sukoncentruotas jos dėmesys. Kiek pastebėjau, ji net nežino, kiek, kada ir už ką aš gaunu honorarų, kiek yra indėlio mano santaupų knygelėje.

4. „Jums svarbu tik savo giminaičių reikalai“. Ne daugiau, negu kiekvienam kitam, kas turi giminaičių. Aš ir savo giminaičiams esu nemažiau davęs, negu jos. Jos giminaičiai bent atsilygina darbu prie statybos ir namų bei daržo priežiūros, o maniškiai nė piršto nepajudino. Jos brolis ir motina sunkiaisiais karo metais nuolatos šelpdavo mus gausiais maisto siuntiniais, o iš manųjų tik brolis Jurgis atsiuntė vienintelį siuntinėlį. Iš savo tėviškės, nors ten gėrybių buvo su išteklium, negavau nė vieno siuntinėlio.

5. Kačerginės „aplinkoje“ aš buvau bebaigiąs uždusti, „Pereitą vasarą tik tik neužduso ir tai Jūsų dėka“. Nesąmonės. Kačerginėj aš jaučiuosi gana gerai, daug ir sėkmingai dirbu. Užpereitą vasarą parašiau eilėraščių ciklą „Rytų motyvais“, dar keletą kitų, atsiminimų geroką pluoštą. O pereitą vasarą išverčiau „Pono Tado“ 1.300 eilučių, parašiau keletą eilėraščių, papildinėjau atsiminimus. Visados ir visiems sakydavau, kad vasarojimu Kačerginėje aš esu labai patenkintas. Jei ne

Kačerginė, kur aš vasaromis dingčiau!

6. „Kačerginėje pas Jus ne poeto poilsio vieta, bet užeigos namai, kur nuolat rėkaujama, važinėjama, nuolat kalbama apie turgus ir net lošiama kortomis". Kas žodis tai nesąmonė, prasimanymas. Iš kur tokios kvailos informacijos? Tiesa, Kačerginėje užpereitą vasarą aš buvau sunkiai susirgęs. Bet aš esu sunkiai sirgęs ir ne Kačerginėje. Mano ligos, nesveikatos priežastis – tai ne Kačerginės ar kuri kita „aplinka", bet fizinės organizmo priežastys: išvarža, spondiloartrosis, sklerozė, gastritas, kolitis, bronchitas, na ir senatvė.

7. „Į literatūros istoriją įeisite kaipo Putino kūrėjo dvasios slopintoja". Nesąmonė! Rašiau ką norėjau ir kaip norėjau. Jei kas slopino mano kūrybą, tai visokios cenzūros – leidyklos ir žurnalų. Juk buvo atmesta visa eilė mano eilėraščių – ir tai geriausių! „Pergalė" nespausdino „Parafrazių", „Žilvino", leidykla buvo atmetusi „Prometėją", „Somnambulą" ir daug smulkesniųjų, kibo prie atskirų posakių. Buvo sunaikinta jau atspausdinta viena „Altorių šešėly" laida už tai, kad atsisakiau rašyti pageidaujamą įžangą su tam tikrais komentarais. Štai kas slopino mano kūrybą! Žmona čia nieko dėta, ir istorijos teismo jai nėra ko bijoti.

Apibendrindamas to laiško įspūdžius, parašiau eilėraštį Anonimui:

Gal ir Jūs, mano drauge esate iš tų,
Kurie gavo bent kartą anonimą,
Pasirašytą tariamos Jūsų „gerbėjos".
Jis daug nesąmonių ir šmeižto
Kantriam lapely prikliedėjo.
Kada Jums rašė ir iš kur,
Ar jis, ar ji,
Nesvarbu!

Anonimas visada ir visur
Dangstės fygos lapu.
Galbūt jis Jūsų apsunkino širdį
Ir ašarą karčią išspaudė.
Jei taip, tai nusiraminkit
Ir visados atminkit:
Anonimui vieta
Ne Jūsų širdyje,
O atmatų ir šiukšlių
Duobėje.

KAČERGINĖ

Birželio 8 d., antradienis

Vakar atvažiavome į Kačerginę. Diena niūri, šaltoka, bet, pagerėjus orui, čia bus nebloga.

Štai jau keletas mėnesių šis mano dienoraštis išgulėjo nepaliestas. Blogai jausdamasis, neturėjau jėgų paimti plunksną. O praėjo daug žymių įvykių, kuriuos būtų reikėję atžymėti. Bent dabar stengsiuosi, kiek prisimindamas juos čia paliesti. Žymiausias ir skaudžiausias įvykis – tai Kazio Borutos mirtis. Jis mirė sirgęs kepenų vėžiu po operacijos, kuri jau negalėjo jo išgelbėti. Boruta neseniai buvo atšventęs savo gyvenimo šešiasdešimtmetį ir ta proga pareiškęs daug ketinimų, sumanymų. Neseniai buvo išspausdintas jo, berods, visų eilėraščių rinkinys „Suversti arimai". Įdomi, reikšminga knyga. Jau gulėdamas specpoliklinikos ligoninėje, susitikęs mano žmoną, sakėsi norįs imti iš manęs pavyzdį: aš

juo toliau, juo geriau vis rašąs. Po kelių dienų jau jo nebebuvo gyvųjų tarpe. Mudviejų artimesni santykiai prasidėjo karo metais, abiems dirbant Lietuvių literatūros institute. Jis buvo teisingas, tiesus, doras žmogus, nuoširdus patriotas, nekenčiąs fanatizmo ir bukaprotiško siaurumo, vis tiek kur jis bepasireikštų. Paskutinį kartą Kazys Boruta su žmona buvo atsilankęs pas mus per Naujuosius Metus.

Birželio 11 d., penktadienis

Gavau „Poezijos pavasarį" ir aplanką „M. K. Čiurlionis, Salomėja Nėris". Aplanke 8 Čiurlionio paveikslų reprodukcijos su atitinkamais S. Nėries eilėraščiais. Labai gražus leidinys.

„Poezijos pavasaris" – tai savotiška antologija, apimanti visą dabartinę mūsų poeziją, visus poetus. Knygoje, berods, randame 48 pavardes.

Aš daviau „Priešus" ir „Bodlero temomis". Nepatinka man tie eilėraščiai, bet geresnių neturėjau. Nepatinka man „Poezijos pavasario" suredagavimas. Kažkoks kratinys, mišinys. Be to, jaučiamas pataikavimas „didiesiems". Kam tos ištraukos iš skaitytojų laiškų – panegirinio pobūdžio!

Birželio 13 d., sekmadienis

Šiandieninėj „Tiesoj" išspausdinta I. Kostkevičiūtės „Poezijos pavasario" recenzija. Tai ne kritika, bet vien supažindinimas su knyga, su jos pobūdžiu, turiniu, santvarka. Po šitos recenzijos ir mano knyga pasidarė tarsi priimtinesnė. Poetų skirstyti grupėmis bei klasifikuoti gal ir nereikėjo, bet reikėjo

duoti platesnį įvadą, pateisinantį tokią būtent tvarką.

Šiandien vėl niūri diena, lietus, audra. Tas oro svyravimas mano organizmui nepakeliamas. Jaučiuosi labai blogai, stačiai ligonis. Gyvenu ar ne paskutinius savo amžiaus metus?

Birželio 15 d., antradienis

Po sekmadienio audrų, štai antra diena labai graži, vasariška. Sėdžiu savo šilely ir gėriuosi saule, šiluma. Ryšium su „poezijos pavasariu" mąstau ir apie savo poeziją. Yra žmonių, kurie ją neigia, kaip pav. V. Sirijos Gira. Tačiau, apskritai, negaliu skųstis visuomenės abejingumu. Priešingai, tokio susidomėjimo ir pritarimo yra patyręs retas mūsų poetas. Štai jau beveik visi metai mano eilėraščius tai vienur tai kitur viešai skaito dramos aktorius Laimonas Noreika. Keli toki skaitymai įvyko Vilniuje, kiti Kaune, Panevėžy, Marijampolėj, Mažeikiuos, per televiziją vieno Noreikos ir kartu su Mironaite. Visur gyvai domėtasi ir nuoširdžiai pritarta. Po skaitymo Panevėžy Panevėžio dramos artistai atsiuntė man sveikinimus ir padėkos telegramą. Labai gražiai apie mano poeziją kalbėjęs Miltinis. Be abejo, Noreikos skaitymas, taip pat kaip ir Mironaitės, labai išpopuliarino mano vardą ir kūrybą. Mano eilėraščiai pasiekė ir tokius žmones, kurie patys nėra skaitę nė vienos mano eilutės. „Būties valanda" spaudoje ir viešojoj nuomonėj yra susilaukus kuo palankiausio vertinimo. Visa tai man miela ir nuteikia skatinančiai, o vis dėlto... Širdies gilumoje graužiasi kažkokia abejonės kirvarpa. Ar mano kūryba turės iš tiesų išliekamos vertės? Ar jos pasisekimas nėra tik laikina lemties malonė? Kas klysta? Gausūs mano garbintojai, ar neskaitlingi skeptikai bei neigėjai?

Birželio 16 d., trečiadienis

Diena graži, truputį debesuota. Jaučiuosi gana silpnai, bet vėl ėmiausi „Pono Tado“. Išverčiau 14 eilučių. Kačerginėje VI knygą turiu baigti. Gaila, kad nuo pernai vasaros tas vertimas liks nepajudintas.

Prie vakarykščio svarstymo apie savo poeziją užmiršau pridurti, kad neperseniausiai buvo skambinusi Mironaitė. Jos prašė įkalbėti visą „Būties valandą“ akliesiems. Norėjo atsiklausti manęs vienos smulkmenos: ar galima ištisai sujungti pavadinimas „Pasikalbėjimas giedrią dieną ir tamsią naktį“. Ta proga išreiškė ir savo susižavėjimą mano poezija. – Kam aš visa tai rašau? Ar ne tam, kad ir save įtikinčiau?

Birželio 18 d., penktadienis

Nors nelyja, bet diena apsiniaukusi, niūri. Blogai jaučiuosi. Neparašiau nė vienos eilutės. Apnyksta liūdnos mintys dėl gyvenimo, dėl darbo. Kam to gyvenimo, jeigu jis tampa nuolatine kančia? Ir ne tik individualiniu, bet ir visuotiniu pasauliniu mastu nematyti jokios prošvaistės niūrioje mūsų žemės padangėje. Gali atsitikti taip, kad norėtųsi nutraukti gyvenimą. Dažnai pagalvoju, kad būtų gera turėti kišenuky kad ir cianinio kalio kapsulę. Momento pasiryžimas, įsidėjai į burną – ir galas. Greitas ir berods neskausmingas. Žinoma, ligi tol gal niekad neprieičiau, bet savijauta tarsi būtų saugesnė.

Birželio 20 d., sekmadienis

Vakar ir šiandien lietus. Atšalo. Ir aš sergu. Skauda vidurius, kojas, išvaržą, nugarą, svaigsta galva. Liūdna tęsti šią

savo negalios kroniką. Rašau ją tik tam, kad tie, kurie ją skaitys, žinotų mano neveiklumo, tuščio gyvenimo priežastį.

Birželio 21 d., pirmadienis

Vakarykštėj „Tiesoj" išspausdintas ilgas A. Jonyno straipsnis apie M. Sluckio romaną „Laiptai į dangų". Jonynas ir Sluckis dideli bičiuliai, tad ir straipsnis bičiuliškas. „Laiptai į dangų" pristatyti valstybinei premijai. Konkurentas Avyžius. Neapsiimu spręsti, ar Jonyno vertinimas teisingas, nes romaną skaičiau seniai ir aiškaus vaizdo dabar neturiu. Rašytojų sąjungos valdybos buvau pristatytas premijai ir aš už „Būties valandą", bet premijų skyrimo komitetas nutarė nebeduoti premijos tiems, kurie jau kartą yra ją gavę. O aš kadaise jau gavau už „Sukilėlius". Taip pat neskirs nė mirusiems. Tokiu būdu atkrinta Mozūriūnas ir Kubilinskas. Poezijoj belieka A. Maldonis. Kai iškilo mano kandidatūra, aš buvau ketinęs pats atsisakyti. Materialiu atžvilgiu premijos lėšos man nėra reikalingos, o skaitytojų pritarimą ir palankumą aš turiu ir nepremijuotas. Tačiau bičiuliai nuo tokio žingsnio mane sulaikė. Esą svarbu ne asmuo, bet poezijos pobūdis, stilius, tematika. Svarbu, kad tokia būtent poezija, kaip manoji, būtų atžymėta valstybine premija, oficialiu pripažinimu. Gal tai ir tiesa.

Birželio 23 d., trečiadienis

Nuo pat ryto audra ir lietus per visą dieną, nors gana šilta. Savijauta bloga.

Nemėgstu nuo ausies ligi ausies prasišiepusių fizijų! O dabar tokių pilni laikraščiai. Prieš fotoaparatą būtinai turi nusiteikti linksmai, atrodyti laimingas. Tarsi žmogus netu-

rėtų apie ką susimąstyti, rimtai pagalvoti, kad ir „laimingas“ būdamas.

Birželio 24 d., ketvirtadienis

Visą naktį kankino nemiga. Raižė ir trūkčiojo kojas, skaudėjo skrandis, nugara, neleido užmigti ir kažkokia sloga. Kelis kartus buvau atsikėlęs, vaikščiojau po kambarį, sėdinėjau. Vieni tarpu užkliuvo mintys už savižudžių. Jie buvo berods stiprios asmenybės: Jeseninas, Majakovskis, Cvetajeva, Fadejevas, Hemingvėjus. O gi mūsų Janonis, Zikaras, Grybas, Pakalnis? Ar aš norėčiau papildyti jų eilę? Kol kas, berods, ne. Norėčiau mirti natūralia mirtimi, bet be didelių skausmų. Jei aš būčiau miręs 1963 metų vasarą nuvežtas į Kauno klinikas, tai taip būtų ir buvę. Buvau netoli mirties, o nejaučiau nei didelių skausmų, nei baimės. Kažkokia pusiau sąmoninga būsena be minties apie mirtį. Sergantiems vėžiu mirtis būtų labai skausminga, bet operacijos metu chirurgas išjungia nervus, ir ligonis nusibaigia lėtai, be skausmų. Taip, sako, mirė ir Kazys Boruta. Prieš mirtį, jau po operacijos jis išreiškė norą, kad jį atlankytų draugai. Iš Rašytojų sąjungos keli ir nuėjo. Tačiau sutiko Kazį jau išnešamą, balta drobule pridengtą.

Birželio 25 d., penktadienis

Vakar atsigulęs pamačiau, kad neužmigsiu, tad paėmiau hembutelin tablečiukę. Miegojau 3 valandas ir paskui vėl naktis be miego. Blogiausia, kad ir šiandien visa diena apsvaigęs, kojos aptirpusios. Jau ne vieną kartą užsižadėjau jokių vaistų nuo nemigos nevartoti, nes rytojaus dieną jie man labai blogai atsiliepia. Ir vis neiškenčiu. Blaškytis visą naktį

be miego taip pat bjauru. Iš to matyti, koks silpnas mano organizmas. Viena tablečiukė taip mane sugniuždo, o miego vis tiek neduoda. O yra žmonių, kurie nuolatos tokius vaistus vartoja. Anksčiau ir aš juos geriau pakeldavau. Oras šiandien pakenčiamas. Pusiau giedra, iškentė neliję. Galvojau, kad reiks imtis savo darbų – „Pono Tado" ir atsiminimų.

Birželio 26 d., šeštadienis

Karšta, tvanki diena. Vos krutu. Nieko negalėjau rašyti. O laikas bėga greitai, nesulaikomai.

Birželio 27 d., sekmadienis

Atvėso. Gerai, kad nelyja. Brolis Juozas rašė, kad dėl lietingo oro bitės neprisineša medaus nė sau išmisti. Reikia dėti cukraus. Kai graži vasara, bitės Juozui pelningas pajamų šaltinis. Šiandien buvo atvažiavęs iš Kauno brolio Antano sūnus Juozas. Atitarnavęs kariuomenėj, vedęs, įsigijęs technikos specialybę, dirba ir gyvena Kaune. Visa bėda, kad dėl butų stokos neturi kur gyventi. Nuomoja iš kažkokios bobos girtuoklės menką sandėliuką, už kurį boba lupa po 20 rub. Mėnesiui. Kaip jam padėti? Gal tegu dedasi į kooperatyvinio namo statybą. Paremčiau lėšomis.

Liepos 1 d., ketvirtadienis

Gavau iš estės A. Erleman, „Altorių šešėly" vertėjos į estų kalbą trečią laišką. Mudviejų „pažinties" istorija tokia. Rodos kovo mėn. gavau paštu estiškos „Alt. š." ("Altorių šešėly-

red.) vertimą „Altaride varjus“. Po kurio laiko atėjo laiškas iš vertėjos, rašytas balandžio 18 d. lietuviškai, beveik be jokios stambesnės klaidos, gera lietuvių kalba. Vertėja nupasakoja vertimo istoriją, reiškia susižavėjimą romanu ir mano kūryba apskritai. Pasirodo, kad ji myli lietuvių kalbą, seka literatūrą. Tarp kitko rašo: „Baigdama savo laišką, norėčiau Tamstai nuoširdžiai padėkoti už Tamstos nuostabų meną, už „Altorių šešėly“, už „Somnambulą“ ir kitus Tamstos eilėraščius. Sunku rasti ką nors panašaus dabartinėje estų poezijoje“. Erleman sako, kurį laiką gyvenusi Lietuvoje, ir išmokusi lietuviškai. Padėkojau jai už malonų laišką ir pasiunčiau „Būties valandą“. Ypač man patiko tokia jos pažiūra į mano romaną: „Tamstos protinga knyga padėjo man suprasti ir pajusti savotišką, gražią Lietuvą bei jos žmones, o taip pat pajusti žmogų pačioje giliausioje šito žodžio prasmėje“. Po kurio laiko gaunu antrą laišką, rašytą V. 4. Pasirodo, kad „Altorių šešėly“ estiškai turi didelį pasisekimą. Didelis, 17.000 egz. tiražas buvo išpirktas per kelias dienas. O estų tauta, kaip sako Erleman, beveik tris kartus mažesnė už lietuvių.

Antrame laiške mano vertėja tarp kitko rašo: „Nuoširdus ačiū Jums už „Būties valandą“. Seniai svajojau gauti Jūsų poezijos knygelę, „Būties valandos“ pirmo leidimo, deja, negavau. Pavėlavau su užsakymu. O dabar gavau net dvi knygas, vieną per „Knyga paštu“, o kitą iš Jūsų. Perskaičiau „Būties valandą“ net keletą kartų ir imsiu ją vėl ir vėl iš naujo į rankas. Esu stipriai sujaudinta Jūsų poezijos grožiu ir giliomis mintimis. Negaliu Jums nesakyti, kas man iš šios knygelės ypatingai patiko (tiesą sakant, patiko gi viskas). Labai stiprų įspūdį padarė „Sonetai“ (ir gilūs aforizmai kiekvieno soneto gale), „Mocartas“, „Prometėjas“. Nepaprastai artima yra man „Į didelį ir aukštą kelią“... Jaudino jo potekstė, kaip aš ją su-

prantu. Stipriai paveikė „Jei nori“. Iš ciklo „Mano mėnesiai“ ypač artimi „Sausis“ ir „Rugpjūtis“ (prisimenu Čiurlionio muziką). O skaitant „Ave vita“ mane ima kažkoks šiurpulys, kaip klausant Bacho. Ir skaudu darosi. Nuoširdžiai dėkoju Jums už Jūsų nuostabią lyriką!“ A. Erleman baigė Tartu universitete filologijos mokslus, o dabar mokytoja.

Liepos 2 d., penktadienis

Trečiame laiške, rašytame VI. 25 Erleman dėkoja už I. Kostkev. (Kostkevičiūtė – *red.*) knygą „Literatūros dienovidžiai“. Ji, matyt, mano, kad knygą pasiunčiau aš, nors ją pasiuntė pati I. Kostk., tiesa, mano patariama. Erleman rašo: „Knyga puikiai parašyta. Nuostabiai, su didele meile sukurtas Jūsų literatūrinis portretas. I. Kostkev-tės essay padeda man dar giliau suprasti Jūsų didelį meną ir nepaprastą asmenybę. Dėkoju Jums už eilėraščius „Nenoriu išnykti“ (skaičiau laikraštyje „Literatūra ir menas“) ir „Birželis“ (mano manymu jis skamba kaip Sibelijaus muzika).“ Ketinu jai parašyti. Šiaip ar taip, man senatvėje, kai jaučiuosi vienišas, apleistas, maža kam reikalingas, dažnai nutylimas, jaunųjų laikomas atgyvenusiu, pasenusiu, malonu išgirsti iš tolimos, svetimos tautos tokius, atrodo, nuoširdžius žodžius. Malonu taip pat patirti aukšto, nacionalinio uždarumo pralaužimą.

Liepos 6 d., antradienis

Jau kuris laikas kasdien šalta ir lyja, nors su pragiedrėjimais. Jaučiuosi labai blogai. Kuriame krosnį.

Liepos 7 d., trečiadienis

Per radiją išklausiau įdomią paskaitą apie Stravinskio kūrybą. Paskaita skirta konservatorijos studentams neakivaizdininkams, paruošta muzikologo Adeodato(?) Tauragio. Gausiai iliustruota kompozitoriaus muzikos pavyzdžiais. Kokia turtinga, įdomi asmenybė ir kūryba! Turiu jo dvi plokšteles – „Šventąjį pavasarį" ir „Petruškos" ištrauką. Kadaise man buvo pasivaidenę „Šventojo pavasario" temomis parašyti ciklą eilėraščių. Bet sumanymas išblėso nepribrendęs. Grįžęs į Vilnių, dar klausysiu šitos muzikos.

Liepos 8 d., ketvirtadienis

Šilčiau, bet lyja. Silpna beveik ligi apalpimo. Nejaugi taip ir baigsis gyvenimas? Kada? Skrandį gydau žemuogėmis. Jos veikia gerai. Taip išsigydęs prof. Mažylis. Bet tokią vasarą kaip šįmet nė žemuogių nėra.

Liepos 9 d., penktadienis

Per radiją transliavo radiofonizuotą „Žilviną ir Eglę". Skaitė aktorius Rosenas, aktorės pavardės nenugirdau. Bet ne Mironaitė. Muzikiniai įtarpai – choras be žodžių, skambėjo neblogai. Girdėjau tik pabaigą.

Liepos 10 d., šeštadienis

„Literatūroj ir mene" yra straipsnis kaip dirba Simonaitytė. Pavydžiu jai darbingumo ir geros nuotaikos. Šitai luo-

šai invalidei, paliegėlei, tiek gyvenime iškentėjusiai! O kas iš manęs „sveiko"?! Štai ir šiandien bloga diena, kaip reta. Skauda vidurius, aptirpę kojos. Ar ne per daug vakar suvalgiau žemuogių? Skrandis prie tų dar nepripratęs. Rašau visa tai ir bjauriuosi! Į ką aš pavirtau? Sumenkėjau, susmulkėjau. Aimanuoju, skundžiuosi dėl kiekvieno menkniekio. Dėl pilvo! Bet kad skauda! Kas skaitys, tegu žino mano nedarbingumo, nekūrybingumo priežastį. Nenoriu pasitraukti iš gyvenimo nieko neveikdamas, o rašyti neįstengiu. Senatvė! 73-tieji metai. Nors paliegęs, bet neatrodau. Visą gyvenimą atrodžiau jaunesnis, negu esu iš tiesų.

Liepos 11 d., sekmadienis

Po vakarykščio straipsnio įstrigo man į galvą Simonaitytė. Galvoju apie ją. Nuostabus jos gyvenimas, nuostabi karjera. Kiek ta moteris iškentėjo skurdo, ligų ir visokių negalavimų! Įspūdingos jos autobiografinės knygos. Ir kokių aukštumų pasiekė, atsitiesusi, mūsų literatūroje! Štai viena iš nedaugelio žmonių, kuriems sutapimas su lietuviškumu ir lietuvių literatūra tapo pakopomis į laimingesnį gyvenimą. Kas ji būtų buvusi, jeigu būtų likusi suvokietintoje Mažosios Lietuvos aplinkoje! Literatūra išaukštino ir Žemaitę. Šiaip ar taip, talentas ir tautiškumas – du galingi žmogaus kilimo į kultūros ir žmonijos aukštumas veiksniai. Nusikalsta individui ir žmonijai, kas naikina tautiškumą.

Liepos 14 d., trečiadienis

Pagaliau atšilo. Grįžau prie seniai neliesto „Pono Tado". Išverčiau 32 eilutes. Išėjo menkokai, nes ir originalo tekstas

šitoj vietoj nepatrauklus. Deja, tokių vietų kūrinio antroj pusėj bus ir daugiau.

Liepos 15 d., ketvirtadienis

Jau ne tik šilta, bet ir karšta.: +28°. Verčiu „Poną Tadą". Nepatenkintas. Ta šlėktiška specifika, tie Baltramiejai ir Maciejai ir originale vietomis skamba sausai, per daug ištęstai, nežadina vertėjo emocijų. Gal reiks kiek patrumpint.

Liepos 17 d., šeštadienis

Prasidėjo tarybinės Lietuvos 25-tųjų metinių iškilmės. Džiaugiuosi, kad galiu tame triukšme nedalyvauti. Lietuvai suteiktas aukščiausias tarybinis apdovanojimas – Lenino ordinas. Jį įteikė dalyvaująs iškilmėse M. Suslovas. Klausiau per radiją mitingo ir Dainų šventės choro. Jame dainavo apie 17.000 dainininkų. Per radiją dainos skambėjo blankiai, nepatraukliai. Iškilmių dienos tęsis 2 savaites.

Liepos 18 d., sekmadienis

Gavau paštu siuntinį – didelį, gražų albumą „Vilniaus šiokiadieniai", kuriame įdėta ir mano didelė, graži nuotrauka, – ir V. Zaborskaitės knygą „Eilėraščio menas", kurioje analizuojami keturi ir mano eilėraščiai. Siuntiny radau ir tokią iš Amerikos katalikų dienraščio „Draugas" 1965 m. balandžio 17 d. iškarpėlę: „Jonas Grinius. Vincas Mykolaitis-Putinas als Dichter. Zu seinem 70 Geburstag. 1964. Leidinys 82 psl. 9x6 1/4 formato, kaina nepažymėta. Leidėjo adresas: Bal-

tisches Forschungsintitute. V., Bonn, Universitaet, Am Hof 34. W. Germany.

Patraukli studija apie žymųjį mūsų rašytoją Vincą Mykolaitį-Putiną kaip poetą, parašyta vokiečių kalba jo 70 metų amžiaus proga. Autorius dr. Jonas Grinius savo raštą pradeda, užsimindamas lietuvių tautos atgimimą 19 amž. antroje pusėje ir 20 amžiaus pradžioje, iškeldamas pačią ryškiausią anos epochos kūrybinę asmenybę – Maironį, susiedamas jį su didžiausiu pomaironinio laikotarpio poetu – Putinu. Toliau duodama poeto biografija drauge liečiant kunigo ir poeto pašaukimo problemą, nagrinėjamos gamtos, moters ir meilės temos Putino lyrikoje. Religinis poeto kūrybos pobūdis iškeliamas skyriuje „Amžinas Nežinomasis", kur aptariama čiurlioniško Rex'o tema, besikartojanti mūsų poezijoje ligi pastarųjų dienų. Studijoje nagrinėjamas ir maištingasis Putino kūrybos pobūdis, paties poeto dualizmas bei egocentriškumas.

Ši dr. Jono Griniaus studija yra veiksminga išeiviškoji mūsų duoklė lietuviškajai kultūrai, pristatant laisvajam pasauliui vieną kūrybingiausių mūsų poetų. Studija taipgi pabrėžia mūsų laisvųjų lietuvių dėmesį tikrajai lietuviškajai kūrybai, nežiūrint, kurioje geležinės uždangos pusėje ji besireikštų."

Liepos 21 d., trečiadienis

Atlankė mane gydytojas Kiauleikis, iš Kauno. Nieko ypatinga sveikatos atžvilgiu nepastebėjo. Dargi gyrė, kad aš gerai atrodąs. Vis dėlto norėjo vežtis į klinikas ištirti. Atidėjome vėlesniam laikui, nes dabar atostogauja kai kurie specialistai.

Liepos 23 d., penktadienis

Buvo atvykęs Leidyklos direktorius Čekys. Atvežė Antano Jasmanto eilėraščių rinkinį „Gruodas“, išleistą Amerikoj, man užrašytą K. Bradūno, atsidėkojant už „Būties valandą“. Skaitysiu. Šiaip nieko nauja nepapasakojo.

Liepos 26 d., pirmadienis

Skaičiau Jasmanto „Gruodą“. Pasirodo, kad Jasmantas tai A. Maceina. Knyga labai turininga ir įspūdinga. Gera eilėdara, poetika, nauji išgyvenimai ir įvaizdžiai.

Pasirodo, kad religinė tematika, nepaisant to, tiki autorius ar ne, gali būti labai turtinga kūrybai medžiaga. Maceina – krikščioniškas egzistencialistas. „Gruode“ tai jaučiama, bet neįkyriai. Išvengta sausų abstrakcijų, išprotavimų. Laimingai nusveria emocijas ir vaizdai. Geras ir aiškinamasai straipsnis knygos pabaigoj, pasirašytas J. B. ar tai tik nebus J. Ambrazevičius- Brazaitis? Gaila, kad šita knyga negali pas mus paplisti. Tikiuosi, kad anksčiau ar vėliau ji įeis į lietuvių poezijos kūrybingiausių, įspūdingiausių kūrinių fondą. Šituo rinkiniu Maceina daugiau nusipelno lietuvių literatūrai, negu „Jobo kančia“ ir kitomis savo filosofinėmis knygomis.

Liepos 28 d., trečiadienis

Gavau iš nepažįstamo Vaelio Kalnėno tokį laiškelį: „Brangus rašytojau, jau kelis kartus mano dėdukas Petras Puodys iš Filadelfijos prašo perduoti Jums geriausius jo linkėjimus, nuoširdžius sveikinimus, bet aš nedrįsau Jus trukdyti. Gražiausia knyga jam pasaulyje, rašo, tai „Sukilėliai“. Jis kantriai

laukia antrosios dalies. Ar sulauks, brangus ir mylimas Rašytojau? Jam aštuoniasdešimt. Nemažiau ir aš laukiu antrosios dalies. Man 44." Tai nebe pirmas užklausimas ir skatinimas baigti, išleisti „Sukilėlių" tęsinį. Malonūs man toki atsiliepimai. Deja, antrosios dalies baigti nebeįstengiu ir, matyt, jau nebaigsiu. Įdomu, kad paprasti skaitytojai „Sukilėlius" geriau vertina, negu rašytojai profesionalai ir kritikai.

Liepos 31 d., šeštadienis

Pasiekė mane Amerikoj išleista stora knyga 600 pusl. didelio formato „Tremties metai", rašytojų metraštis 1947 m., išleistas pirmosios lietuviškos knygos sukakčiai paminėti. „Tremties metų" leidiny daugiausia poezijos, keletas kritikos straipsnių ir tremtyje esančių apie 70 rašytojų trumpos biografijos su atvaizdais. Knygą turėjau greit grąžinti, tad spėjau perskaityti tik A. Maceinos straipsnį apie „Nuvainikuotą Vaidilutę", faktiškai apie prometeizmo problemą mano kūryboje. Straipsnis man labai įdomus. Aš pats nenumaniau, kad „Nuvainikuota Vaidilutė" tokis reikšmingas kūrinys. Kaip kartais aukštos kultūros kritikas sugeba pagilinti kūrinio turinį ir daug ką savo įdėti į nagrinėjamą kūrinį!

Rugpjūčio 1 d., sekmadienis

Pažangiam Amerikos lietuvių rašytojui, „Laisvės" redaktoriui Rojui Mizarai ar ne gegužės mėnesį sukako 70 metų. Ta proga jam buvo suteiktas Liaudies rašytojo garbės vardas. Dabar Mizara atvažiavo į Lietuvą, į 25 m. Tarybų Lietuvos sukakties šventę. Tad vėl pasipylė sveikinimai, linkėjimai, straipsniai apie Mizaros literatūrinę ir visuomeninę veiklą.

Išeina, kad jis ne tik nusipelnęs visuomenininkas, bet ir nemažiau nusipelnęs talentingas rašytojas. Aš pats savo nuomonės neturiu, nes neskaičiau nė vieno Mizaros kūrinio. J. Baltušis rašo, kad jo knygos, vos tik išėję iš spaudos, būdavę bematant skaitytojų išgaudomos. Kažkas neteko pastebėti. Literatūrinėj spaudoj apie jį nieko nebūdavo rašoma. Esu tikras, kad ir tie, kurie dabar jį liaupsina, su retomis išimtimis, nėra skaitę nė vienos jo eilutės. Kai parvažiuosiu į Vilnių, reiks ką nors pasiieškot ir paskaityt. Galgi aš klystu.

Rugpjūčio 3 d., antradienis

Pagaliau parašiau vieną eilėraštį „Neramu". Eilėraštis išėjo su neryškia simboline potekste, tačiau ne aukščiausio lygio. Turiu dar vieną iš pereitų metų „Miške" – dar silpnesnį ir vieną dar nebaigtą. Turiu dar prieš porą metų parašytą „Į šventąją žemę". Antraštė dabar sugalvota. Jis turėjo eiti trečiuoju prie „Ave vita" „Būties valandoj". Tada nedėjau, nenorėdamas taip juodais motyvais baigti apyšviesią „Ave vita" nuotaiką, nors eilėraštis stiprokas ir man patinka. Viską, ką tik dabar sugraibysiu, dėsiu į ruošiamą naują, tikriausiai jau paskutinį rinkinį.

Rugpjūčio 4 d., trečiadienis

Parašiau Kėkštui į Varšuvą, dėkodamas už A. Jasmanto „Gruodą". Knygelę man atsiuntė K. Bradūnas iš Amerikos, tarpininkaujant Kėkštui. Per Lenkiją dar viena kita knyga mus pasiekia, tiesiogiai ne. Kėkštui parašiau ir savo nuomonę apie „Gruodą" ir pritarimą tokiai poezijai. Norėčiau, kad mano nuomonė bei vertinimas pasiektų Maceiną.

Rugpjūčio 5 d., ketvirtadienis

Naktį nemiegojau, užtat „parašiau" eilėraštį „Tvora". Tai gana keistas eilėraštis. Kol kas savo nuomonės aš apie jį neturiu. Tik tiek, kad jis savo tema, stilium, nuotaika ir idėjine prasme išsiskiria iš ligšiolinės mano poezijos. Norėčiau, kad jis būtų bent savotiškai logiškas.

Rugpjūčio 8 d., sekmadienis

Pagaliau šiandien pasibaigė tas nepakenčiamas automašinų ir motociklų plerpimas, triukšmas vadinamame „Kačerginės žiede", vadinasi, lenktynės truko 2 savaites. Kas laimėjo, nežinau, ir man neįdomu. Mirties avarijų rodos nebuvo. Tik, sako, vienas leningradietis lenktyniautojas nusilaužė koją ir sutriuškino klubą. Malonu pagaliau stojus tylai, ramybei.

Rugpjūčio 10 d., antradienis

Buvo atsilankę R. Mizara su žmona, jų palydovas iš CK, man nepažįstamas, „Kauno tiesos" korespondentė M. Žakovičaitė-Macijauskienė, fotografas Krulickas ir dar kažkokia pana. Blogai jaučiausi, tad išgėrę po puodelį kavos, išvažiavo.

Rugpjūčio 14 d., šeštadienis

„Tiesa", „Kauno tiesa", „Liter. ir menas" trumpai sumini Kviecinskos recenziją apie „Sukilėlius", išspausdintą „Tribuna ludu". Recenzija labai palanki. Aš esąs puikus Lenkijos istorijos žinovas, o „Sukilėliai" užima svarbią vietą lenkų vers-

tinėje literatūroje. Ši recenzija kelia man norą baigti antrąją romano dalį, tik kažin ar ištesėsiu. Sveikata labai pablogėjo, o surinkta medžiaga išsisklaidė, daug kas pasimiršo.

Rugpjūčio 15 d., sekmadienis

Gavau susipažinti su Vakaruose atsidūrusių lietuvių rašytojų stambia knyga „Tremties metai", išleista 1947 metais, pirmosios lietuviškos knygos sukakčiai paminėti. Daugiausia ten eilėraščių. Pabaigoje knygos apie 70 nuotraukų Vakaruose esančių autorių. Tiek jų daug! Man įdomiausia buvo A. Maceinos straipsnis apie prometėjizmą mano kūryboje. Nagrinėjimo pagrindan paimta „Nuvainikuotoji Vaidilutė". Net nuostabu, kiek turinio Maceina sugeba išspausti iš šio mano beveik paniekinto veikalėlio. Kai parvažiuosiu į Vilnių, reiks tai patikslinti.

Rugpjūčio 17 d., antradienis

Atlankė mane vienas mano gerbėjas anglistas mokytojas iš Kauno Danas Gudelis su žmona. Rūpinosi mano sveikata, prašė autografo, klausinėjo apie „Sukilėlių" II dalį. Kaskart vis dažniau iš įvairių pusių man primenami tie nelaimingi „Sukilėliai". O ką aš galiu padaryti, kad neturiu jėgų jų pabaigti!

Rugpjūčio 18 d., trečiadienis

Gavau iš A. Sluckaitės laišką ir knygą „Manoji Lietuva". Siunčia Kviecinskos recenziją apie „Sukilėlių" vertimą į lenkų kalbą. Recenzija labai palanki. Knygoje sudėti, berods, visų mūsų poetų tarybiniai eilėraščiai pagal parašytus

metus. Knyga gerai suredaguota (A. Sluckaitės), iliustruota mūsų grafikų, gražiai išleista. Imponuoja savo dydžiu, bet šiaip nieko nauja neduoda.

Rugpjūčio 20 d., penktadienis

Gavau savo įkalbėtos plokštelės 2 egz., Rilkės poezijos tomelį (rusiškai) ir Irenos K. laišką. Be kitko, rašo apie paskutiniuosius mano eilėraščius. Malonu man, kad ji aukštai vertina „Tvorą" ir „Neramu". „Tvora" tai „didžiulė filosofinės minties gelmė, didi mūsų būties tiesa... Kaip paprastai ar originaliai Tu moki prabilti... Kad Tu žinotum, koks esi didelis egzistencijos poetas." Tegu tai ir perdėta iš bičiuliškos širdies, vis dėlto eilėraštis, matyt, priimtinas. Plokštelėje savo balsą sunkiai atpažįstu, tačiau eilėraščiai skamba gana įspūdingai. Ir dėl atrankos nesigailiu. Gerai, kad nėra to įkyrėjusio politinio visuomeninio nūdieniškumo, nors šie sukaktuviniai metai to ir reikalautų.

Rugpjūčio 22 d., sekmadienis

Atsilankė M. Sluckis su žmona, važiuodami į Nidą. Sluckiai kiekviena proga man pareiškia nuoširdaus palankumo Dar buvo atsilankęs lig šiol man nepažįstamas inžin. Bloznelis, muzikos ir poezijos mėgėjas. Klausėmės plokštelių.

Rugpjūčio 24 d., antradienis

Karštos dabar dienos – ligi +27°. Vėl negerai. Jaučiuosi labai nusilpęs, vos galiu pajudėti. Skaitau A. Maceinos „Niekšybės paslaptis." Ne tiek skaitau, kiek verčiu lapą po lapo.

Nepatinka man šita knyga. Neturiu kantrybės ją ištisai skaityti. Nuobodu tas smulkmeniškas Solovjovo fantazijų apie Antikristą komentavimas. Be to, stoka man bendrų su Maceina religinių premisų apie religiją, Dievą, Kristų. Be tokių premisų visa Maceinos filosofija ir teologija pakimba ore. Vis dėlto nuostabi šito žmogaus erudicija, nuostabus protas ir talentas. Kadaise Kaune jį pažinojau šiaip kaip gabų jaunuolį. Mielas jis man kaip poetas. Jo „Gruodą" vis dar skaitinėju.

Rugpjūčio 28 d., šeštadienis

Šiomis dienomis parašiau du eilėraščius „Durys" ir „Langas", Kartu su anksčiau parašyta „Tvora" jie sudarys mažą trijų eilėraščių ciklą. Nežinau, kokia bus jo vertė. Dar niekam šių dviejų nerodžiau. Vėl bjaurus oras. Atšalo, lyja. Labai blogai jaučiuosi.

Rugpjūčio 31 d., antradienis

Atvykau į Kauno klinikas. Reikia ką nors daryti. Taip gyventi nebegalima. Patikrins sveikatą ir gal reiks operuoti išvaržą. Ji man sunkina gyvenimą. Dėl jos negaliu laisvai vaikščioti. Be judėjimo senka paskutinės jėgos. Ar galima daryti tokioj būsenoj operaciją, nuspręs specialistai.

Rugsėjo 4 d., šeštadienis

Grįžau iš klinikų į Vaižganto gatvę. Išvaržos operacijos, deja, nedarė. Nesutiko internistai. Gaila. Reiks nemalonumą kęsti turbūt jau ligi gyvenimo pabaigos. Šiaip, klinikose

nieko nauja man nepasakė. Visokios analizės nieko bloga nerodę. O jaučiuosi silpnai. Buvo šiltas, gražus oras. Gaila, kad negalėjau juo pasinaudoti.

Rugsėjo 7 d., antradienis

Dar sykį buvau klinikose. Paėmė kraujo ir šlapimo papildomoms analizėms.

Rugsėjo 8 d., trečiadienis

Atvažiavome į Kačerginę. Oras gražus, saulėtas, šiltas. Galgi ruduo atsilygins už vasarą.

Rugsėjo 11 d., šeštadienis

Vakar parašiau eilėraštį, apie kurį seniai galvojau. Pavadinsiu jį „Šventovė“, o gal ir kitaip. Tai vienas iš Bodlero temomis. Gal ir ne blogas, tik visa bėda, kad cenzūra jo turbūt nepraleis. Nepraleis ir daugiau. Kas tada beliks iš mano rinkinėlio? Galvoju, kad reiks paieškoti kelių ir priemonių prašmugeliuoti jį į Vakarus, kad ten mano bičiuliai jį išleistų. Tai būtų pasekta Pasternaku. Pavojingas tai kelias, bet, pagaliau, ką man padarys? Ir taip nedaug man beliks gyventi. Dėl galimų represijų bus įdomesnė biografija, kaip sakydavo Sruoga. Pagaliau dabar nebe Stalino laikai. Galvos nenuims, o materialius sunkumus kaip nors sugebėčiau pakelti.

Rugsėjo 12 d., sekmadienis

Buvo užėjęs Laimonas Noreika. Ruošia naują skaitymo programą. Šį kartą iš Adomo Mickevičiaus kūrinių – daugiausia mano vertimų: „Pono Tado“, „Konrado Valenrodo“, „Krymo sonetų“. Teksią dar papildyti ir kitais vertimais – daugiausia J. Marcinkevičiaus. A. Churgino vertimas jam nepatinka. Buvo Marytė Gudaitytė su „sužadėtiniu“.

Rugsėjo 14 d., antradienis

Atvažiavo brolio Antano sūnus Juozas. Dirba Kaune – santechnikas. Neseniai vedė ir jau susilaukė sūnaus, o neturi kur gyventi. Nuomoja kažkokiam sandėliuke menką patalpėlę ir moka po 20 rub. Per mėnesį. Prašėsi, kad priglausčiau. Kur aš juos galiu priglausti? Patariau statytis kooperatinį butą ir daviau 1.000 rub.

Rugsėjo 16 d., ketvirtadienis

Šiandien jau nebelijo. Visą dieną giedra, nors šaltoka. Mano savijauta labai bloga. Silpna, galva svaigsta. Valgau, berods, pakankamai, maistas neblogas, tad nuo ko tas alpumas. Maža judesio, judėti nepajėgiu.

Rugsėjo 22 d., trečiadienis

Vakar prasidėjo Čiurlionio 90 gimimo metinių minėjimas. Transliavo per radiją iškilmingą posėdį iš Filharmonijos. Kalbėjo Banaitis, Balsys, Žmuidzinavičius, Venclova.

Turiningiausia vis dėlto buvo Venclovos kalba. Koncertinėj daly atliko „Miškas“ ir „Jūra“. Dirigavo Geniušas. Nežinau dėl ko orkestras skambėjo neįspūdingai. Dirigentas tuos kūrinius per daug „suintymino“, sulygino. Reikėjo daugiau dramatizmo.

Rugsėjo 24 d., penktadienis

Šiomis dienomis tebesitęsia Čiurlionio minėjimas. Gražiai pagerbtas didysis lietuvių tautos genijus.

Puiki, labai graži, saulėta diena. Rašau viršuje, balkone. Pabaigiau rašyti „Autoriaus žodį“ į ruošiamą savo eilėraščių rinkinį „Nenoriu išnykti“. Parašiau dar vieną eilėraštį „Namas“ į ciklą „Sutemose“.

Rugsėjo 27 d., pirmadienis

Vakar girdėjau per radiją Igorio Stravinskio „Kareivio istoriją“, o užvakar Bartoko sonetą dviem fortepijonam ir mušamiesiems. Abu įdomūs, moderniški kūriniai. Stravinskis šįkart man įdomesnis. „Kareivio istorija“ tai pasaka apie grįžusio gimtinėn kareivio ir velnio išdaigas bei nuotykius. Kūrinys parašytas mažai instrumentų grupei, labai ekspresyvus, glaustas, fantastiškas ir kartu realistiškas. Stravinskis – didelis muzikas, meisteris ir menininkas.

Puikios, šiltos dienos tebesitęsia. Pagerėjo ir mano savijauta, nors fiziškai jaučiuosi silpnas dėl kamuojamos mane išvaržos. Negaliu pakankamai judėti, vaikščioti.

Šiandien po pietų ketinu imtis atsiminimų. Poetinės temos po ciklo „Sutemose“ tarsi išsibaigė. Naujuosius eilėraščius ir „Autoriaus žodį“ išsiunčiau I. K-tei. Tegu baigia sudarinėti rin-

kinį. Įdomu, ką ji pasakys dėl to „žodžio“. Manau, kad cenzoriams jis bus nepriimtinas, taip pat kaip ir daugelis eilėraščių.

Spalio 10 d., sekmadienis

Sužinojau, kad iš „Amerikos balso“ kalbėta apie mane. Komentavo mano poeziją ir aptarė mane kaip „laisvą nelaisvėje“. Bijau, kad šitoki komentarai neapsunkintų mano dabar ruošiamo rinkinio išleidimo.

Spalio 11 d., pirmadienis

Labai atšalo. Šiandien ligi piet snigo. Jaučiuosi labai blogai.

Spalio 13 d., trečiadienis

Šiek tiek atšilo, bet vis tiek šalta, bloga, liguista savijauta. Vakar parašiau dar vieną eilėraštį „Pragiedrėjimas“. Tai 5-tasis – to paties ciklo „Sutemose“. Jis giedresnės nuotaikos. Pradėjau dar vieną „Viešnia“ – deja, vėl niūrių tonų. Juo ciklo tematika bus išbaigta.

Spalio 17 d., sekmadienis

Vakar iš Kačerginės parvažiavome į Kauną. Reikėjo tai padaryti anksčiau, nelaukiant tokio atšalimo.

Spalio 18 d., pirmadienis

Vakar sugrįžome į Vilnių. Čia jaukiau.

Gegužės 12 d., ketvirtadienis

Šiandien viena iš reikšmingiausių dienų mano gyvenime. Apie tai gal vėliau gal parašysiu plačiau – gal tik nujausdamas besiartinančią mirtį. Pasibaigė vienas ilgas mano gyvenimo laikotarpis.

Štai kiek laiko gulėjo neliestas šis dienoraštis! Esu ligonis ir nežinau ar dar pasveiksiu. Rašyti dar turėčiau ką, bet neturiu jėgų. Pavasaris lauktojo pagerėjimo neatnešė. Netrukus važiuosime į Kačerginę. Jau pora savaičių kaip gyvename Kaune.

Gegužės 15 d.,

Šalta. Atsigriebęs ketinu praleistą laiką papildyti atsiminimų forma.

Gegužės 21 d., šeštadienis

Atvažiavome į Kačerginę. Oras kiek atšalo, vis dėlto pakenčiama.

Gegužės 23 d., pirmadienis

Oras pasitaisė. Dabar priešpietis, giedra, šilta. Sėdžiu balkone ir lepinuosi šiluma. Jaučiuosi silpnokai.

Sausio 27 d., penktadienis

Visą laiką jaučiuosi labai blogai. Dėl to ir dienoraštis gulėjo neliestas. Dabar pasiryžau žūt-būt jį tęsti. Norįs ateiti Konr. Kaveckas. Turįs kažką man įduoti. Spėlioju, kad tai bus kompozicija vieno iš mano eilėraščių. Jei ateis, iškalbėsiu jam, kam jis suklastojo Maironį. Dainoje „Vasaros naktys" vietoje žodžių „Noris mylėti Dievą aukščiausį" Kavecko choras dainuoja „Noris mylėti savo mieliausią". Tai neskoninga ir grubu. Maironio dainoj Dievą pakeisti meiluže!

Sausio 29 d., sekmadienis

Jau seniai man vaidenasi keista tema dideliam eilėraščiui ar eilėraščių ciklui. Dabar ji taip susiformulavo: „Sigmaringa, arba septynios nemigos naktys, kada apsireiškė būties prasmė ir egzistencijos džiaugsmas." Viename sąsiuviny jau anksčiau radau įrašyta:

Ji šviesiom akim kaip žvaigždėm
Pažiūrėjo –
Ir visa būtis žvaigždynais
Suspindėjo.

Būtų puiku, jei ištesėčiau visa tai realizuoti, tą eilėraštį sukurti.

Šiandien visą valandą išbuvau balkone – šaltame žiemos ore. Savijauta kiek pagerėjusi.

Sausio 30 d.

Po ilgo laiko pirma saulėta diena. Bet šalta – -17°. Savijauta liguista. Silpna. Nieko rimtesnio dirbti negaliu. Kiekviena proga tenka prisiminti, kad esu ligonis. Jei laimingai prastumčiau tą žiemą, gal dar ką parašysiu. Dažnai pagalvoju, ar nebūtų geriausia numirus, tačiau mirti dar nenoriu. Nė viena būtis nenori išnykti. Kas gyvas nori egzistuoti. Yra žmonių daug nelaimingesnių už mane, o tačiau įsikibusių į gyvenimą visomis jėgomis. Dažnai prisimenu Juozą Kėkštą, paliegusį invalidą, gyvenantį, sergantį Varšuvoje. Jis man atsiuntė knygų. Tinkamai jam nė neatsidėkojau.

Sausio 31 d., antradienis

Šalta – -30°.

Didelio susirūpinimo man kelia atminties susilpnėjimas. Pamirštu visai nesenus įvykius, atsitikimus, ką dirbau, su kuo buvau susitikęs. Dėl to darausi kažkoks nepilnavertis žmogus. Dėl atminties nusilpimo gyvenimas darosi tuštesnis, neįdomus. Žlunga daug minčių, sumanymų. Atsiminimus rašyti tokioj būsenoj būtų labai sunku, tarpais neįmanoma.

Buvo atėjęs Leidyklos direktorius Čekys su redaktoriumi Maldoniu. Atnešė labai vertingą knygą – šv. Petro ir Povilo bažnyčios Antakalnyje meno kūrinių, nuotraukų albumą. Atnešė dar J. Tysliavos poezijos rinkinį „Nemuno rankose“, išleistą jau po Tysliavos mirties. 1962 m. Tysliavos, mirusio Amerikoj ir ten sudeginto, pelenai jo žmonos buvo atvežti į Lietuvą ir palaidoti Vilniuje Rasų kapinėse.

Vasario 1 d., trečiadienis

Visą dieną prasirgau – varžė, trūkčiojo kojas, skaudėjo krūtinę, bendras silpnumas. Šalčiai tebesitęsia, nors jau temperatūra kiek pakilo. Turiu parašyti keletą laiškų ir niekaip neprisirengiu. Jie man kaip rakštis.

Susilpnėjo ne tik atmintis, bet ir klausa, ir regėjimas. Pabaigoj savaitės ateis dr. Horodničienė apžiūrėti akių. Nors greičiau prašvistų pavasaris! Bet kol kas dar vasario pūgos prieš akis. Kartais atrodo, kad gyvenimas jau baigiasi. Einu 72 metus.

Vasario 2 d., ketvirtadienis

Skaitinėju tik dabar išėjusį iš spaudos J. Tysliavos eilėraščių rinkinį „Nemuno rankose". Yra originalių ir įdomių kūrinių. Turėta gabumų. Gaila, kada nedaug paliko, nors rinkinėlis ne taip jau mažas – apie pustrečio šimto puslapių.

Skambino iš Radijo komiteto, norėjo, kad kažką įkalbėčiau – jiems „reikalingas mano balsas". Atsisakiau. Tai jau nebe pirmą kartą atsisakinėju nuo tokių įkalbėjimų. Gal ir negerai darau. Bet negaliu pakęsti tų visokių pasirodymų. Kalta čia ne vien mano nesveikata, bet ir kažkokis viešumo vengimas, ar stačiai nerangumas. Sunku man nugalėti, pralaužti savo paties uždarumą.

Gegužės 14 d., sekmadienis 1967 m.

Vakar atvažiavau į Kauną. Dabar sėdžiu daržely, saulėje. Gera čia. Po kelių dienų važiuosime į Kačerginę. Ketinu šį tą dirbti ir taisyti sveikatą.

Gegužės 25 d., ketvirtadienis

Atvažiavom į Kačerginę. Oras gražus. Manau, kad čia atsigriebsiu. Tuoj ketinu tęsti „Pono Tado“ vertimą.

Mykolaitis-Putinas, Vincas

Mi-156 Dienoraščiai (1961-1967): paskutiniųjų rašytojo gyvenimo metų užrašai / Vincas Mykolaitis-Putinas. – Vilnius: Žuvėdra, 2013. – 180 p.

ISBN 978-609-8089-15-8

Knygoje spausdinami žymaus lietuvių rašytojo Vinco Mykolaičio-Putino (1893–1967) paskutiniųjų gyvenimo metų (1961–1967) dienoraščiai, iki šiol saugoti Vilniaus universiteto bibliotekos rankraštyne. Tai pirmoji šių dienoraščių publikacija.

UDK 821.172-94

Vincas Mykolaitis-Putinas

Dienoraščiai (1961–1967)

Spaudai parengė Stasys Lipskis
Išleido „Žuvėdra“, www.zuvedra.lt

Spausdino UAB „Ciklonas“, Vilnius